

Rola przedsiębiorczości w budowaniu potencjału regionalnego

redakcja
Krzysztof Firlej

Wydawnictwa Akademii Tarnowskiej

Rola przedsiębiorczości w budowaniu potencjału regionalnego

redakcja
Krzysztof Firlej

Wydawnictwa Akademii Tarnowskiej
Tarnów 2026

Publikacja ukazała się nakładem Akademii Tarnowskiej

Recenzent

Krzysztof Firlej

© Copyright by Akademia Tarnowska & Autorzy
Tarnów 2026

Wydawca

Wydawnictwa Akademii Tarnowskiej

u. Mickiewicza 8, 33-100 Tarnów, www.atar.edu.pl

tel. +48 14 631 65 67m e-mail: wydawnictwa@atar.edu.pl

ISBN 978-83-976333-9-1

Projekt okładki i skład

Teresa Stańczyk

Spis treści

Wstęp	4
-------------	---

I. Uwarunkowania ogólne i kontekst społeczno-gospodarczy

JOANNA PIEKARZ

Różnice kulturowe w biznesie. Rola różnic kulturowych w komunikacji wielokulturowych grup pracowniczych.....	12
--	----

PAULINA PASIERB

Mapowanie talentów: Wykorzystanie zasobów ludzkich w budowaniu potencjału przedsiębiorczego regionów	31
--	----

II. Mechanizmy i czynniki rozwoju regionalnego

IGOR BARNAŚ, JAKUB BOSEK

Znaczenie dużych przedsiębiorstw dla rozwoju regionu na przykładzie Grupy Azoty	42
---	----

KAMIŁA POWĘSKA, ADRIAN BIGDA

Specjalne Strefy Ekonomiczne jako przykład budowy potencjału regionalnego	56
---	----

III. Polityki i narzędzia rozwoju lokalnego

WERONIKA KUBKA, MARZENA PIOTROWSKA-TRYBULL

Partycypacja obywatelska jako czynnik zrównoważonego rozwoju na przykładzie gminy Mińsk Mazowiecki.....	73
---	----

ADAM DRAB

Fundusz sołecki jako instrument wsparcia rozwoju lokalnego – studium gmin powiatu gorlickiego	90
---	----

IV. Przykłady inwestycji i działań sektorowych

MACIEJ KARPIŃSKI, ANTONINA LIASHUK

Budowa farmy wiatrowej jako strategia zwiększenia potencjału regionalnego	107
---	-----

V. Analizy branżowe i mikroekonomiczne

IGOR BARNAŚ, JAKUB BOSEK

Porównanie wyników finansowych przedsiębiorstw e-commerce	123
---	-----

ANNA PLICHTA, MARCIN STANUCH

Efekty wykorzystania funduszy Unii Europejskiej w rozwoju polskich przedsiębiorstw	134
--	-----

Wstęp

Z nieskrywaną przyjemnością oddaję w Państwa ręce kolejne pokłosie pracy studentów Wydziału Administracyjno-Ekonomicznego, który wraz ze Studenckim Kołem Naukowym MANAGER, był organizatorem XI Ogólnopolskiej Konferencji Studenckich Kół Naukowych pt. „Rola przedsiębiorczości w budowaniu potencjału regionalnego”. Konferencja odbyła się 10 maja 2024 roku w Auli im. Jana Szczepanika. Akademii Tarnowskiej. Wydarzenie to stanowiło przestrzeń do wymiany poglądów, prezentacji wyników badań oraz dyskusji nad znaczeniem przedsiębiorczości w rozwoju społeczno-gospodarczym regionów. Monografia pokonferencyjna gromadzi wybrane artykuły uczestników, ukazujące wieloaspektowe podejście do problematyki budowania potencjału regionalnego. Autorzy podejmują zarówno zagadnienia o charakterze ogólnym, jak i szczegółowe analizy przykładów oraz narzędzi wspierających rozwój lokalny. Publikacja stanowi głos młodych badaczy w dyskusji nad współczesnymi wyzwaniami i kierunkami rozwoju regionów.

Konferencję zainaugurował wykład pt. „Tarnowski Klaster Przemysłowy S.A. – założenia, cele programowe i ich realizacja w praktyce”, wygłoszony przez Prezesa Tarnowskiego Klastra Przemysłowego S.A., Pana Mariana Szafrana, który w sposób syntetyczny i zarazem pogłębiony przedstawił uwarunkowania funkcjonowania oraz kierunki rozwoju tej instytucji. W dalszej części wydarzenia odbył się konkurs referatów, w ramach którego studenci reprezentujący różnorodne ośrodki akademickie zaprezentowali wyniki swoich badań, podejmując aktualne i istotne problemy badawcze.

Zaproponowana problematyka konferencji stała się inspiracją do przygotowania licznych opracowań naukowych, koncentrujących się na zagadnieniach mieszczących się w szeroko rozumianym obszarze nauk społecznych, ze szczególnym uwzględnieniem dyscypliny ekonomia i finanse. Zgromadzone w niniejszej monografii artykuły cechuje różnorodność podejść metodologicznych oraz wielowymiarowe ujęcie analizowanych zjawisk, co pozwala uchwycić dynamikę przemian zachodzących we współczesnej gospodarce, zarówno w wymiarze krajowym, jak i regionalnym.

Artykuł otwierający niniejszą monografię koncentruje się na problematyce różnic kulturowych oraz ich bezpośredniego wpływu na funkcjonowanie współczesnych, wielokulturowych zespołów pracowniczych. Autor skupia się na analizie procesów komunikacyjnych w grupach zróżnicowanych narodowościowo, ze szczególnym uwzględnieniem środowisk pracy, w których zatrudnieni są pracownicy. Publikacja wskazuje globalizację oraz migracje jako główne źródła obecnej powszechności zjawiska wielokulturowości w biznesie. Kluczowym elementem pracy jest identyfikacja przyczyn konfliktów wynikających z odmiennych kodów językowych, obyczajów oraz systemów wartości pracowników. Przedstawione w tekście badanie ankietowe przeprowadzone wśród studentów z całej Polski, potwierdza, że różnice kulturowe determinują sposób porozumiewania się i rzutują na spójność grupy. Autor podkreśla korelację między efektywnością współpracy w zespole, a wynikami finansowymi osiąganymi przez przedsiębiorstwo. Wnioski płynące z analizy dowodzą, że zrozumienie specyfiki kulturowej jest niezbędne do skutecznego zarządzania konfliktami w nowoczesnej organizacji. Artykuł stanowi wartościowy wkład w dyskusję nad wyzwaniem komunikacyjnymi w dobie globalnego rynku pracy.

Drugi artykuł podejmuje problematykę mapowania talentów jako kluczowego elementu budowania potencjału przedsiębiorczego w ujęciu regionalnym. Autor wychodzi z założenia, że kapitał ludzki stanowi fundamentalny czynnik warunkujący rozwój gospodarczy poszczególnych jednostek terytorialnych. Celem opracowania jest przedstawienie, w jaki sposób optymalne wykorzystanie zasobów ludzkich przekłada się na kreowanie postaw przedsiębiorczych. W pracy zastosowano metodę analizy statystyk pochodzących z realizacji ogólnopolskich projektów społecznych, w tym Olimpiady „Zwolnieni z Teorii”. Badanie koncentruje się na analizie takich czynników jak wiek, płeć oraz miejsce zamieszkania uczestników, co pozwala na precyzyjną ocenę ich zaangażowania. Wyniki wskazują na wysoki poziom motywacji osób młodych do podejmowania inicjatyw społecznych, co stanowi bazę dla przyszłego potencjału rynkowego. Istotnym wnioskiem z przeprowadzonej analizy jest konieczność uwzględnienia różnic płciowych oraz regionalnych w procesie wspierania przedsiębiorczości. Autor podkreśla, że zasoby ludzkie wymagają spersonalizowanych strategii rozwoju, dostosowanych do specyfiki danej grupy i regionu. Publikacja dostarcza cennych wskazówek dla twórców strategii rozwoju społeczno-gospodarczego, wskazując na rolę edukacji pozaformalnej. Opracowanie

stanowi istotny wkład w dyskusję nad efektywnym zarządzaniem talentami, pozostawiając jednocześnie przestrzeń do dalszych badań w tym obszarze.

W trzecim artykule przedstawiono analizę wpływu dużych przedsiębiorstw na rozwój regionalny, opierając się na studium przypadku Grupy Azoty S.A. oddział w Tarnowie. Głównym celem publikacji jest przedstawienie wielowymiarowego oddziaływania tej globalnej spółki na lokalne otoczenie społeczno-gospodarcze. Autorzy dokonali szczegółowej analizy raportów korporacyjnych oraz doniesień medialnych, aby wyłonić kluczowe wskaźniki rozwoju regionu. W pierwszej części tekstu scharakteryzowano strukturę przedsiębiorstwa oraz zdefiniowano czynniki warunkujące postęp na poziomie lokalnym. Następnie szczegółowo omówiono działania firmy w sferach: ekonomicznej, społecznej, techniczno-technologicznej oraz ekologicznej. W obszarze gospodarczym podkreślono rolę Grupy Azoty jako kluczowego pracodawcy oraz inwestora, przywołując konkretne nakłady finansowe na rozwój infrastruktury. Działalność społeczna została zaprezentowana poprzez pryzmat programów pracowniczych, sponsoringu sportu oraz aktywnego wspierania kultury i edukacji. Ważnym elementem artykułu jest opis inwestycji w innowacje, czego symbolem jest powstanie nowoczesnego Centrum Badawczo-Rozwojowego w Tarnowie. Kwestie środowiskowe poruszono w kontekście projektu „Zielone Azoty”, wyznaczającego ambitny kierunek dążenia do zeroemisyjności. Całość opracowania dowodzi, że integracja sukcesu biznesowego z odpowiedzialnością społeczną stanowi fundament zrównoważonego rozwoju współczesnych regionów.

W czwartym artykule podjęto istotną tematykę Specjalnych Stref Ekonomicznych (SSE), jako kluczowego instrumentu stymulującego rozwój potencjału regionalnego. Autor za główny cel stawia ukazanie mechanizmów, dzięki którym SSE promują przedsiębiorczość oraz przyciągają kapitał inwestycyjny na poziomie lokalnym. W tekście szczegółowo omówiono katalog korzyści oferowanych inwestorom, takich jak ulgi podatkowe, zwolnienia celne oraz dostęp do nowoczesnej infrastruktury transportowej. Publikacja skupia się na analizie przypadku SSE Euro-Park Mielec, ze szczególnym uwzględnieniem klastra Doliny Lotniczej w Rzeszowie i Mielcu. Analiza dowodzi, że strefy te skutecznie aktywizują mniejsze przedsiębiorstwa i sprzyjają wdrażaniu innowacyjnych rozwiązań naukowych. Ważnym aspektem artykułu jest wskazanie na rolę SSE w zagospodarowywaniu nieużytków, co prowadzi do dynamicznej transformacji obszarów podmiejskich. Autor podkreśla, że działalność w ramach stref przekłada się na realny wzrost zatrudnienia oraz daje pracownikom szansę na podnoszenie specjalistycznych

kwalifikacji. Dokument ukazuje SSE jako strategiczny element integrujący lokalną gospodarkę z rynkiem globalnym w sposób zrównoważony. Wnioski płynące z pracy potwierdzają, że uprzywilejowane obszary ekonomiczne przynoszą obopólne korzyści zarówno biznesowi, jak i społecznościom regionalnym. Opracowanie kończy się postulatem kontynuowania badań nad efektywnością stref, co jest niezbędne dla optymalnego planowania przyszłości gospodarczej regionów.

Problematyka piątego artykułu zamieszczonego w monografii to praktyczne ukazanie partycypacji obywatelskiej jako fundamentalnego czynnika wspierającego zrównoważony rozwój na poziomie lokalnym. Głównym celem badawczym było zidentyfikowanie roli oraz potencjału zaangażowania mieszkańców w procesy decyzyjne na przykładzie gminy Mińsk Mazowiecki. W części teoretycznej autor odnosi się do koncepcji zrównoważonego rozwoju, wskazując na konieczność łączenia celów społecznych z efektywną polityką administracyjną. Warstwa empiryczna opracowania opiera się na wynikach sondażu diagnostycznego przeprowadzonego techniką ankiety wśród lokalnej społeczności. Analiza zgromadzonego materiału dowiodła, że respondenci wykazują się wysokim poziomem wiedzy na temat mechanizmów partycypacyjnych. Badanie potwierdziło dużą świadomość mieszkańców w zakresie dostępnych form aktywności, co stanowi istotny kapitał prorozwojowy dla jednostki samorządu terytorialnego. Autor zwraca uwagę, że współpraca między obywatelami i władzami sprzyja budowaniu zaufania społecznego oraz wzmacnianiu lokalnej demokracji. Z rezultatów badania wynika również, że respondenci pozytywnie oceniają otwartość władz lokalnych na oddolne propozycje i inicjatywy. Publikacja podkreśla, że włączenie społeczności w dialog pozwala na wypracowanie bardziej sprawiedliwych i trwałych rozwiązań gospodarczych. Całość artykułu stanowi ważne studium przypadku, dowodzące, że aktywność obywatelska jest niezbędnym narzędziem nowoczesnego i zrównoważonego zarządzania gminą.

Kolejny, szósty artykuł analizuje funkcjonowanie funduszu sołeckiego jako istotnego instrumentu wspierania rozwoju lokalnego na przykładzie gmin powiatu gorlickiego. Autor wskazuje, że głównym założeniem tego mechanizmu finansowego jest aktywizacja społeczności wiejskich poprzez ich bezpośredni udział w planowaniu wydatków budżetowych. Badania terenowe zostały przeprowadzone metodą ankietową wśród sołtysów, co pozwoliło na rzetelną ocenę praktycznego wykorzystania dostępnych środków. Analiza statystyczna z lat 2019–2023 wykazała, że średnio 60% jednostek samorządowych w badanym powiecie decydowało się na wyod-

rębnienie funduszu. Publikacja potwierdza hipotezę, że fundusz sołecki jest skutecznym narzędziem wyrównywania dysproporcji rozwojowych między poszczególnymi sołectwami. Kluczowym wnioskiem z badań jest zidentyfikowanie infrastruktury drogowej jako priorytetowego kierunku alokacji środków finansowych. Aż 67% badanych jednostek pomocniczych przeznaczyło fundusze na modernizację dróg gminnych i dojazdowych, co bezpośrednio przełożyło się na poprawę bezpieczeństwa mieszkańców. Autor zauważa, że wybór konkretnych przedsięwzięć jest silnie uzależniony od wysokości dostępnych kwot oraz specyficznych potrzeb danej wspólnoty. W opracowaniu podkreślono, że realizacja oddolnych inicjatyw znacząco podnosi jakość życia na terenach wiejskich i wzmacnia podmiotowość obywateli. Artykuł stanowi cenne źródło wiedzy na temat efektywności budżetu partycypacyjnego w kontekście zrównoważonego rozwoju małopolskich gmin.

W siódmym artykule podjęto aktualną tematykę odnawialnych źródeł energii, analizując budowę farmy wiatrowej jako strategię wzmacniania potencjału regionalnego. Autor koncentruje się na studium porównawczym gminy Wronki, gdzie inwestycja jest planowana, oraz gminy Opalenica, posiadającej już doświadczenie w tym zakresie. Metodologia badań opiera się na przeglądzie literatury, analizie dokumentów oraz badaniach ankietowych przeprowadzonych wśród lokalnych społeczności. Publikacja wskazuje na wymierne korzyści ekonomiczne wynikające z takich inwestycji, w tym wzrost wpływów do budżetu gminy oraz rozwój lokalnej infrastruktury. Ważnym aspektem pracy jest zidentyfikowanie wpływu farm wiatrowych na aktywizację zawodową mieszkańców poprzez tworzenie zaplecza serwisowego i transportowego. Wyniki badań ujawniają istotne różnicowanie postaw społecznych, które jest bezpośrednio skorelowane z poziomem wiedzy i doświadczeniem w sąsiedztwie elektrowni. Mieszkańcy Opalenicy wykazują wyższą akceptację dla turbin, podczas gdy obawy mieszkańców Wroniek wynikają często z niedostatecznej edukacji ekologicznej. Autor podkreśla, że kluczowym elementem strategii rozwoju powinno być rzetelne informowanie społeczności o wpływie inwestycji na środowisko i codzienne życie. Wnioski sugerują, że fundusze generowane przez farmy wiatrowe mogą stać się impulsem do rozwoju edukacji i nowoczesnej gospodarki w regionie. Artykuł stanowi ważne studium nad rolą dialogu społecznego w procesie wdrażania innowacyjnych projektów energetycznych na poziomie lokalnym.

W ostatnim artykule podjęto próbę wykonania analizy porównawczej kondycji finansowej wybranych liderów polskiego sektora e-commerce. Głównym celem publikacji jest ocena wyników finansowych trzech przedsiębiorstw: Allegro, Morele.net oraz Domodi, w oparciu o ich sprawozdania roczne. Autor koncentruje się na kluczowych wskaźnikach, takich jak dynamika przychodów, zysk netto oraz ogólne wskaźniki rentowności. W części teoretycznej opracowania przybliżono specyfikę rynku handlu elektronicznego oraz omówiono narzędzia analizy finansowej wykorzystane w badaniu. Wyniki analizy pokazują zróżnicowane trendy wewnątrz branży, wskazując na Allegro jako podmiot najskuteczniej komercjalizujący wzrost liczby nabywców. Ważnym elementem artykułu jest interpretacja spadków wyników Domodi i Morele.net w kontekście stabilizacji rynku po gwałtownym wzroście z okresu pandemii. Autor słusznie zauważa, że rekordowe wyniki z 2020 roku postawiły przed firmami wysoką poprzeczkę, co wpłynęło na ocenę ich rentowności w roku kolejnym. Przeprowadzone badanie pozwoliło na częściową weryfikację postawionej hipotezy badawczej, dostosowując wnioski do specyfiki każdego z podmiotów. Publikacja identyfikuje kluczowe czynniki kształtujące sukces finansowy w sektorze e-commerce, kładąc nacisk na skłonność konsumentów do zakupów online. Artykuł skierowany jest zarówno do teoretyków finansów, jak i praktyków biznesu poszukujących rzetelnych danych o polskim rynku cyfrowym.

Oceniając dokonania młodych adeptów nauki, należy z całą mocą podkreślić, że niniejsza publikacja stanowi dla nich niezwykle istotny debiut, który niejednokrotnie wyznacza kierunek ich przyszłej ścieżki zawodowej. Struktura przedkładanego Państwu opracowania jest bezpośrednim odzwierciedleniem problematyki przyjętej przez organizatorów konferencji, co pozwala na wielowymiarowe ujęcie prezentowanych zagadnień. Choć poszczególne artykuły charakteryzują się zróżnicowanym poziomem naukowym i stopniem zaawansowania metodologicznego, należy pamiętać, że dokumentują one pierwsze samodzielne sukcesy badawcze Autorów. Publikowane teksty w przeważającej mierze opierają się na wynikach badań własnych, co świadczy o wysokim zaangażowaniu młodych twórców w eksplorację współczesnych zjawisk gospodarczych. Dla Autorów możliwość upublicznienia swoich wniosków jest nie tylko zwieńczeniem dotychczasowej pracy, ale przede wszystkim silnym impulsem do dalszego rozwoju naukowego oraz zdobywania nowych doświadczeń badawczych. Niniejszy zbiór tekstów stanowi również dowód na to, że świeże spojrzenie

młodych badaczy potrafi wnieść wartościowy wkład do dyskursu nad dynamiką zmian w obszarze ekonomii. Wierzymy, że prezentowane tu analizy staną się podstawą do pogłębionej dyskusji w środowisku akademickim i zainspirują kolejnych studentów do podejmowania ambitnych wyzwań naukowych. Mamy nadzieję, że lektura tej monografii dostarczy Państwu interesujących spostrzeżeń oraz zachęci do śledzenia dalszych losów naukowych jej Autorów.

W imieniu Autorów prezentowanych artykułów oraz własnym pragnę złożyć serdeczne podziękowania **Pamięci Jej Magnificencji, byłej Rektor Akademii Tarnowskiej, śp. prof. AT dr hab. Małgorzaty Kołpy**, za znaczące wsparcie organizacji konferencji oraz Jej kluczową rolę w umożliwieniu wydania niniejszej publikacji” Wyrażam głęboką nadzieję, że monografia ta stanie się istotnym ogniwem w kontynuacji uczelnianego cyklu wydawniczego z zakresu nauk o ekonomii i finansach. Słowa szczególnej wdzięczności kieruję również do Władz Wydziału Administracyjno-Ekonomicznego: Pana Dziekana prof. AT dr. Jarosława Mikołajczyka oraz Pani Dziekan mgr Barbary Partyńskiej-Brzegowy, a także do Pani Redaktor prof. AT dr hab. Elizy Krzyńskiej-Nawrockiej. Państwa nieoceniony wkład merytoryczny oraz zaangażowanie organizacyjne były kluczowe dla pomyślnej realizacji całego przedsięwzięcia i ukazania się niniejszej książki.

I. Uwarunkowania ogólne i kontekst społeczno-gospodarczy

JOANNA PIEKARZ

Uniwersytet Rzeszowski

Różnice kulturowe w biznesie Rola różnic kulturowych w komunikacji wielokulturowych grup pracowniczych

*Cultural differences in business
The role of cultural differences in the communication
of multicultural work groups*

Abstrakt

Problem badawczy: Celem artykułu jest ukazanie tematyki różnic kulturowych w kontekście roli, jaką odgrywają w środowisku pracy, a w szczególności w środowisku wielokulturowych zespołów pracowniczych, w których zatrudnieni są Polacy. Ponadto niniejsza praca zawiera analizę głównych przyczyn konfliktów, wynikających ze zróżnicowania narodowościowego pracowników. Wielokulturowość jest dziś zjawiskiem na tyle powszechnym, iż jego występowanie w nie wzbudza zdziwienia. Jej źródłem są nasilające się procesy związane z przemieszczaniem ludności, migracjami i konfliktami społecznymi. Wielokulturowość jest jednak przede wszystkim skutkiem wzmożonych procesów globalizacji.

Przedstawiciele kultur różnią się wieloma cechami kulturowymi, takimi jak język, obyczaje, historia, tradycje czy system religijny. Poczucie odrębności daje ludziom świadomość więzi grupowych i poczucie bezpieczeństwa. Te różnice dostrzegalne są także w sposobie porozumiewania się, a ich występowanie może być przyczyną pojawienia się problemów komunikacyjnych w środowisku, w którym spotykają się przedstawiciele odmiennych kultur, tu w środowisku pracy. Zespoły pracownicze coraz częściej są mocno zróżnicowane ze względu na pochodzenie, przez co bardziej narażone na konflikty, wynikające z różnic kulturowych. Poziom spójność wielokulturowej grupy pracowniczej także w znacznym stopniu zależy od kwestii różnic kulturowych i ma wpływ na osiągnięcia przez przedsiębiorstwa

wyniki finansowe, gdyż to jak poszczególne grupy pracownicze funkcjonują, oddziałują na działalność całego przedsiębiorstwa.

Cel i metody: Omówione w artykule badanie zostało wykonane za pomocą metody ankietowej z użyciem kwestionariusza internetowego. Celem przeprowadzonego badania było stwierdzenie czy różnice kulturowe mają istotne znaczenie dla komunikacji w środowisku pracy, a wyniki tego badania zostaną omówione poniżej. Do badań wybrano grupę respondentów jaką są studenci z całej Polski

Wyniki: Badanie przeprowadzone na potrzeby niniejszej pracy wykazało, że w środowisku pracy różnice kulturowe mają znaczenie i niekiedy powodują konflikty między pracownikami. Osoby pochodzące z różnych kultur mają różne cechy, które wpływają na ich zachowania. Cel przeprowadzonego badania został osiągnięty. Stwierdzono, że różnice kulturowe mają znaczący wpływ na komunikację w wielokulturowych grupach pracowniczych.

Słowa kluczowe: różnice kulturowe, grupa pracownicza, konflikt pracowniczy, wyniki finansowe przedsiębiorstwa

Key words: cultural differences, employee group, labour conflict, company financial results,

Wstęp

Od wieków ludzie zmieniają miejsca zamieszkania. Łatwość przemieszczania i dostępność licznych środków transportu sprawiły, że migracje stają się coraz powszechniejsze. Podniesienie standardu życia, wyższy poziom edukacji, zarobków czy ucieczka przed biedą i wojną są jednymi z powodów przemieszczania. Z tego względu coraz częściej powstają organizacje zatrudniające pracowników z wielu, różnych krajów, a w konsekwencji coraz więcej firm zmagą się z problemem powstających między pracownikami barier kulturowych. Ponadto wielokulturowość może być przyczyną wielu sytuacji konfliktowych w zespołach pracowniczych [F. Glasl].

Temat różnic kulturowych jest szeroko omawiany w świecie nauki od ubiegłego wieku ze względu na jego znaczący wpływ na wiele dziedzin. Pionierami badań nad różnicami kulturowymi są Edward T. Hall i Richard R. Gesteland. Pierwszemu z nich zawdzięcza się powstanie określenia komunikacji międzykulturowej, które oznacza oddziaływanie między osobami wychowanymi w różnych kulturach, mające na celu poznanie i nawiązanie kontaktu między nimi. Edward T. Hall zajmował się w głównej mierze ba-

daniami nad relacjami przestrzennymi między ludźmi i otoczeniem, a więc nauką zwaną proksemiką [E.T. Hall]. Natomiast Richard Gesteland przede wszystkim poświęcił swoje badania tematyce różnic kulturowych w odniesieniu do roli, jaką pełnią w sferze biznesu. Opisał charakterystyczne zachowania biznesmenów pochodzących z różnych kręgów kulturowych oraz różne sposoby budowania relacji biznesowych i prowadzenia negocjacji na arenie międzynarodowej w dobie postępującej globalizacji [R.R. Gesteland]. Tematem różnic kulturowych w odniesieniu do sfery zawodowej zajmował się także psycholog społeczny, Geert Hofstede, który badał zależności między kulturą organizacyjną a kulturą narodową [G. Hofstede]. Mimo iż rola kultury jest często marginalizowana w odniesieniu do procesu tworzenia grup pracowniczych i w kontekście prowadzenia negocjacji biznesowych to jednak zarówno Hall i Geertz, jak i Gesteland podkreślali znaczący wpływ znajomości kultury na powodzenie komunikacji.

W Polsce również coraz więcej naukowców poświęca uwagę tematyce wielokulturowości, badając różnice i podobieństwa kultur w kontekście ich wpływu na relacje międzyludzkie. Marek Szopski, wykładowca z Uniwersytetu Warszawskiego, analizując szeroko pojęte zagadnienie komunikowania międzykulturowego, zauważa potrzebę przygotowania ludzi do kontaktów z innymi kulturami i innymi stylami życia ze względu na wciąż postępujący proces globalizacji we wszystkich dziedzinach życia i wszechstronny rozwój współpracy międzynarodowej, zarówno w świecie biznesu, jak i poza nim [M. Szopski]. Innymi, polskimi badaczami, którzy zajmują się obecnie omawianym tematem różnic kulturowych są Krystian Garwol, który poświęcił uwagę procesowi komunikacji w sferze biznesu w odniesieniu do zjawiska wielokulturowości [K. Garwol], a także Małgorzata Rozkwitalska, która analizowała problemy w komunikacji międzykulturowej w warunkach konkurencji na rynku globalnym [M. Rozkwitalska]. Natomiast Anna Dudziak poświęciła w badaniach uwagę komunikacji w sferze biznesu międzynarodowego [A. Dudziak].

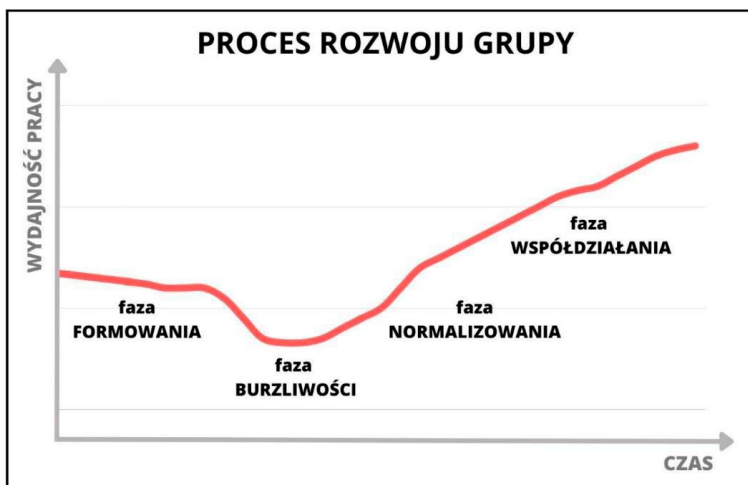
O komunikacji międzykulturowej i wpływie różnic kulturowych na sposoby nawiązywania relacji międzyludzkich pisał także Marek Bodziały. Według badacza w każdej kulturze istnieją różne sposoby i metody komunikowania się, a cechą wspólną kultur jest porozumiewanie się przy pomocy znaczeń i uczuć. Wszystkie kultury komunikują się przy użyciu języka. Niektóre w procesie komunikacji znacznie częściej posiłkują się aktami niewerbalnymi, a inne przede wszystkim porozumiewają się za pomocą słów. Przekazy kształtowane w procesie komunikowania mają na

celu dostarczenie informacji, wywarcie wpływu lub wywołanie zmiany w zachowaniu odbiorcy. Wiele przekazów niewerbalnych rozmówca na co dzień nie zauważa, wielu też nie kontroluje, tworzy je mimowolnie, nie ma też wpływu na to, jak odczyta je odbiorca [M. Bodziany].

Proces rozwoju grupy a różnice kulturowe

B. W. Tuckman wyróżnia kilka faz procesu rozwoju grupy, które określa: fazą formowania, fazą burzliwości, fazą normalizowania oraz fazą współdziałania.

Rys. 1 Proces rozwoju grupy wg B. W. Tuckmana

Źródło: opracowanie własne na podstawie: C. Sikorski, *Język konfliktu. Kultura komunikacji społecznej w organizacji*, Warszawa 2005, s. 8

Pierwsza faza, nazywana fazą formowania, jest procesem kształtowania się grupy. Wiąże się z poczuciem niepewności członków co do jej celów, zasad funkcjonowania i własnego w niej uczestnictwa. Grupa jest jeszcze nierozwinięta, nieukształtowana, a członkowie dopiero zaczynają się wzajemnie poznawać. Skupieni są przede wszystkim wokół zbierania informacji, szukają wsparcia u swojego lidera, który podejmuje większość decyzji. Unikają pokazywania uczuć, powoli decydują komu chcą zaufać i kogo lubią.

Z czasem poznają, jak działa grupa, jak powinno się w niej funkcjonować i czego się od nich oczekuje. Zaczyna się też powoli tworzyć spójność grupy, jeśli jej członkowie gotowi są do otwartej komunikacji.

Kolejny etap nazywany jest fazą burzliwości lub fazą konfliktów i oporu. W tej fazie następują liczne zmiany w grupie. Łatwo też o konflikty i częste zmiany nastrojów członków. Członkowie grupy obserwują lidera, zastanawiają się czy jest godny ich zaufania, czasem wchodzą z nim w konflikt i kwestionują jego decyzje. Próbuje kontrolować sytuację, przekraczając przy tym normy i angażując się w walkę o władzę. Od lidera oczekuje się zwrócenia uwagi na relacje międzyludzkie, uważnego słuchania i rzeczowego negocjowania. Ta faza procesu rozwoju mocno utrudnia funkcjonowanie grupy, ponieważ ludzie mają różną tolerancję na konflikty i często rozwiązują je w sposób niekonstruktywny. „Przejsięcie” przez fazę burzliwości i rozpoczęcie kolejnej następuje dzięki otwartej, bezpośredniej i konstruktywnej komunikacji między wszystkimi członkami, którzy z czasem uczą się skutecznych sposobów funkcjonowania w grupie.

Faza normalizowania polega na upowszechnieniu się określonych norm i ról. Członkowie grupy coraz bardziej sobie ufają, rozwijają współpracę. Ten etap nazywa się także fazą konstruktywnej pracy, ponadto wzrasta motywacja i zaangażowanie w wykonywane zadania. Grupa jest spójna, otwarta na komunikację, elastyczna w działaniu, wzrasta też poziom zaufania jej członków. Maleje też liczba obowiązków lidera, gdyż nie musi podejmować wielu interwencji, członkowie grupy podejmują część jego zadań, gdyż grupa jest bardziej samodzielna, gotowa do podejmowania trudnych problemów. Członkowie grupy wspierają się nawzajem, mają większe poczucie sprawstwa i podmiotowości, często są bardziej skuteczni w swoich działaniach. Cele i obowiązki członków są jasne, a wszelkie problemy i sytuacje konfliktowe rozwiązywane są przy pomocy konstruktywnej dyskusji.

Ostatnia faza, nazywana fazą współdziałania lub wykonania, dotyczy grupy w pełni zintegrowanej. Jej członkowie swobodnie i otwarcie wyrażają uczucia, a grupa szanuje i docenia ich jednostkowy wkład, odpowiedzialność za zadania. Ta faza charakteryzuje się wysokim poziomem wzajemnej akceptacji członków oraz realizacją grupowych celów w sposób najbardziej efektywny. W tej fazie grupa osiąga najwyższy stopień spójności [C. Sikorski, s. 8].

Omówiony powyżej proces rozwoju grupy miał na celu zaprezentowanie wartości płynących z osiągnięcia kolejnych faz rozwoju i dotarcia do ostatniej fazy. Formowanie się zespołu wymaga czasu, a tworzenie nowych

grup projektowych za każdym razem wiąże się z uruchomieniem nowego procesu, gdyż każdy zespół potrzebuje czasu na „dotarcie się”.

Spójność grupy to siła więzi interpersonalnych, opartych na zaufaniu i sympatii. Na spójność grupy wpływa wiele, różnych czynników, między innymi: rozmiar grupy; podobieństwo członków; natura zadań; czas, jaki członkowie grupy spędzają razem; zewnętrzne zagrożenia; styl kierowania czy intensywność komunikacji. Wspomniane podobieństwo wpływa na grupę, jednak często to nieidentyczne, lecz uzupełniające się cechy członków sprzyjają spójności zespołu. Im grupy są bardziej spójne, tym większą wykazują się skutecznością w realizacji poszczególnych zadań i spełnianiu grupowych celów. Ponadto członkowie są usatysfakcjonowani pracą, istnieje mniejsze ryzyko pojawienia się konfliktów, które mogą doprowadzić do rozpadu grupy. Efektywna, spójna grupa charakteryzuje się rozumieniem czego się od niej oczekuje, jaki jest jej potencjał i jak można ten potencjał wykorzystać. Są to więc skutki pozytywne, jednakże spójność ta nie może być na tyle silna, by stała się zagrożeniem dla funkcjonowania całej organizacji. Co więcej, utrwalone stereotypy kulturowe mogą być siłą strategiczną grupy, a przez to motorem działania organizacji. Jednakże nie powinny ograniczać członków, powodując w nich strach przed zmianami, takimi jak wprowadzanie nowych norm, wartości i wzorów zachowań, które często są istotne dla rozwoju organizacji, ale źle odbierane przez członków zintegrowanych grup pracowniczych [C. Sikorski, s. 13].

Ponadto zdaniem Czesława Sikorskiego w komunikacji różnych grup można zauważyć zależność między stopniem spójności grupy, a ilością stosowanych symboli komunikacyjnych. Największą różnorodność form komunikacji oraz bogactwo symboli werbalnych i niewerbalnych można dostrzec w najbardziej spójnych grupach. Oznacza to, że fakt przynależności do tej samej kultury ma znaczący wpływ na formę komunikacji i stopień jej skuteczności. Trudno bowiem korzystać z bogactwa symboli komunikacyjnych, jeśli są one odmienne interpretowane przez rozmówców. Dlatego też różnorodność w zespole pracowniczym z jednej strony może stanowić zaletę, ale niesie także ze sobą pewne niebezpieczeństwa, gdyż w kontaktach międzyludzkich może prowadzić do frustracji i nieporozumień.

Materiał i metodyka badań

W niniejszym artykule zastosowano metodę badań zaliczaną do metod ilościowych, jaką jest ankieta. Celem przeprowadzonego badania było stwierdzenie czy różnice kulturowe mają istotne znaczenie dla komunikacji w środowisku pracy. Do badań wybrano grupę respondentów jaką są studenci z całej Polski. Powodem takiej decyzji była chęć zobaczenia jak osoby w młodym wieku postrzegają pracę w zespołach zróżnicowanych pod względem kulturowym, jakie mają doświadczenie w tym temacie. Ponadto miało na celu poznanie ich opinii na temat komunikacji w wielokulturowych grupach pracowniczych.

Badanie zostało przeprowadzone w kwietniu 2023 roku za pomocą kwestionariusza ankiety udostępnionego respondentom za pośrednictwem mediów społecznościowych. W badaniu wzięło udział 168 osób. Kwestionariusz składał się z 18 pytań głównych i 4 w metryczce. 16 spośród pytań głównych było pytaniami zamkniętymi (z czego 13 to pytania jednokrotnego, a 3 wielokrotnego wyboru), a 2 pytaniami otwartymi. W celu precyzyjnego określenia grupy badawczej w metryczce znalazły się pytania o płeć, wiek, staż pracy i miejsce zamieszkania respondentów. 116 osób, co stanowi 69% badanych, stanowiły kobiety. 50% osób spośród tych, którzy zdecydowali się wziąć udział w badaniu to osoby do 23. roku życia. 35,7% stanowili respondenci do 35. roku życia. Jedynie 14,3% badanych to osoby powyżej 36 lat. 36% respondentów to osoby mające mniej niż rok stażu pracy, 1/3 badanych to osoby pracujące ponad 4 lata, 18% osób pracuje od 1-2 lat, a 13% ma 3-4 letni staż pracy. 32% badanych zamieszkuje miasta powyżej 500 tysięcy mieszkańców, 27% obszary wiejskie, 1/4 respondentów mieszka w miastach od 100 do 500 tysięcy mieszkańców, a 16% respondentów w małych miastach poniżej 100 tysięcy mieszkańców.

Poniżej zostały omówione wyniki przeprowadzonego badania.

Wyniki badań

Poniżej znajdują się graficznie przedstawione wyniki badań. Zostały zamieszczone jedynie odpowiedzi na najważniejsze pytania zadane w kwestionariuszu ankiety.

Na pytanie „jakie są główne przyczyny występowania problemów w komunikacji w firmie” odpowiedziało 168 respondentów. Było to pyta-

nie wielokrotnego wyboru. Ankietowani mogli wybrać maksymalnie trzy przyczyny konfliktów.

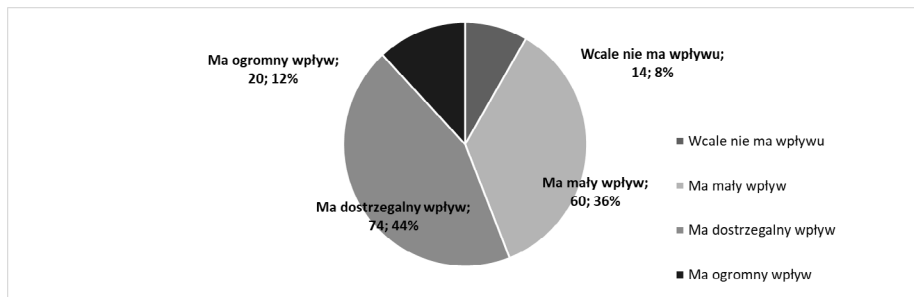
Rys. 2. Główne przyczyny występowania problemów z komunikacją w firmie

Źródło: opracowanie na podstawie badań własnych.

W powyższym pytaniu wielokrotnego wyboru najczęściej wybieraną odpowiedzią były nieporozumienia między członkami zespołu. Taką odpowiedź wybrało 77 respondentów, co stanowi przewagę w zestawieniu z odpowiedzią dotyczącą utrudnień w komunikacji między działami (58 respondentów). Bariery spowodowane różnicami kulturowymi, na które także zwrócili uwagę respondenci, są istotną przyczyną występowania problemów z komunikacją w firmie dla 32 respondentów. Respondenci często decydowali się także na takie odpowiedzi jak: duża rola plotek w firmie, problemy z przepływem informacji, obciążenie pracowników nadmiarem informacji, niedocieranie informacji na czas oraz brak podziału informacji ze względu na poziom ich istotności. Najmniej istotną przyczyną występowania problemów z komunikacją w przedsiębiorstwie okazał się brak kontaktu w pracy zdalnej, który zaznaczył tylko jeden respondent.

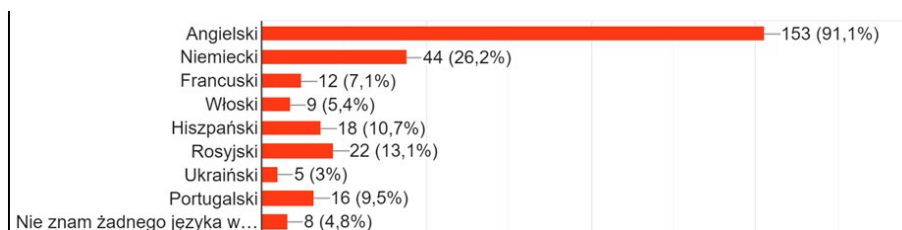
Na pytanie „jaki wpływ ma kultura (kraj pochodzenia) pracowników na komunikację w firmie?” odpowiedziało 168 respondentów.

Rys. 3. Wpływ kultury (kraju pochodzenia) na komunikację w firmie

Źródło: opracowanie na podstawie badań własnych.

Prawie połowa respondentów, bo aż 74 osoby stanowiące 44% osób, które zdecydowało się odpowiedzieć na powyższe pytanie uważa, że wpływ kultury kraju pochodzenia na komunikację w firmie jest dostrzegalny. Druga grupa respondentów (60 osób, stanowiące 36%) sądzi, że kultura ma mały wpływ na komunikację. Najmniejsza grupa respondentów, 14 osób stanowiące 8% badanych, opowiedziała się za tym, że kultura kraju pochodzenia wcale nie ma wpływu na skuteczność komunikacji w przedsiębiorstwie.

Na pytanie „jakie Pan/Pani zna języki obce w stopniu komunikatywnym?” odpowiedziało 168 respondentów.

Rys. 4. Znajomość języków obcych w stopniu komunikatywnym

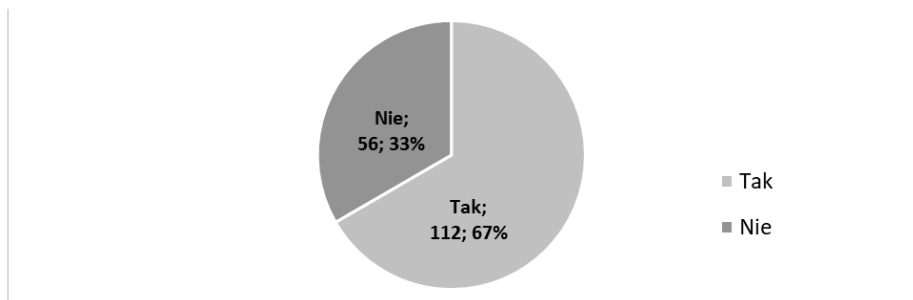
Źródło: opracowanie na podstawie badań własnych.

Zdecydowana większość respondentów porozumiewa się w stopniu komunikatywnym w języku angielskim. Stanowią oni aż 153 osoby, co odpowiada 91,1% badanych. Ponad ¼ respondentów, czyli 44 osoby posługują się językiem niemieckim. Na kolejnych miejscach znalazły się języki: rosyjski (22 osoby, 13,1%), hiszpański (18 osób, 10,7%) i portugalski (16 osób, 9,5%). Jedynie 5 osób, stanowiące 3% spośród respondentów, którzy odpowiedzieli

na powyższe pytanie, posługuje się w stopniu komunikatywnym językiem ukraińskim.

Na pytanie „czy kiedykolwiek pracował Pan/Pani w firmie zatrudniającej osoby innej narodowości niż narodowości rodzimej” odpowiedziało 168 respondentów.

Rys. 5. Praca w zespole wielokulturowym

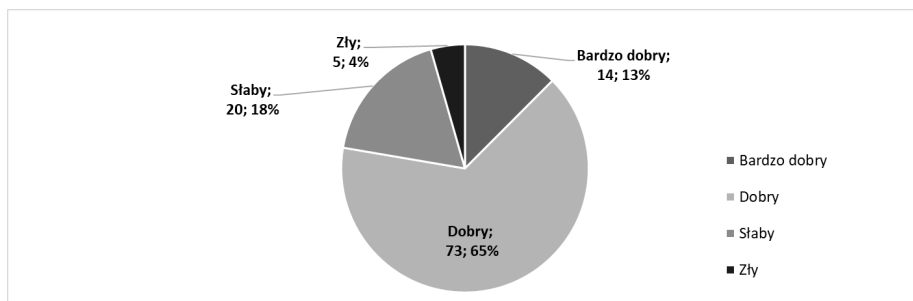
Źródło: opracowanie na podstawie badań własnych.

Większość respondentów, bo aż $\frac{2}{3}$ badanych, czyli 112 osób, pracuje bądź pracowało w zespole wielokulturowym. 56 osób, stanowiących 33% spośród tych, którzy odpowiedzieli na powyższe pytanie, nie doświadczyło pracy w zespole zróżnicowanym pod względem kulturowym.

Na następne pytania odpowiedzieli tylko respondenci, którzy pracowali w zespołach wielokulturowych.

Na pytanie „jak ocenia Pan/Pani stopień skuteczności (systemu) komunikacji w Pana/Pani firmie zatrudniającej osoby różnej narodowości” odpowiedziało 112 respondentów.

Rys. 6. Stopień skuteczności systemu komunikacji w firmie

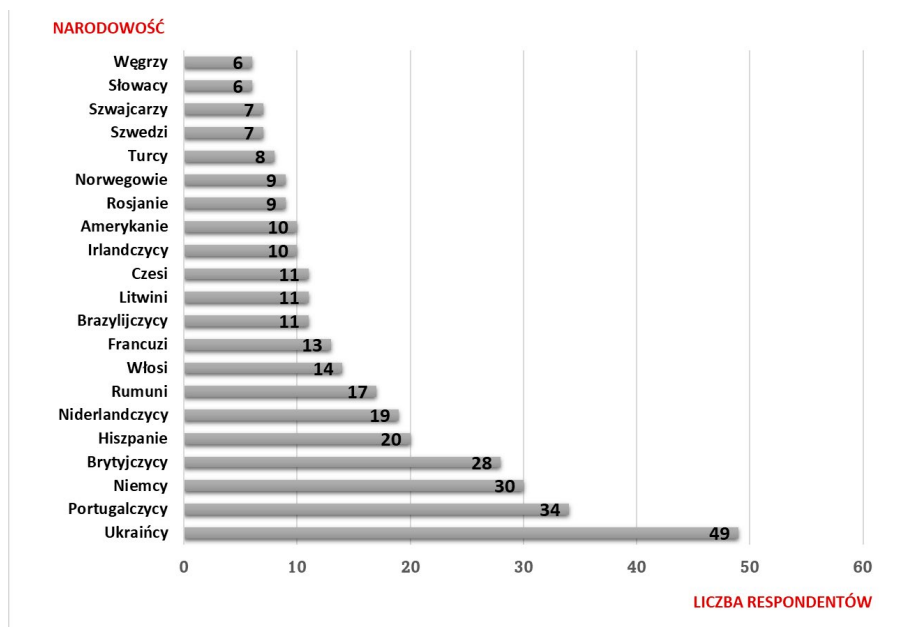

Źródło: opracowanie na podstawie badań własnych.

Większość respondentów, bo aż 73 osoby, stanowiące 65% odpowiadających, ocenia stopień skuteczności systemu komunikacji w firmie za dobry. 20 osób odpowiadających, tj. 18%, twierdzi, że system komunikacji w przedsiębiorstwie, w którym pracowali lub pracują jest słabo skuteczny. Na trzecim miejscu znalazła się odpowiedź oceniająca system komunikacji jako bardzo dobry, za którą opowiedziało się 14 osób, stanowiących 13%. Najmniej osób, gdyż tylko 5 respondentów sądzi, że system komunikacji w firmie jest zły, stanowią oni jedynie 4% odpowiadających.

Na pytanie jakiej narodowości są lub byli współpracownicy respondenta odpowiedziało 112 osób. Było to pytanie otwarte, na które ankietowani odpowiadali zgodnie z własnymi doświadczeniami.

Rys. 7. Narodowość współpracowników respondentów

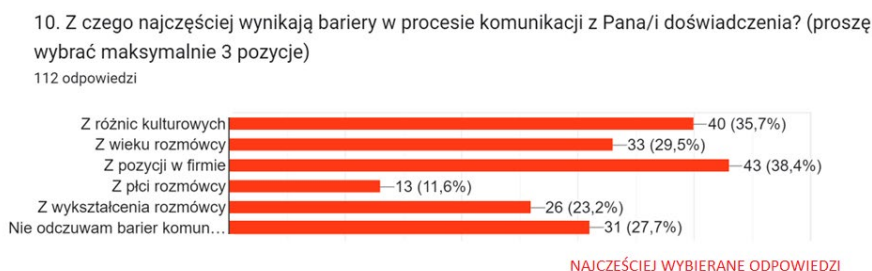
Źródło: opracowanie na podstawie badań własnych.

112 respondentów, którzy pracowali lub wciąż pracują w zespołach zróżnicowanych pod względem kulturowym, ma bardzo różne doświadczenia, jeżeli chodzi o kraj ich pochodzenia. Najwięcej respondentów pracowało z osobami z Ukrainy, bo aż 49 osób, czyli prawie połowa badanych. Bardzo często wymieniane były takie narodowości jak Niemcy i Brytyjczycy. Na

kolejnych miejscach znaleźli się Hiszpanie, Niderlandczycy, Rumuni, Włosi i Francuzi. Najrzadziej wymieniani byli Węgrzy i Słowacy, za którymi opowiedziało się po 6 respondentów.

Na pytanie „z czego najczęściej wynikają bariery w procesie komunikacji z Pana/Pani doświadczenia” odpowiedziało 112 respondentów. Było to pytanie wielokrotnego wyboru. Ankietowani mogli wybrać maksymalnie trzy przyczyny występowania barier w komunikacji.

Rys. 10. Przyczyny występowania barier w procesie komunikacji współpracowników firm

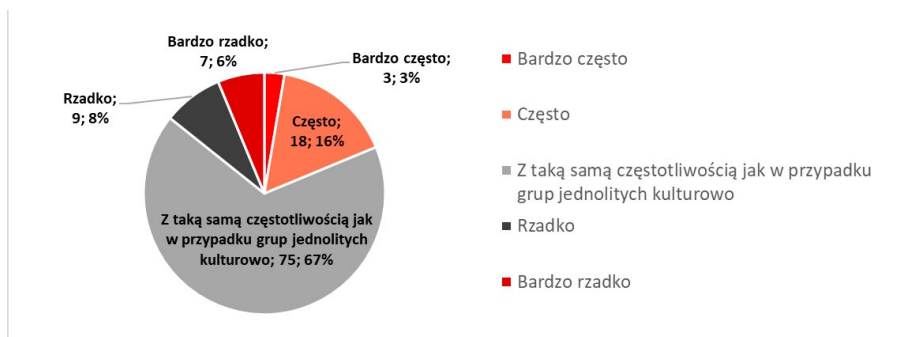

Źródło: opracowanie na podstawie badań własnych.

Za najczęstsze powody tworzenia się barier w procesie komunikacji między współpracownikami respondenci uznali pozycję w firmie (43 osoby odpowiadające 38,4%) i różnice kulturowe (40 osób, 35,7% respondentów). Często wybieranymi odpowiedziami były także przyczyny związane z wiekiem i wykształceniem rozmówcy. Ponad ¼ respondentów, odpowiadająca 31 osobom, nie odczuwa barier w komunikacji. Jedynie 13 osób, stanowiące 11,6% badanych, łączy powstawanie barier komunikacyjnych z kwestią odmienności płci.

Na pytanie „jak często Pana/Pani zdaniem w wielokulturowych zespołach pracowniczych dochodzi do konfliktów” odpowiedziało 112 respondentów.

Rys. 11. Częstotliwość występowania konfliktów w wielokulturowych zespołach pracowniczych

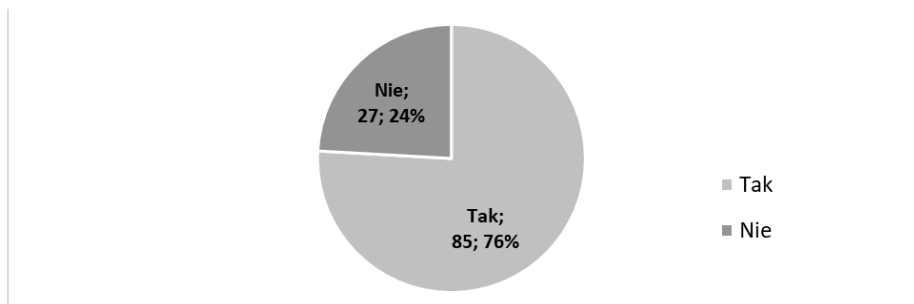

Źródło: opracowanie na podstawie badań własnych.

2/3 respondentów, czyli 75 osób uważa, że konflikty w zespołach wielokulturowych w pracy zdarzają się z taką samą częstotliwością, jak w przypadku jednolitych kulturowo grup pracowniczych. 18 osób, odpowiadających 16,1% respondentów, sądzi, że konflikty w zespołach zróżnicowanych kulturowo występują częściej niż w jednolitych grupach pracowniczych.

Na pytanie „czy spotkał/a się Pan/Pani z sytuacją problemową/konfliktową w pracy” odpowiedziało 112 respondentów.

Rys. 8. Sytuacje problemowe/konfliktowe w pracy

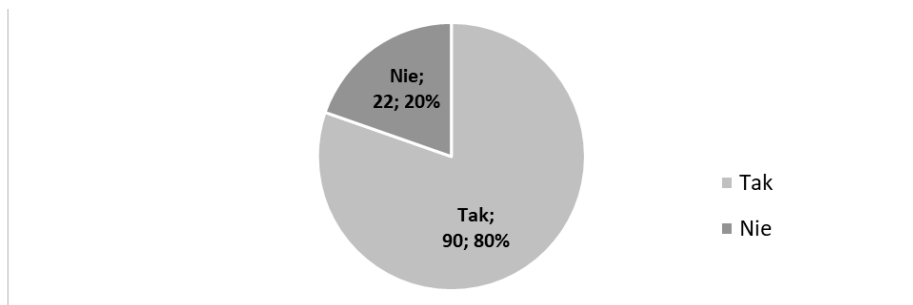

Źródło: opracowanie na podstawie badań własnych.

Większość badanych respondentów spotkała się z sytuacją konfliktową w pracy (85 osób, stanowiących 76% badanych). Jedynie 27 osób, odpowiadających 24%, nie miało sytuacji problemowej w pracy.

Na pytanie „czy któraś z doświadczonych sytuacji problemowych/konfliktowych wynikała z kwestii różnic kulturowych” odpowiedziało 112 respondentów.

Rys. 9. Związek konfliktu/problemu z różnicami kulturowymi

Źródło: opracowanie na podstawie badań własnych.

Znacząca większość, bo aż 90 osób, odpowiadających 80% respondentów, dostrzegła związek konfliktu/problemu, którego doświadczyli w pracy z różnicami kulturowymi. W przeciwieństwie do grupy 22 osób, stanowiących 20%, którzy nie dostrzegają wpływu różnic kulturowych na sytuację konfliktową, której doświadczyli w pracy.

Respondenci, którzy zetknęli się z problemem dotyczącym kwestii różnic kulturowych w pracy, odpowiedzieli także na pytania związane z podstawą i główną przyczyną pojawienia się problemu.

W odpowiedzi na pytanie „jaka była podstawa problemu” respondenci wymieniali:

- różnice w systemie wartości;
- różnice na tle religijnym;
- różnice ideologiczne;
- różny stosunek do pracy i obowiązków;
- różnice językowe;
- różnice związane z wrażliwością kulturową;
- różnice w sposobie komunikacji.

Do głównych przyczyn problemów, z którymi spotkali się respondenci, należą:

- problemy z komunikacją z liderem innej narodowości;
- inne podejście do obowiązków w pracy;

- niezrozumienie intencji współpracownika;
- problemy z kontekstem;
- nieporozumienie spowodowane różnicami językowymi;
- różna interpretacja zachowań w zależności od kultury;
- błędy w interpretacji gestów, mowy ciała;
- przejawy dyskryminacji, postawy rasistowskie;
- problem odmiennego sposobu traktowania kobiet;
- celowo tworzone bariery ze względu na niechęć do obcości;
- inny poziom wrażliwości.

Zgodnie z odpowiedziami respondentów na jedno z pytań kwestionariusza, tworzenie wielokulturowej grupy pracowniczej jest dobrym rozwiązaniem dla organizacji. Takie zdanie ma 73,2% respondentów, co stanowi 123 osoby.

Niemal dwadzieścia procent respondentów (19,6%, czyli 22 osoby) spośród tych, których współpracownicy mają odmienne pochodzenie, spotkało się z problemami, wynikającymi z różnic kulturowych w środowisku pracy. Jest to na tyle liczna grupa, iż można stwierdzić, że różnice kulturowe mają realny wpływ na komunikację, a w konsekwencji relacje między pracownikami firm. Oczywiście w pracy najistotniejszą kwestię powinien stanowić obowiązek sumiennego i punktualnego wykonywania przydzielonych zadań, jednakże, jak już wspomniano, komunikacja między członkami grup pracowniczych oraz spójność tych grup w znaczący sposób wpływa na efektywność wykonywanych przez nie zadań.

Kolejną, istotną kwestią jest zwrócenie uwagi na inne pytanie zawarte w arkuszu ankietowym, które brzmi: „Jakie według Pana/Pani są główne przyczyny występowania problemów z komunikacją między pracownikami firm?”. Zgodnie z odpowiedziami niemal dwadzieścia procent wszystkich respondentów (19%, co stanowi 32 osoby) uważa, że jedną z głównych przyczyn występowania problemów z komunikacją są bariery spowodowane różnicami kulturowymi. Aż 91,7% badanych (154 respondentów) uważa, że kraj pochodzenia pracowników wpływa na komunikację w firmie.

Biorąc pod uwagę fakt, iż niemal 70 procent (67,9%) respondentów to osoby, które nie osiągnęły 27. roku życia to ich doświadczenie pracy w wielokulturowych zespołach pracowniczych jest zaskakująco duże. Można zatem wysunąć wniosek, iż istnieje coraz więcej firm, które decydują się na tworzenie wielokulturowych grup pracowniczych. Dlatego też kolejnym

wnioskiem jaki można wysunąć, jest stwierdzenie, iż procesy globalizacyjne następują w coraz szybszym tempie.

Reasumując wyniki badań, można stwierdzić, że różnice kulturowe mają istotny wpływ na występowanie sytuacji konfliktowych w środowisku pracy. W wyniku przeprowadzonego badania stwierdzono, że:

- większość respondentów spotkała się z sytuacją konfliktową w pracy. 2/3 spośród badanych uważa, że w wielokulturowych zespołach pracowniczych dochodzi równie często do konfliktów, co w przypadku jednolitych kulturowo grup pracowniczych;
- bariery w komunikacji wynikające z różnic kulturowych są istotną przyczyną występowania problemów z komunikacją w środowisku pracy;
- większość respondentów uważa, że kraj pochodzenia i kultura z jakiej wywodzi się współpracownik ma wpływ na komunikację w firmie;
- 2/3 badanych sądzi, że skuteczność komunikacji w firmie, w której pracują/pracowali jest dobra;
- ponad 90% respondentów posługuje się językiem angielskim w stopniu komunikatywnym. Kolejne języki popularne wśród respondentów to niemiecki, rosyjski, hiszpański i francuski;
- według ankietowanych bariery w procesie komunikacji wynikają najczęściej z pozycji w firmie i różnic kulturowych;
- ponad 1/4 respondentów nie odczuwa barier w komunikacji w pracy. Równie 2/3 ankietowanych pracowała lub wciąż pracuje w firmie zatrudniającej osoby innej narodowości niż rodzimej;
- respondenci mieli do czynienia z kilkunastoma, mocno zróżnicowanymi pod względem kulturowym narodowościami. Najczęściej współpracowali z osobami pochodzącymi z Ukrainy, na kolejnych miejscach wymieniani byli Portugalczycy, Niemcy, Brytyjczycy i Hiszpanie;
- najważniejsze obszary, w których respondenci spotkali się z problemami związanymi z różnicami kulturowymi to różnice w systemie wartości, na tle religijnym, ideologiczne, w stosunku do pracy i obowiązków, językowe, związane z wrażliwością kulturową, a także w sposobie komunikacji;
- mimo młodego wieku respondenci mają bogate doświadczenie w pracy w zespołach zróżnicowanych kulturowo;
- prawie 3/4 badanych osób uważa, że tworzenie zespołów wielokulturowych w pracy stanowi dobre rozwiązanie dla organizacji;
- respondenci spotkali się z wieloma problemami w komunikacji z osobami pochodzącymi z różnych kultur, które wynikały między innymi

- z niezrozumienia intencji współpracownika lub przełożonego z powodu różnic w interpretacji gestów, mimiki i mowy ciała oraz zachowań;
- dostrzeżonym przez respondentów problemem były także przejawy dyskryminacji, postawy rasistowskie.

Podsumowanie

Wielokulturowość może być przyczyną sytuacji konfliktowych w zespołach pracowniczych. Jednakże to, czy zróżnicowanie kulturowe stanowi zaletę dla funkcjonowania organizacji, czy też jest źródłem problemów, zależy głównie od decyzji podejmowanych przez zarząd przedsiębiorstwa, a także od stopnia otwartości i tolerancji jej pracowników. Zrozumienie różnic społeczno-kulturowych może przyczynić się do zniesienia powstających między ludźmi barier, swobodnej współpracy, polepszenia komunikacji i zwiększenia spójności grup osób, pochodzących z różnych kultur.

Badanie przeprowadzone na potrzeby niniejszej pracy wykazało, że w środowisku pracy różnice kulturowe mają znaczenie i niekiedy powodują konflikty między pracownikami. Osoby pochodzące z różnych kultur mają odmienne cechy, które wpływają na ich zróżnicowane zachowania.

Główne wnioski z przeprowadzonego badania:

stwierdzono, że różnice kulturowe mają znaczący wpływ na komunikację w wielokulturowych grupach pracowniczych, czyli cel przeprowadzonego badania został osiągnięty;

obecnie większość osób spotyka się z osobami pochodzącymi z różnych kultur w środowisku pracy ze względu na liczne migracje;

język angielski jest powszechnie znanym i używanym, co ułatwia komunikację w wielokulturowych zespołach pracowniczych;

respondenci spotkali się z problemami na tle różnic kulturowych przede wszystkim w sferze religijnej, w sferze wyznawanego systemu wartości, w kwestii różnic ideologicznych, w podejściu do obowiązków, a także w kwestiach związanych z wrażliwością kulturową.

Bibliografia

- Bodziany M., *Komunikacja międzykulturowa w wielonarodowych jednostkach woj-skowych*, Wydawnictwo WSOWL, Warszawa 2012.
- Dudziak A., *Komunikacja interkulturowa w biznesie międzynarodowym*, Przegląd Politologiczny 1 (2012)
- Hall E. T., *Ukryty wymiar*, Państwowy Instytut Wydawniczy PIW, Warszawa 1976
- Hofstede G., *Culture and organizations*, International studies of management & organization 10.4 (1980).
- Garwol K., *Komunikacja w biznesie w kontekście różnic kulturowych*, Kraków 2020
- Glasl F., *Pomocy – konflikty!. Koncepcja – ćwiczenia – metody praktyczne*, Oficyna Wydawnicza „Impuls”, Kraków 2008.
- Gesteland R. R., *Różnice kulturowe a zachowania w biznesie*, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 2000.
- Rozkwitalska M., *Problemy komunikacji międzykulturowej w warunkach konkurencji na rynku globalnym*, Ekonomiczne Problemy Usług, 2009.
- Sikorski C., *Język konfliktu. Kultura komunikacji społecznej w organizacji*, Warszawa 2005.
- Szopski M., *Komunikowanie międzykulturowe*, WSiP, Warszawa 2005.

Abstract

Research problem: The aim of the article is to show the topic of cultural differences in the context of the role they play in the working environment, and in particular in the environment of multicultural work teams where Poles are employed. In addition, this paper analyses the main causes of conflicts resulting from the different nationalities of workers. Multiculturalism is a phenomenon so common today that its occurrence is surprising. It is rooted in the intensification of processes related to population movements, migration and social conflicts. Multiculturalism, however, is primarily the result of increased globalisation.

Representatives of cultures differ in many cultural characteristics, such as language, customs, history, traditions and religious system. A sense of distinctiveness gives people an awareness of group ties and a sense of security. These differences are also noticeable in the way we communicate, and their occurrence may cause communication problems in the environment where representatives of different cultures meet, here in the workplace. Work teams are increasingly highly diversified in terms of origin, making them more vulnerable to cultural conflicts. The level of cohesion of a multicultural workforce also depends to a large extent on the issue of cultural differences and has an impact on the financial

performance of companies, as the way in which individual workforce groups operate has an impact on the business as a whole.

Purpose and methods: The study was conducted using a survey method using an online questionnaire. The aim of the study was to determine whether cultural differences are important for communication in the workplace, and the results of this study will be discussed below. A group of respondents, which are students from all over Poland, was selected for the survey

Results: A study conducted for this paper showed that cultural differences are important in the workplace and sometimes cause conflicts between employees. People from different cultures have different characteristics that influence their behaviour. The objective of the study was achieved. Cultural differences have been found to have a significant impact on communication in multicultural working groups.

PAULINA PASIERB

Uniwersytet Rzeszowski

Mapowanie talentów: Wykorzystanie zasobów ludzkich w budowaniu potencjału przedsiębiorczego regionów

Mapping Talent: Leveraging Human Resources to Build Regional Entrepreneurial Capacity

Abstrakt

Przedsiębiorczość i jej analiza to temat prowadzący do niekończących się dyskusji. Człowiek, jako indywiduum stanowi cenną składową w budowaniu potencjału przedsiębiorczego w danym regionie, co z pewnością przekłada się na rozwój gospodarczy. Niniejsze opracowanie ma na celu ukazanie mapowania talentów, czyli przedstawienia, w jaki sposób są wykorzystane zasoby ludzkie w budowaniu potencjału przedsiębiorczego w danych regionach. Metody badawcze obejmowały analizę statystyk związanych z realizacją projektów społecznych, w ramach których rozwijane są postawy przedsiębiorcze, ale także ocenę ich efektywności. Jednym z najważniejszych wniosków jest to, iż chęć osób młodych do realizacji projektów społecznych jest na dobrym poziomie i stanowi fundament do rozwoju kompetencji przedsiębiorczych oraz budowania potencjału gospodarczego regionów.

Słowa kluczowe: Mapowanie talentów, Potencjał przedsiębiorczy, Zasoby ludzkie

Keywords: Talent mapping, Entrepreneurial potential, Human resources

Wstęp

Przedsiębiorczość odgrywa kluczową rolę w rozwoju gospodarczym, zarówno na poziomie mikro, jak i makroekonomicznym. Jest ona motorem innowacji, tworzenia nowych miejsc pracy oraz wzrostu produktywności. Przedsiębiorcy tworzą coraz to nowsze i wymyślne produkty, świadczą coraz bardziej spersonalizowane usługi¹ [Firlej, 2012]. Do tego przeprowadzane są procesy, o których przeciętni ludzie by nawet nie pomyśleli. Wydawać by się mogło, że to najważniejsze składowe prowadzące do zwiększenia konkurencyjności gospodarki i rozwoju przedsiębiorczości. Przedsiębiorczość sprzyja dywersyfikacji gospodarczej i redukcji ryzyka, co faktycznie może przeciwdziałać skutkom kryzysów ekonomicznych. W momencie, kiedy większość osób analizujących temat rozwoju regionów bada je z jednoczesnym uwzględnieniem czynników determinujących rozwój przedsiębiorczości, pomijana jest kwestia pojedynczych jednostek np. uczniów, studentów czy po prostu grupy ludzi, ale nie w pojęciu jako grupa pracowników.

Rola zasobów ludzkich w procesie przedsiębiorczości jest niezwykle istotna. To ludzie i ich umiejętności, wiedza oraz doświadczenie zdobyte na przestrzeni lat oraz te ciągle zdobywane stanowią fundament każdego przedsiębiorstwa, projektów społecznych i różnego rodzaju inicjatyw prowadzących do pozytywnych zmian środowiska w pojęciu miejsca, w jakim dana osoba się porusza. Zasoby ludzkie są kluczowym czynnikiem determinującym sukces przedsiębiorstw, a nawet całych regionów. Dlatego też umiejętne zarządzanie zasobami ludzkimi, rozwój kompetencji miękkich i twardych oraz wspieranie potencjału ludzkiego staje się niezbędne w zbudowaniu dynamicznej i zrównoważonej firmy² [Zajac, 2008].

W przypadku uczniów i studentów takie działania mogą być kształtowane w trakcie realizacji np. projektów społecznych. Uczniowie i studenci mogą brać udział w projektach realizowanych w ramach zajęć, ale też ponadprogramowych. Przykładem tego rodzaju aktywności może być ogólnopolska Olimpiada „Zwolnieni z teorii”. Finalistami mogą zostać osoby mające skończone zaledwie 13 lat. Górnej granicy wiekowej nie ma, co świadczy o szerokiej rozpiętości osób uczestniczących. Pierwszym krokiem

¹ Firlej K., (red.) 2012, Zarządzanie i przedsiębiorczość w rozwoju biznesu, Kraków: Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie Wydział Ekonomii i Stosunków Międzynarodowych Katedra Strategii Zarządzania i Rozwoju Organizacji.

² Zajac Cz. 2008, Zasoby ludzkie jako kluczowy czynnik rozwoju przedsiębiorstwa. Kierunki i dylematy rozwoju nauki o przedsiębiorstwie Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu nr 34(89-92)2008, s. 1-4.

jest znalezienie zespołu, z którym zrealizuje się projekt społeczny własnego autorstwa³. Gdy grupa od 2 do 10 osób rejestruje się na innowacyjnej platformie olimpiady, może przejść do pierwszego etapu, czyli Inicjacji. W tym momencie ważne jest, aby wymyślić nazwę projektu i na czym będzie on polegał. Platforma przewiduje cztery formaty projektu, tj. projekt techniczny, reklamę społeczną, wydarzenie publiczne oraz zbiórkę charytatywną. Tematy natomiast są bardziej różnorodne, ponieważ obejmują tematykę szeroko rozumianej edukacji, ekologii, kultury, przestrzeni miejskiej, społeczeństwa obywatelskiego, społeczności lokalnej oraz zdrowia i sportu. Każdy zespół po wyborze obszaru, w którym będzie czynnie działać, musi jednoznacznie określić, jaki jest cel ich projektu i co wniesie pozytywnego do otoczenia, w którym dane osoby funkcjonują. To pokazuje, jak duży nacisk jest kładziony na indywidualność oraz pomysłowość uczestników. Pomimo pewnych ram, nie jest odczuwalna presja wyboru konkretnego bloku tematycznego. Następnie, gdy powstanie logo danej inicjatywy i formularz zostanie zaakceptowany przez tzw. „Liderów społeczności”, uczestnicy mogą zacząć etap Planowania. W nim wykorzystywana jest metoda SWOT, dobrze znana największym przedsiębiorstwom. Uczestnicy muszą określić, jakie są korzyści i zagrożenia oraz wypunktować ich mocne i słabe strony. Dzięki temu będą w stanie podać wstępny zarys projektu oraz przedstawić plan działania. Jak powiedział Doug Warner: „W świecie internetowej obsługi klienta ważne jest, by pamiętać, że konkurencja jest o jedno kliknięcie myszką od ciebie”⁴, dlatego kolejnym krokiem jest ustalenie komunikacji zewnętrznej, czyli tego, w jaki sposób treści lub usługi stworzone na rzecz projektu mają dotrzeć do potencjalnych beneficjentów. Najbardziej czasochłonnym i pracowitym etapem jest tzw. etap Realizacji. W trakcie niego dzieje się wszystko, co zostało przewidziane i zaplanowane w poprzednich etapach, ale też zdarzają się przeciwności losu. Zespół dowodzony przez tzw. „Lidera” musi dołożyć wszelkich starań, aby je przezwyciężyć. Umiejętność komunikacji oraz kompromisu stanowią nieodzowny element takich momentów. Ponadto zachowanie zimnej krwi oraz logicznego myślenia powinno cechować uczestników olimpiady i najprawdopodobniej przyszłych prezesów firm. Zważając na fakt, iż nie każdy przedsiębiorca legitymuje się cechami osoby przedsiębiorczej, warto zauważyć, że nie każda osoba przedsiębiorcza jest przedsiębiorcą. Gdy już wszystkie zadania i cel zostanie zrealizowany, zespół

³ <https://zwolnienizteorii.pl/> (dostęp z dnia 20 kwietnia 2024 r.).

⁴ <https://bluebrand.pl/10-inspirujacych-cytatow-o-mediach-spolesznosciowych/> (20.04.2024).

może przejść do ostatniego etapu – Zakończenia. Tam muszą sumiennie wypełnić formularz, wpisując te działania, które im się udało osiągnąć i prze-myśleć to, co się nie powiodło oraz jaki był tego powód. Wszelkie działania na platformie „Zwolnionych z teorii” są teoretycznie odzwierciedleniem tego, jak wygląda projekt w działających na rynku firmach. Następnie uczestnicy mogą ubiegać się o pracę w firmach i działać na rzecz rozwoju regionu, wykorzystując doświadczenie zdobyte w trakcie trwania projektu. Kompetencje są potwierdzane dwoma międzynarodowymi certyfikatami, które jako element CV zwiększają konkurencyjność kandydatów na rynku pracy. Ważny jest aspekt dostępności do omawianej olimpiady, ponieważ każda osoba powyżej określonego wieku bez względu na status zamożności czy miejsce pochodzenia ma możliwość wzięcia w niej udziału. Na podstawie miejscowości można dostrzec tendencję, w których regionach Polski jest największe zainteresowanie realizacją projektów społecznych.

Materiał i metodyka badań

W kontekście teoretycznym analiza przedsiębiorczości obejmuje szeroki zakres teorii, modeli i podejść badawczych. Jest tak, ponieważ dotyczy ona rozumienia procesów tworzenia i rozwijania przedsiębiorstw, motywacji przedsiębiorców, czynników wpływających na sukces przedsiębiorstw oraz interakcji między przedsiębiorcami a otoczeniem biznesowym. Istnieje wiele podejść do analizy przedsiębiorczości, w tym podejścia ekonomiczne, psychologiczne, socjologiczne oraz interdyscyplinarne⁵ [Sadowska, 2017].

Mapowanie talentów to technika analizy, która ma na celu zidentyfikowanie i wykorzystanie zasobów ludzkich w danym obszarze. Polega na identyfikacji kompetencji, umiejętności i potencjału ludzkiego oraz jego związku z potrzebami rynku pracy i rozwojem gospodarczym⁶ [Shermon, 2018]. Mapowanie talentów może obejmować analizę demograficzną, edukacyjną, zawodową oraz preferencji zawodowych i aspiracji przedsiębiorczych mieszkańców. W pracy mapowanie talentów będzie dotyczyło udziału osób młodych w realizacji projektów społecznych na przykładzie ogólnopolskiej Olimpiady „Zwolnieni z teorii”.

⁵ Sadowska M., 2017, Przedsiębiorczość indukowana a rozwój działalności gospodarczej. Białystok: Uniwersytet w Białymstoku Wydział Ekonomii i Zarządzania.

⁶ Shermon G., 2018, Talent Mapping Competency Based Workforce Planning, NC: Lulu Press, Incorporated.

Wykorzystując badania, przeprowadzono analizę statystyczną danych dotyczących realizacji projektów społecznych. Dane te obejmowały informacje o tematyce i formacie projektów, czasie inicjacji, oraz miejscowości, w których mieszkają uczestnicy. Analiza statystyczna pozwoliła na identyfikację głównych trendów i wzorców związanych z przedsiębiorczością społeczną na danym obszarze. Przyczyniło się to do lepszego zrozumienia dynamiki przedsiębiorczości społecznej w badanych regionach. Ta metoda umożliwia dostarczenie praktycznych wniosków i zaleceń dla praktyków zajmujących się rozwojem regionalnym i przedsiębiorczością.

Wyniki badań

Prezentacja wyników badań po analizie danych oraz ocenie efektywności projektów społecznych skoncentrowała się na kilku kluczowych punktach, w tym szczególnie na chęci osób młodych do realizacji projektów społecznych jako fundamentu do rozwoju kompetencji przedsiębiorczych. Oto ich bardziej szczegółowe omówienie:

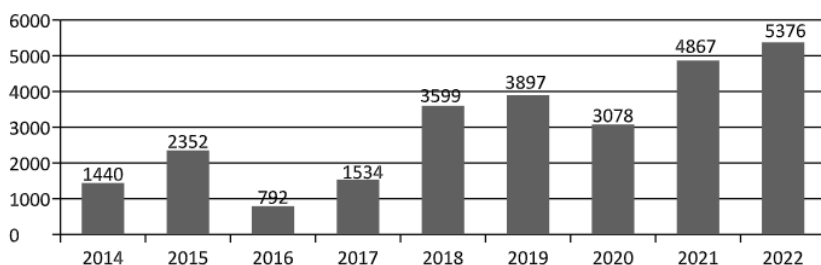
- widoczna jest chęć osób młodych do zaangażowania się w projekty społeczne (Tabela 1.). Analiza danych wykazała, że osoby młode wykazują dużą chęć do uczestnictwa w projektach społecznych (Wykres 1.). Obserwuje się, że młodzi ludzie są z roku na rok coraz bardziej aktywnie zaangażowani w inicjatywy społeczne, co świadczy o ich zainteresowaniu i motywacji do działania na rzecz społeczności lokalnych. Łącznie we wszystkich edycjach od 2013 roku finalistami olimpiady zostało 28764 osób. Zrealizowały one łącznie 5841 projektów społecznych o różnej tematyce docierając do grupy 30617732 beneficjentów⁷;

Tabela 1. Ilość uczestników olimpiady ZWZT ze względu na format projektu w latach 2015-2022

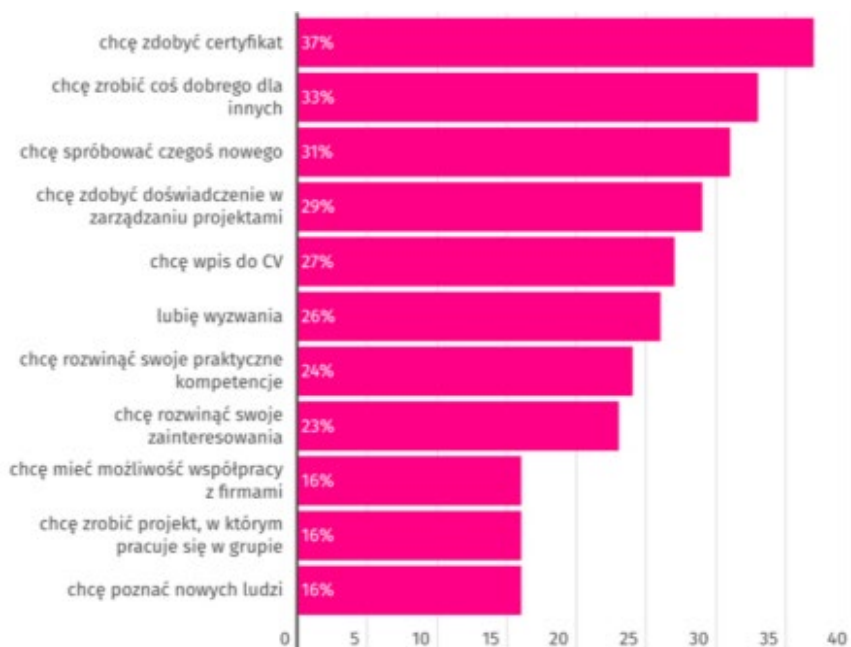
	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Projekt technologiczny	66	10	38	113	121	146	180	204
Reklama społeczna	650	209	369	678	1102	1716	2084	1686
Wydarzenie publiczne	1530	523	970	2459	2245	887	2055	2964
Zbiórka charytatywna	10	50	157	349	429	329	548	522

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych statystycznych ZWZT.

⁷ <https://zwolnienizteorii.pl/o-nas> (20.04.2024).

Wykres 1. Liczba nowych uczestników ZWZT w latach 2014-2022

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych statystycznych ZWZT.

Wykres 2. Motywacje uczestników 12. edycji do udziału w ZWZT

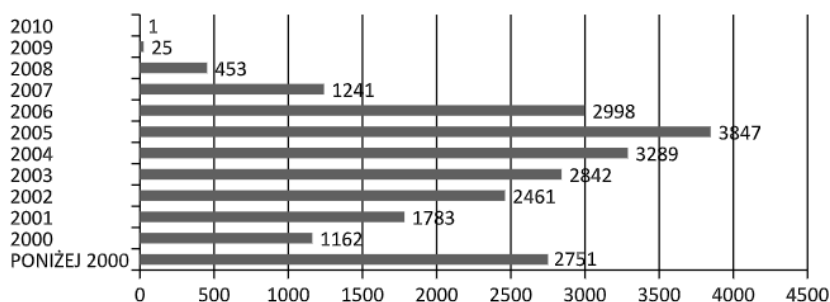
Źródło: Dane statystyczne ZWZT.

- projektowanie społeczne, jest skutecznym narzędziem do rozwoju kompetencji przedsiębiorczych (Wykres 2.). Uczestnictwo w projektach społecznych stanowi istotny motywator będący jednocześnie fundamentem do rozwoju kompetencji przedsiębiorczych wśród osób młodych.

Poprzez zaangażowanie się w takie projekty młodzi ludzie mają okazję do zdobycia praktycznych umiejętności związanych z planowaniem, organizacją, zarządzaniem oraz rozwiązywaniem problemów, co stanowi cenny kapitał dla ich przyszłej działalności przedsiębiorczej. Chęć zdobycia doświadczenia w zarządzaniu projektami stanowi ważny element dla 29% ankietowanych, a dla 24% to rozwój praktycznych kompetencji zachęcił do udziału i do ich zdobycia z pomocą innowacyjnej platformy;

- wzrasta świadomość społeczna i odpowiedzialność (Wykres 2.) Uczestnictwo w projektach społecznych sprzyja także wzrostowi świadomości społecznej i odpowiedzialności wśród osób młodych. Poprzez angażowanie się w działania na rzecz społeczności lokalnych, młodzi ludzie uczą się empatii, solidarności oraz dbałości o dobro wspólne, co stanowi istotny element ich rozwoju, jako przyszłych liderów społecznych i przedsiębiorczych. Aż 33% ankietowanych biorąc udział w olimpiadzie, kierowało się chęcią zrobienia czegoś dobrego dla innych;

Wykres 3. Liczba nowych uczestników ZWZT ze względu na datę urodzenia

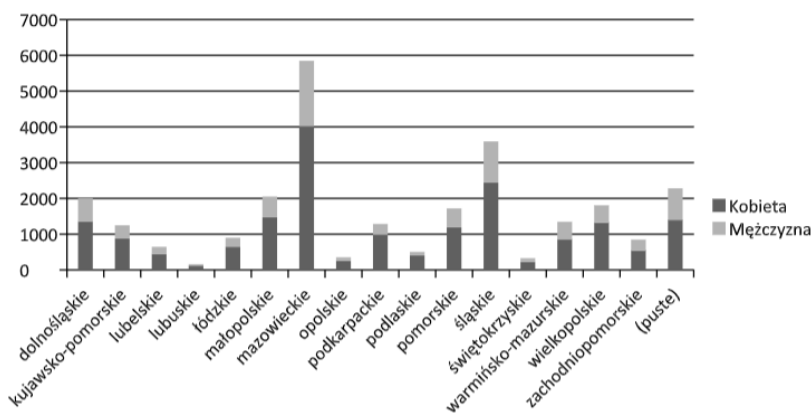

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych statystycznych ZWZT.

- jest możliwa integracja społeczna i budowanie relacji (Wykres 2.) nie zważywszy na wiek (Wykres 3.). Projekty społeczne stanowią również platformę do integracji społecznej oraz budowania relacji międzyludzkich osób w różnym wieku. Analiza wykazała, że uczestnictwo w takich projektach sprzyja nawiązywaniu nowych kontaktów, budowaniu sieci współpracy oraz wymianie doświadczeń, co może mieć pozytywny wpływ na rozwój osobisty i zawodowy młodych ludzi. Jedynie 16% ankietowanych zapisało się na platformie z myślą poznania nowych ludzi.

Może być to spowodowane tym, iż większość zespołów, jakie powstają tworzą osoby z tych samych szkół, które etap poznawania mają za sobą. Niemniej jednak platforma umożliwia dołączenie do projektu osób nawet z drugiego końca Polski.

Wykres 4. Liczba finalistów ZWZT w latach 2014-2022 ze względu na województwo i płeć

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych statystycznych ZWZT.

Analiza danych wskazuje na istotną rolę projektów społecznych jako środka do rozwoju kompetencji przedsiębiorczych wśród osób młodych. Ich chęć do zaangażowania się w takie inicjatywy stanowi solidny fundament dla przyszłej aktywności przedsiębiorczej oraz pozytywnie wpływa na rozwój społeczności lokalnych. W szczególności tendencja ta widoczna jest w województwie mazowieckim (łącznie 5848 finalistów), a najmniej odsetek stanowią finaliści z województwa lubuskiego, bo jedynie 161 osób. Ze względu na płeć kobiety zdecydowanie dominują ponad dwukrotnie nad mężczyznami, ponieważ kobiet jest 18561, zaś mężczyzn 8373.

Podsumowanie

W pracy została przeprowadzona kompleksowa analiza zasobów ludzkich w kontekście przedsiębiorczości regionalnej, koncentrując się głównie na czynnikach, jakimi są wiek, płeć i miejsce zamieszkania wśród uczestni-

ków ogólnopolskiej Olimpiady „Zwolnieni z teorii”. Wykorzystując metodologię badawczą opartą na analizie danych statystycznych, zidentyfikowano zaangażowanie uczestników w poszczególnych regionach oraz to, co ich motywowało do zrealizowania przedsięwzięcia. Wskazuje się na istotną rolę osób młodych, jako potencjalnych przedsiębiorców oraz potrzebę uwzględnienia płciowych różnic w podejściu do wspierania przedsiębiorczości.

Najważniejszym wnioskiem z pracy jest potwierdzenie potrzeby zindywidualizowanego podejścia do wspierania przedsiębiorczości w różnych grupach wiekowych, płciach oraz regionach. Zasoby ludzkie, które stanowią fundament przedsiębiorczości regionalnej, wymagają spersonalizowanych strategii wspierania, uwzględniających specyfikę każdej grupy i regionu.

Reasumując, badanie dostarcza pewnego wkładu w zrozumienie roli zasobów ludzkich w rozwoju przedsiębiorczości regionalnej, wskazując na konieczność spersonalizowanego podejścia do wspierania przedsiębiorczości wśród osób realizujących projekty społeczne. Jest to istotne działanie dla opracowania skutecznych strategii rozwoju społeczno-gospodarczego regionów. Jednocześnie temat stanowi podstawę do dalszych dywagacji nie wyczerpując całkowicie tematu ze względu na jego obszerność.

Bibliografia

- Cz. Zając 2008, Zasoby ludzkie jako kluczowy czynnik rozwoju przedsiębiorstwa. Kierunki i dylematy rozwoju nauki o przedsiębiorstwie *Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu* nr 34(89-92)2008, s. 1-4.
- G. Shermon, 2018, *Talent Mapping Competency Based Workforce Planning*, NC: Lulu Press, Incorporated
- K. Firlej, (red.) 2012, *Zarządzanie i przedsiębiorczość w rozwoju biznesu*, Kraków: Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie Wydział Ekonomii i Stosunków Międzynarodowych Katedra Strategii Zarządzania i Rozwoju Organizacji
- M. Sadowska, 2017, *Przedsiębiorczość indukowana a rozwój działalności gospodarczej*, Białystok: Uniwersytet w Białymstoku Wydział Ekonomii i Zarządzania
- <https://bluebrand.pl/10-inspirujacych-cytatow-o-mediach-spolesznosciowych/> (dostęp z dnia 20 kwietnia 2024 r.).
- <https://zwolnienizteorii.pl/>.
- <https://zwolnienizteorii.pl/o-nas>.

Abstract

Entrepreneurship and its analysis is a topic that leads to endless discussions. The human being, as an individual, is a valuable component in building entrepreneurial potential in a given region, which certainly translates into economic development. This study aims to show talent mapping, i.e. to depict how human resources are used in building entrepreneurial potential in given regions. The research methods included an analysis primarily of statistics related to the implementation of social projects in which entrepreneurial attitudes are developed, but also an evaluation of their effectiveness. One of the most important conclusions is that the willingness of young people to carry out social projects is at a good level, and this is the foundation for the development of entrepreneurial competence, and thus building the economic potential of the regions.

II. Mechanizmy i czynniki rozwoju regionalnego

IGOR BARNAŚ

JAKUB BOSEK

Uniwersytet Rzeszowski

Znaczenie dużych przedsiębiorstw dla rozwoju regionu na przykładzie Grupy Azoty

The importance of large enterprises for the development of the region on the example of Grupa Azoty

Abstrakt

Celem artykułu jest zaprezentowanie poszczególnych danych dotyczących Grupy Azoty S.A. oddział w Tarnowie. Analizę przeprowadzono na podstawie raportów oraz informacji udostępnianych przez Grupę Azoty oraz media. Z raportów zostały wyciągnięte najważniejsze informacje dotyczące wpływu działań przedsiębiorstwa na rozwój regionu. W pierwszej części artykułu scharakteryzowano analizowane przedsiębiorstwo oraz czynniki wpływające na rozwój regionu. Następnie zaprezentowano działania Grupy Azoty w ramach każdej z kategorii. Badanie przyczyni się do uświadomienia społeczeństwu wpływu na region jaki wywiera duże przedsiębiorstwo w nim działające oraz identyfikacji czynników które wpływają na rozwój danego obszaru. Artykuł jest skierowany do studentów uczelni wyższych oraz przedstawicieli praktyki życia gospodarczego.

Słowa kluczowe: rozwój, region, przedsiębiorstwo, ekologia, technologia, technika, ekonomia, społeczeństwo, inwestycje

Key words: development, region, enterprise, ecology, technology, technique, economy, society, investments

1. Wstęp

Współczesna gospodarka globalna jest zdominowana przez wielkie przedsiębiorstwa, które mają istotny wpływ na rozwój regionów, w których prowadzą swoją działalność. Przedsiębiorstwa te nie tylko generują dochody i tworzą nowe miejsca pracy, ale również inwestują w rozwój i różnego rodzaju badania, edukację oraz najbliższą im infrastrukturę. Jednym z takich przedsiębiorstw działających na terenie Polski jest Grupa Azoty – lider w branży zajmującej się produkcją chemikaliów i nawozów na rynku zarówno krajowym, jak i wielu międzynarodowych. Rozwój Grupy Azoty Tarnów ma bezpośredni wpływ na gospodarkę regionu, a także na otaczającą społeczność. W niniejszym referacie skupimy się na analizie znaczenia dużych przedsiębiorstw, takich jak Grupa Azoty, dla rozwoju regionu. Przyjrzymy się, w jaki sposób działalność Grupy Azoty wpływa na kreowanie miejsc pracy, gospodarkę lokalną czy też rozwój infrastruktury lub wspieranie innowacji. Rozważane będą również aspekty społeczne, takie jak zaangażowanie w życie społeczności lokalnych, ekologię czy edukację. Poprzez analizę tych zagadnień zrozumiemy pełen zakres wpływu dużych przedsiębiorstw na rozwój regionów i jakie korzyści płyną z ich obecności dla lokalnych społeczności.

2. Metodologia oraz przedmiot badań

Charakteryzując oraz przedstawiając przedsiębiorstwo Grupy Azoty, ukazano i udowodniono jej pozytywny wpływ na sytuację regionu pod względem ekonomicznym, społecznym, technicznym i technologicznym oraz ekologicznym. Na potrzeby niniejszego artykułu przyjęta została hipoteza badawcza: Duże przedsiębiorstwo działające w danym regionie pozytywnie wpływa na jego rozwój. Cel pracy to natomiast zaprezentowanie działań dokonywanych przez Grupę Azoty i ich rzeczywistego wpływu na rozwój regionu. Przedmiotem badań w artykule jest Grupa Azoty S.A., które zostało wybrane przez wzgląd na długoletnią, niemalże stu letnią obecność w aktualnej lokalizacji oraz międzynarodową renomę w swojej branży. Podstawą niniejszego artykułu były informacje dostępne za pośrednictwem stron internetowych, raportów przygotowywanych przez Grupę Azoty S.A. oraz ranking pracodawców w Małopolsce pod względem ilości zatrudnianych pracowników przygotowany przez portal aplikuj.pl¹.

¹ <https://www.aplikuj.pl/porady/36/najwieksi-pracodawcy-w-malopolsce> (04.04.2024).

3. Charakterystyka Grupy Azoty

Grupa Azoty S.A. to polskie przedsiębiorstwo, będące liderem polskiego rynku nawozowego oraz jedną z kluczowych grup na scenie europejskiej. Grupa Azoty, wcześniej, w okresie powstawania Państwowa Fabryka Związków Azotowych, zostały założone w 1927 roku z inicjatywy ówczesnego Prezydenta RP Ignacego Mościckiego². Wspomniana Fabryka była jedną z największych, jeśli nie największą inwestycją lat 20. ubiegłego wieku. Przed wojną jej zatrudnienie wynosiło 3 200 osób, obecna Grupa Azoty wchodziła w skład Centralnego Okręgu Przemysłowego, a zasięg jej importu sięgał około 60 krajów, jak na przykład Wenezuela. Pierwszym miejscem, w którym Zakłady Azotowe istniały były tarnowskie Mościce, jednak z biegiem lat przejmowane były Zakłady Azotowe w Kędzierzynie-Koźlu oraz Zakłady Chemiczne w Policach, co jednocześnie było czynnikami determinującymi zmianę nazwy na Grupa Azoty w roku 2012³.

Głównym segmentem działalności Grupy Azoty są nawozy takie jak: azotowe, azotowo-siarkowe, stymulatory wzrostu roślin, itp., które są niezbędne dla efektywnego uprawiania roli. Ponadto, Grupa Azoty produkuje szeroką gamę tworzyw sztucznych, takich jak Poliamid 6 oferowany pod nazwami handlowymi Alphalon® i Tarnamid®, poliamidzie 6.6 (Tarnamid® A), polipropylenie (Tarnoprop) czy PBT (Tarnodur), które znajdują zastosowanie w budownictwie, przemyśle motoryzacyjnym, AGD, elektrotechnice oraz przemyśle opakowaniowym i włókienniczym. Grupa Azoty znajduje się w czołówce europejskich zintegrowanych producentów poliamidu 6, zajmując trzecią pozycję w Unii Europejskiej. Innymi produktami oferowanymi przez Grupę Azoty są: polimery biodegradowalne, wyroby z tworzyw sztucznych, chemikalia i materiały do technologii przyrostowych. Poza wymienionymi produktami firma oferuje również usługi takie jak: usługi laboratoryjne, dzierżawę gruntów, sprzedaż energii cieplnej i elektrycznej oraz sprzedaż wody przeznaczonej do spożycia przez ludzi, przemysłową, zdemineralizowaną i zmiękczoną⁴. Jedną z misji omawianego przedsiębiorstwa brzmi: *Podnosimy jakość życia mieszkańców Europy i aktywnie uczestniczymy w budowaniu bezpieczeństwa żywnościowego naszego kontynentu. Natomiast wizja na przyszłość kształtuje się następująco: Grupa Azoty*

² https://pl.wikipedia.org/wiki/Ignacy_Mo%C5%9Bcicki (04.04.2024).

³ https://pl.wikipedia.org/wiki/Zak%C5%82ady_Azotowe_w_Tarnowie-Mo%C5%9B-cicach (04.04.2024).

⁴ <https://tarnow.grupaazoty.com/nasza-oferta> (04.04.2024).

*to dostawca skutecznych rozwiązań, solidny producent nawozów, tworzywy i zielonej chemii*⁵.

Bazując na podstawowym kryterium podziału przedsiębiorstw ze względu na ich wielkość⁶:

Tabela 1. Klasyfikacja wielkości przedsiębiorstw

Kategoria przedsiębiorstwa	Liczba zatrudnionych osób (RJR)	Roczny obrót (EUR)		Całkowity bilans roczny (EUR)
Duże	>250	> 50 mln	lub	> 43 mln
Średnie	<250	≤ 50 mln	lub	≤ 43 mln
Małe	<50	≤ 10 mln	lub	≤ 10 mln
Mikro	<10	≤ 2 mln	lub	≤ 2 mln

Źródło: opracowanie własne na podstawie: <https://invest-park.com.pl/wielkosc-przedsiębiorstwa/>.

Firma Grupa Azoty S.A. w 2022 roku zapewniała zatrudnienie liczbie 9 322 osób w samej spółce tarnowskiej, a roczny obrót przekracza graniczną wartość 50 milionów euro⁷.

4. Narzędzia oceny rozwoju regionu

Rozwój to po krótku jakikolwiek proces zmian skupionych w danym kierunku trwający przez stosunkowo długi okres, w ramach tego procesu możliwym jest wykazanie różnice w danym obiekcie względem stanu przeszłego⁸. Region to z kolei, jak powszechnie wiadomo, obszar kojarzony z konkretnym okręgiem, utożsamiany z częścią powierzchni państwa⁹. Wspólnie istniejący termin, czyli rozwój regionalny, odnosi się zatem do widocznych, zauważalnych zmian regionu względem stanu pierwotnego. Mówiąc o czynnikach, jakie mogą wpływać na rozwój, zarówno lokalny,

⁵ <https://grupaaazoty.com/grupa-azoty/systemy-zarzadzania/polityka-zarzadzania> (04.04.2024).

⁶ <https://invest-park.com.pl/wielkosc-przedsiębiorstwa/> (04.04.2024).

⁷ <https://www.aplikuj.pl/porady/36/najwieksi-pracodawcy-w-malopolsce> (04.04.2024).

⁸ Nowa encyklopedia powszechna PWN, t. 5, s. 616, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1996.

⁹ Głuszczyk D., Istota rozwoju regionalnego i jego determinanty, s. 70, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu, Wrocław 2011.

jak i regionalny, skupimy się na ich dwóch grupach, która to każda zawiera cztery czynniki. Pierwszą grupą są czynniki bardziej ogólnikowe¹⁰:

- Ekonomiczne – najważniejszym aspektem w tym przypadku jest wielkość oraz metoda działania lokalnego rynku dóbr oraz usług, rotacje na rynku pracowniczym, zmiany w przeciętnych dochodach społeczeństwa. Czymś czego nie sposób pominąć są również inwestycje, o źródłach krajowych, jak i zagranicznych. Aspekty ekonomiczne i ich stan jest również uwarunkowany sytuacją zewnętrzną, jak koniunktura i inne zmiany makroekonomiczne¹¹;
 - Społeczne – są to zmiany struktury demograficznej, charakterystyka procesu urbanizacji. Istotnymi dla czynników społecznych, jest postęp wykształcenia, zaangażowanie władz i lokalnej społeczności oraz ulepszanie infrastruktury społecznej¹²;
 - Techniczne i technologiczne – zespół tych czynników tworzy ilość i określa jakość kapitału trwałego i przemian w ich zakresie. W ramach tej podgrupy zawierają się również: działania badawczo-rozwojowe, współpraca nauki z przemysłem czy przysposabianie terenów stricte pod inwestycje¹³;
 - Ekologiczne – w obecnych czasach jedno z najważniejszych pojęć w każdym z obszarów życia, mówi tu jednak przede wszystkim o dostępie do zasobów natury, inicjowaniu *czystych* technologii, polepszeniu wiedzy i świadomości ludności o kulturze ekologicznej¹⁴.
- W teorii autorstwa E. Blakley'a zostały wyróżnione czynniki endogeniczne, czyli lokalne, są nimi: zatrudnienie, baza dla rozwoju, zalety lokalizacji oraz wiedzy¹⁵.

¹⁰ Rogalska J., Czynniki rozwoju regionalnego a polityka regionalna Polski – na przykładzie ZPORR, s.626 nr 166 Polityka Ekonomiczna, Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu, 2011.

¹¹ Czyżycki R., Determinanty rozwoju społeczno-ekonomicznego regionów w Polsce, s.100, Ekonomiczne Problemy Usług nr 131 (1), 2018.

¹² Churski P., Perdał R., Szydłowska-Konecka B., Herodowicz T., *Redefinicja czynników rozwoju regionalnego w świetle megatrendów społeczno-gospodarczych*, s.78, Studia Regionalne i Lokalne, 2018.

¹³ Dahlke P., *Samorząd terytorialny w procesie kształtowania rozwoju gospodarczego regionu na przykładzie województwa wielkopolskiego*, s.39, Wydawnictwo Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej im. Stanisława Staszica w Pile, 2017.

¹⁴ Brendzel-Skowera K., Puto A., *Przedsiębiorczość w rozwoju regionalnym*, s.128, Zeszyty Naukowe Politechniki Częstochowskiej. Zarządzanie, 2011.

¹⁵ Gioergic J. P., Gmina, przedsiębiorczość, promocja pod red. Gorzelak G., s.28, Wydawnictwo Europejski Instytut Rozwoju Regionalnego i Lokalnego, 1992.

Tabela 2. Czynniki rozwoju lokalnego.

Czynniki rozwoju	Tradycyjny punkt widzenia	Nowoczesny punkt widzenia
Zatrudnienie	Więcej firm, więcej miejsc pracy.	Firmy, które tworzą miejsca pracy wysokiej jakości, dostosowanie do miejscowej społeczności.
Baza rozwoju	Rozwój istniejących sektorów gospodarki.	Budowa nowych instytucji wspomagających działalność gospodarczą.
Zalety lokalizacji	Korzyści komparatywne bazujące na aktywach fizycznych.	Korzyści komparatywne bazujące na jakości środowiska.
Zasoby wiedzy	Wiedza istniejących kadr.	Wiedza jako generator rozwoju społeczno- ekonomicznego.

Źródło: Gioergic J. P., *Gmina, przedsiębiorczość, promocja* pod red. Gorzelak G., s.28, Wydawnictwo Europejski Instytut Rozwoju Regionalnego i Lokalnego, 1992.

5. Działania Grupy Azoty na rzecz regionu

Grupa Azoty jako spółka działająca lokalnie na globalną skalę ma intratny wpływ na wszystkie cztery czynniki ogólne, czyli ekonomiczne, społeczne, techniczne i technologiczne oraz ekologiczne. Wpływ ten nie jest jedynie „pustymi sloganami” i planami na przyszłość, jednak jest czymś mającym miejsce w obecnych czasach, co pokazują ich raporty poparte działaniami. Poniżej przedstawimy działania podzielone na kategorie, które wpływają na rozwój regionu tarnowskiego.

1. Ekonomiczne

Zaczynając od czynników ekonomicznych, skupmy się na zatrudnieniu i miejscach pracy jakie oferuje przedsiębiorstwo w swoim regionie. Na rok 2018 tarnowski oddział Grupy Azoty znajdował się na 2. miejscu w Małopolsce pod względem liczby zatrudnionych osób, których to liczba przekraczała 9 000¹⁶.

Inwestycje są domeną każdej dużej, rozwijającej się firmy, nie inaczej jest w przypadku Grupy Azoty. Przykładami takowych są:

¹⁶ <https://www.aplikuj.pl/porady/36/najwieksi-pracodawcy-w-malopolsce> (04.04.2024).

- Magazyn składowania nawozów – kwota inwestycji 14,5 mln zł, pozwala na przechowywanie w jednym momencie ponad 6,5 tony nawozów, budowa trwała niecały rok, ponieważ rozpoczęta została w lutym 2022 roku, a zakończona w grudniu tego samego roku¹⁷;
- Instalacja Granulacji Mechanicznej II – kwota inwestycji sięgnęła 141 mln zł;
- Dwie instalacje, jedna mająca na celu odazotowanie spalin, a druga odsiarczanie – łączna wartość projektów wyniosła niespełna 90 mln zł;
- Wytwórnia Tworzyw Modyfikowanych – inwestycja pozwalająca na rozszerzenie oferty dla klientów, której koszt to okolice 120 mln zł;
- Centrum Badawczo-Rozwojowe – 74 mln zł.

Te kilka przykładów to jedynie „wierzchołek góry lodowej” ponieważ inwestycje Grupy Azoty za okres 2015-2017 opiewały na łączną sumę przekraczającą 726 milionów złotych w samym regionie tarnowskim¹⁸.

2. Społeczne

Sport w Tarnowie stoi od kilku lat na wysokim poziomie, posiadając drużynę na najwyższym szczeblu rozgrywkowym, w minimum jednej dyscyplinie, niemal nieprzerwanie od 20 lat. Z wszystkim tym dużo wspólnego ma właśnie Grupa Azoty, która dzięki temu zbudowała swój dobry wizerunek wśród mieszkańców Tarnowa i okolic. Drużyny sportowe sponsorowane przez GA obecnie:

- Grupa Azoty Akademia Tarnowska – drużyna budowana w ramach UKS „Jedynka”, przez 2 ostatnie lata występująca w Tauron Lidze, czyli siatkarskiej ekstraklasie kobiet, wart nadmienienia jest tutaj fakt, policki oddział Grupy Azoty sponsoruje tamtejszą drużynę lokalną Chemika Police, 11-krotnego Mistrza Polski¹⁹;
- Grupa Azoty Unia Tarnów – sekcja piłki ręcznej mężczyzn, klub występuje nieprzerwanie w Superlidze od sezonu 2019/2020 z ciągłym wsparciem Grupy Azoty. Przedsiębiorstwo miało wydatny wpływ na

¹⁷ <https://tarnow.grupaazoty.com/aktualnosci/nowa-inwestycja-grupy-azoty-w-tarnowie> (04.04.2024).

¹⁸ <https://www.chemiaibiznes.com.pl/artykuly/liczne-inwestycje-grupy-azoty-w-tarnowie> (04.04.2024).

¹⁹ <https://tarnow.grupaazoty.com/odpowiedzialny-biznes/sponsoring/sport/grupa-azoty-pwsz-tarnow> (04.04.2024).

największy sukces klubu, jakim był srebrny medal w Pucharze Polski w roku 2021²⁰;

- Klub Sportowy ZKS Unia Tarnów – w przypadku piłkarskiej sekcji nie pojawiały się żadne sukcesy w ostatnich latach, klub balansuje między 4. a 5. poziomem rozgrywkowym, jednak od samego założenia jest wspierany przez Grupę Azoty²¹.

Mówiąc o tarnowskim sporcie i jego wsparciu nie sposób nie wspomnieć o sekcji żużlowej, którą Grupa Azoty w tym roku opuściła, sponsorowała ją jednak od początku jej istnienia, czyli 1957 roku. Środki jakie w ostatnich latach przedsiębiorstwo przeznaczało na sponsoring w tej dyscyplinie oscylowały wokół 3,5 mln zł rocznie. Tarnowski oddział walczył przyczynił się do sukcesów na arenie krajowej, jakim były 3 tytuły Mistrza Polski²².

Utworzenie Pracowniczego Programu Emerytalnego w 2012 roku, który został zarejestrowany w KNE, jest kolejnym z przykładów troski o pracownika i dbania o jego komfort pracy. Na koniec roku 2020 zarejestrowanych w tym programie było 1 855 osób²³.

Grupa Azoty przeznacza również fundusze na działalności kulturalne, których przykładami są:

- Partner Strategiczny Centrum Paderewskiego w Kąsnej Dolnej;
- Mecenas 13. edycji Jazz Contest Festiwal²⁴;
- współpraca z Centrum Sztuki Mościce;
- współpraca z Europejskim Centrum Muzyki im. Krzysztofa Pendereckiego w Lusławicach²⁵.

Relacje z mieszkańcami to również zaopatrywanie ich różnorakie zasoby, jak na przykład woda. Woda, z której mieszkańcy Tarnowa i okolic pochodzą z trzech różnych źródeł, jednym z nich jest wodociąg Grupy Azoty SA za-

²⁰ <https://tarnow.grupaazoty.com/odpowiedzialny-biznes/sponsoring/sport/grupa-azoty-unia-tarnow> (04.04.2024).

²¹ <https://tarnow.grupaazoty.com/odpowiedzialny-biznes/sponsoring/sport/klub-sportowy-zks-unia-tarnow> (04.04.2024).

²² <https://sportowefakty.wp.pl/zuzel/1110496/grupa-azoty-zabrala-glos-w-sprawie-sponsoringu-padly-nazwy-dwoch-klubow> (04.04.2024).

²³ https://tarnow.grupaazoty.com/upload/2/files/2021/zwz%20czerwiec/Sprawozdanie_na_temat_informacji_niefinansowych_Grupy_Kapita%C5%82owej_Grupa_Azoty_za_2020_rok.xhtml#_Toc68856439 (04.04.2024).

²⁴ <https://tarnow.grupaazoty.com/odpowiedzialny-biznes/sponsoring/kultura#wybrane-dzialania> (04.04.2024).

²⁵ <https://tarnow.grupaazoty.com/odpowiedzialny-biznes/dzialanie-csr/wybrane-dzialania#nasze-wybrane-dzialania-w-2021-roku> (04.04.2024).

silany wodą powierzchniową z Dunajca. Wodociąg ten odpowiadał w 2018 roku za ponad 8% całkowitej produkcji wody w Tarnowie²⁶.

3. Techniczne i technologiczne

Przedstawiciele Grupy Azoty aktywnie uczestniczyli w różnego rodzaju Targach Pracy ukierunkowanych na młodzież akademicką, gdzie były przekazywane informacje dot. współpracy na linii nauka-biznes oraz możliwości odbywania stażów i/lub praktyk zawodowych w strukturach firmy²⁷.

Centrum Badawczo-Rozwojowe w Tarnowie powstałe w 2018 roku na terenie Zakładów Azotowych w Mościcach, jest wyróżniającym się obiektem na skalę krajową z uwagi na znajdującą się tam Halę Półtechnik. Pozwala ona na testowanie technologii opracowywanych wcześniej w laboratoriach w warunkach wysoce zbliżonych do warunków rzeczywistych. Poza wspomnianą wcześniej halą o powierzchni 1 500m²²⁸, w swoich zasobach Centrum posiada również 46 sal laboratoryjnych, z których korzystali przyszli naukowcy. Zatrudnienie jakie dała ta inwestycja to kolejne 70 stanowisk²⁹.

Powstanie Centrum ułatwiło Grupie Azoty zapoczątkowanie programu Idea4Azoty, miał on być impulsem dla rozwoju miasta jak i regionu, ściągając do Tarnowa naukowców i wynalazców³⁰.

Przedsiębiorstwo skupia swoją uwagę również na studentach, czego dowodzą podpisane przez zarząd współpracy z uczelniami wyższymi, m.in.: Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa w Tarnowie (obecnie Akademia Tarnowska), Politechnika Krakowska, Uniwersytet Rolniczy w Krakowie, Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie, AGH w Krakowie, Małopolska Wyższa Szkoła Ekonomiczna w Tarnowie³¹. Aktywność w obszarze edukacji i kształcenia, Grupy Azoty przejawia się również tworzonymi przez nich programami stypendialnymi³².

²⁶ *Diagnoza sytuacji społecznej, gospodarczej i przestrzennej Tarnowa z uwzględnieniem jego obszaru funkcjonalnego*, s.66-67, Urząd Miasta Tarnowa, 2021.

²⁷ Darnoby M., *Podsumowujemy piątą edycję programu ambasadorskiego*, s.5, Magazyn Grupa Azoty, 2022.

²⁸ *Grupa Azoty otwiera Centrum Badawczo-Rozwojowe*, 29.10.2018 <https://grupaaazoty.com/aktualnosci/grupa-azoty-otwiera-centrum-badawczo-rozwojowe> (04.04.2024).

²⁹ <https://grupaaazoty.com/centrum-badawczo-rozwojowe> (04.04.2024).

³⁰ <https://polskiprzemysl.com.pl/wiadomosci/grupa-azoty-otworzyla-zaawansowane-centrum-badawczo-rozwojowe/> (06.04.2024).

³¹ <https://grupaaazoty.com/kariera-i-edukacja/edukacja/wspolpraca-akademicka> (06.04.2024).

³² <https://grupaaazoty.com/kariera-i-edukacja/edukacja> (06.04.2024).

4. Ekologiczne

Grupa Azoty angażuje się od dłuższego czasu w działalność prośrodowiskową, idealnym przykładem tego typu aktywności jest uczestnictwo w „Dniu drzewa” przypadającym na 10 października. Sadzenie drzew przez pracowników, ale również chętnych uczniów Zespołu Szkół Technicznych w Tarnowie jest próbą przeciwdziałania globalnemu ociepleniu. Drzewa zostały zasadzone na terenie tarnowskich zakładów, a ich przestrzeń wzbogaciła się w edycji z 2020 roku o 30 nowych klonów³³. W trosce o środowisko, Grupa Azoty stara się ograniczyć swój negatywny wpływ na środowisko, poniżej przedstawione są rezultaty osiągnięte w ramach zmniejszania negatywnego wpływu działalności na środowisko:

- redukcja emisji CO₂ o 25%, pyłów o 96% oraz CO o 95%;
- redukcja wytworzonych odpadów o 61,1%;
- redukcja ilości pobranych wód o 55%;
- redukcja wytworzonych ścieków o 77%.

Powyższe dane odnoszą się do redukcji negatywnego wpływu na środowisko w roku 2019, względem 1995³⁴.

W 2023 roku Grupa Azoty zakończyła budowę hali produkcyjno-magazynowej oraz montaż urządzeń węzła recyklingu, które przyczynią się do zmniejszenia emisji odpadów, jednocześnie zostaną one wykorzystane do produkcji tworzyw modyfikowalnych³⁵.

Projekt „Zielone Azoty” został stworzony z myślą o przyszłości. Jego głównym założeniem jest osiągnięcie przez spółkę zeroemisyjności do roku 2050. Kluczowe cele projektu kształtują się następująco:

- dywersyfikacja surowcowa w zielonym kierunku;
- realizacja opracowanej Strategii ESG³⁶;
- implementacja rozwiązań technicznych w zakresie alternatywnych źródeł ekologicznych OZE;
- dekarbonizacja i zmniejszenie emisyjności szkodliwej dla środowiska naturalnego;

³³ <https://tarnow.grupaazoty.com/odpowiedzialny-biznes/dzialania-csr/ekologia-i-ochrona-srodowiska#dzien-drzewa-w-grupie-azoty-s-a> (06.04.2024).

³⁴ *W trosce o bezpieczeństwo, zdrowie i środowisko.*, s.6-8, Broszura informacyjna dla mieszkańców Tarnowa i okolic.

³⁵ <https://grupaazoty.com/biuro-prasowe/komunikaty-prasowe/nowa-inwestycja-grupy-azoty-compounding-w-obszarze-recyklingu-w-tarnowie> (06.04.2024).

³⁶ ESG – Filozofia prowadzenia biznesu, która wzrost gospodarczy firm buduje w oparciu o długoterminowe rozwiązania kładące nacisk na poszanowanie środowiska i ekologię, o dbałość o pracownika i transparentny ład korporacyjny.

- realizacja prac B+R (badanie i rozwój) wpisujących się w założenia Europejskiego Zielonego Ładu³⁷.

6. Podsumowanie

Grupa Azoty, będąc spółką o globalnym zasięgu działania, aktywnie wpływa na rozwój regionu tarnowskiego w najważniejszych obszarach: ekonomicznym, społecznym, technicznym i technologicznym oraz ekologicznym. Nie są to jedynie słowa, jednak konkretne działania widoczne w prezentowanych przez firmę raportach.

W obszarze ekonomicznym Grupa Azoty odgrywa ważną rolę w tworzeniu miejsc pracy, co potwierdza 2. miejsce w przedstawianym rankingu i inwestycjach, które w latach 2015-2017 przekroczyły łączną wartość 726 milionów złotych.

Działalność społeczna firmy jest szeroka, obejmując programy emerytalne dla pracowników, sponsoring lokalnych drużyn sportowych oraz wsparcie dla edukacji i kultury.

W dziedzinie techniczno-technologicznej Grupa Azoty stawia na rozwój i innowacje, co potwierdza powstanie Centrum Badawczo-Rozwojowego w Tarnowie-Mościcach oraz współpraca z uczelniami wyższymi z regionu.

Aspekt ekologiczny nie jest pomijany – firma angażuje się w prośrodowiskowe działania, podejmując konkretne kroki w kierunku redukcji negatywnego wpływu na środowisko, a także realizując projekt „Zielone Azoty” z ambicją osiągnięcia zeroemisyjności do 2050 roku.

Wszystkie te działania potwierdzają zaangażowanie Grupy Azoty w tworzenie zrównoważonego rozwoju regionu tarnowskiego, łącząc sukces gospodarczy z dbałością o społeczność i środowisko.

³⁷ *Strategiczny projekt korporacyjny „Zielone Azoty”, s. 24.*

Bibliografia

- Brendzel-Skowera K., Puto A., Przedsiębiorczość w rozwoju regionalnym, Zeszyty Naukowe Politechniki Częstochowskiej. Zarządzanie, 2011.
- Churski P., Perdał R., Szydłowska-Konecka B., Herodowicz T., Redefinicja czynników rozwoju regionalnego w świetle megatrendów społeczno-gospodarczych, Studia Regionalne i Lokalne, 2018.
- Czyżycki R., Determinanty rozwoju społeczno-ekonomicznego regionów w Polsce, Ekonomiczne Problemy Usług nr 131 (1), 2018.
- Dahlke P., Samorząd terytorialny w procesie kształtowania rozwoju gospodarczego regionu na przykładzie województwa wielkopolskiego, Wydawnictwo Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej im. Stanisława Staszica w Pile, 2017.
- Darnoby M., Podsumowujemy piątą edycję programu ambasadorskiego, Magazyn Grupa Azoty, 2022.
- Diagnoza sytuacji społecznej, gospodarczej i przestrzennej Tarnowa z uwzględnieniem jego obszaru funkcjonalnego, Urząd Miasta Tarnowa, 2021.
- Gioergic J. P., Gmina, przedsiębiorczość, promocja pod red. Gorzelak G., Wydawnictwo Europejski Instytut Rozwoju Regionalnego i Lokalnego, 1992.
- Głuszczyk D., Istota rozwoju regionalnego i jego determinanty, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu, Wrocław 2011.
- Grupa Azoty otwiera Centrum Badawczo-Rozwojowe, 29.10.2018 <https://grupaaazoty.com/aktualnosci/grupa-azoty-otwiera-centrum-badawczo-rozwojowe>.
- <https://grupaaazoty.com/biuro-prasowe/komunikaty-prasowe/nowa-inwestycja-grupy-azoty-compounding-w-obszarze-recyklingu-w-tarnowie>.
- <https://grupaaazoty.com/centrum-badawczo-rozwojowe>.
- <https://grupaaazoty.com/grupa-azoty/systemy-zarzadzania/polityka-zarzadzania>.
- <https://grupaaazoty.com/kariera-i-edukacja/edukacja>.
- <https://grupaaazoty.com/kariera-i-edukacja/edukacja/wspolpraca-akademicka>.
- <https://invest-park.com.pl/wielkosc-przedsiębiorstwa/>.
- https://pl.wikipedia.org/wiki/Ignacy_Mo%C5%9Bcicki.
- https://pl.wikipedia.org/wiki/Zak%C5%82ady_Azotowe_w_Tarnowie-Mo%C5%9Bcicach (dostęp: 10.04.2024)
- <https://polskiprzemysl.com.pl/wiadomosci/grupa-azoty-otworzyla-zaawansowane-centrum-badawczo-rozwojowe/> (dostęp: 04.04.2024)
- <https://sportowefakty.wp.pl/zuzel/1110496/grupa-azoty-zabrala-glos-w-sprawie-sponsoringu-padly-nazwy-dwoch-klubow> (dostęp: 08.04.2024)
- <https://tarnow.grupaaazoty.com/aktualnosci/nowa-inwestycja-grupy-azoty-w-tarnowie> (dostęp: 12.04.2024)
- <https://tarnow.grupaaazoty.com/nasza-oferta> (dostęp: 10.04.2024)

- <https://tarnow.grupaazoty.com/odpowiedzialny-biznes/dzialania-csr/ekologia-i-ochrona-srodowiska#dzien-drzewa-w-grupie-azoty-s-a> (dostęp: 04.04.2024)
- <https://tarnow.grupaazoty.com/odpowiedzialny-biznes/dzialanie-csr/wybrane-dzialania#nasze-wybrane-dzialania-w-2021-roku> (dostęp: 08.04.2024)
- <https://tarnow.grupaazoty.com/odpowiedzialny-biznes/sponsoring/kultura#wybrane-dzialania> (dostęp: 08.04.2024)
- <https://tarnow.grupaazoty.com/odpowiedzialny-biznes/sponsoring/sport/grupa-azoty-pwsz-tarnow> (dostęp: 12.04.2024)
- <https://tarnow.grupaazoty.com/odpowiedzialny-biznes/sponsoring/sport/grupa-azoty-unia-tarnow> (dostęp: 12.04.2024)
- <https://tarnow.grupaazoty.com/odpowiedzialny-biznes/sponsoring/sport/klub-sportowy-zks-unia-tarnow> (dostęp: 08.04.2024)
- https://tarnow.grupaazoty.com/upload/2/files/2021/zwz%20czerwiec/Sprawozdanie_n_a_temat_informacji_niefinansowych_Grupy_Kapita%C5%82owej_Grupa_Azoty_za_2020_rok.xhtml#_Toc68856439 (dostęp: 08.04.2024)
- <https://www.aplikuj.pl/porady/36/najwieksi-pracodawcy-w-malopolsce> (dostęp: 10.04.2024)
- <https://www.aplikuj.pl/porady/36/najwieksi-pracodawcy-w-malopolsce> (dostęp: 10.04.2024)
- <https://www.aplikuj.pl/porady/36/najwieksi-pracodawcy-w-malopolsce> (dostęp: 12.04.2024)
- <https://www.chemiaibiznes.com.pl/artykuly/liczne-inwestycje-grupy-azoty-w-tarnowie> (dostęp: 12.04.2024)
- Nowa encyklopedia powszechna PWN, Wydawnictwo Naukowe PWN, Warszawa 1996.
- Rogalska J., Czynniki rozwoju regionalnego a polityka regionalna Polski – na przykładzie ZPORR, nr 166 Polityka Ekonomiczna, Prace Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu, 2011.
- Strategiczny projekt korporacyjny „Zielone Azoty” W trosce o bezpieczeństwo, zdrowie i środowisko., Broszura informacyjna dla mieszkańców Tarnowa i okolic.

Abstract in English:

The aim of the article is to present individual data regarding Grupa Azoty S.A. Tarnów. The analysis was carried out on the basis of reports and information provided by Grupa Azoty and the media. The reports contain the most important information regarding the impact of the company's activities on the development of the region. The first part of the article characterized the analyzed company

and the factors influencing the development of the region. Then, the activities of the Grupa Azoty in each category were presented. The study will contribute to making society aware of the impact on the region of large enterprises operating there and identifying factors that influence the development of a given area. The article is addressed to university students and representatives of business practice.

KAMILA POWĘSKA, ADRIAN BIGDA

Uniwersytet Rzeszowski

Specjalne Strefy Ekonomiczne jako przykład budowy potencjału regionalnego

Special Economic Zones as an example of construction regional potential

Streszczenie

Głównym celem artykułu jest ukazanie roli Specjalnych Stref Ekonomicznych (SSE) w kontekście rozwoju potencjału regionalnego i promowania przedsiębiorczości na poziomie lokalnym. SSE są narzędziem wspierającym rozwój gospodarczy regionów poprzez przyciąganie inwestycji, tworzenie nowych miejsc pracy oraz promowanie innowacyjności. Zachętą dla przedsiębiorców do prowadzenia działalności na obszarach Specjalnych Stref Ekonomicznych są różnorodne korzyści, m.in. ulgi podatkowe, zwolnienia z ceł, infrastruktura, sieć transportowa i ułatwienia administracyjne, które sprzyjają rozwojowi przedsiębiorczości. W artykule analizie została poddana SSE Euro-Park Mielec z zawężeniem do obszaru Doliny Lotniczej w Rzeszowie i Mielcu.

Słowa kluczowe: specjalne strefy ekonomiczne (SSE), rozwój potencjału regionalnego, przedsiębiorczość regionalna

Key words: special economic zones (SEZ), development of regional potential, regional entrepreneurship

Wstęp

Specjalne strefy ekonomiczne (SSE) stanowią istotny element krajobrazu gospodarczego wielu regionów na całym świecie. Ich powstanie i działalność mają na celu stymulowanie rozwoju ekonomicznego i społecznego poprzez przyciąganie kapitału inwestycyjnego, wzrost liczby zatrudnionych oraz transfer wiedzy i technologii. W obliczu wyzwań globalizacji i dynamicznych zmian na rynku, SSE stanowią narzędzie, które umożliwia regionom konkurowanie na arenie międzynarodowej oraz rozwój w zrównoważony sposób.

Celem niniejszej pracy jest ukazanie specjalnych stref ekonomicznych jako skutecznego rozwiązania w gospodarce, wspierającego rozwój regionów. Poprzez charakterystykę zagadnień związanych z budową potencjału regionalnego oraz analizę SSE Euro-Park Mielec, jak również w dalszej części pracy wybranych przedsiębiorstw z Doliny Lotniczej, zidentyfikowano czynniki wpływające na skuteczność SSE oraz przedstawiono potencjał obszaru tej strefy dla rozwoju regionu podkarpackiego.

1. Specjalne Strefy Ekonomiczne jako przykład rozwoju regionalnej przedsiębiorczości

Rozwój regionalny

Rozwój regionalny zgodnie z definicją J. Szlachty interpretowany jest jako systematyczna poprawa konkurencyjności podmiotów gospodarczych i poziomu życia mieszkańców oraz wzrostu potencjału gospodarczego regionów, przyczyniającego się do rozwoju społeczno-gospodarczego kraju¹.

W dużej mierze na rozwój regionalny ma wpływ aspekt ekonomiczny², który przejawia się w wielkości regionalnego rynku dóbr i usług, dynamice i strukturze popytu, specyfice regionalnego rynku pracy, wielkości zaangażowanego w regionie kapitału, strukturze gospodarczej oraz sytuacji makroekonomicznej w kraju i za granicą. Dotyczy on również aspektu technicznego i technologicznego, odpowiadającego za rozwój zaplecza techniczno-badawczego, rozwój przemysłu wysokiej technologii, jakość produkcji, innowacje produkcyjne i produktowe oraz infrastrukturę techniczną.

¹ Głuszczyk D. 2011, Istota rozwoju regionalnego i jego determinanty. *Ekonomia* 5(17) 2011. Wrocław: Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu, s. 73.

² Gruszeńska E. 2007, Rozwój i czynniki rozwoju gospodarczego. Białystok: Wydawnictwo Uniwersytetu w Białymstoku, s. 342.

Uwzględnić należy również aspekt ekologiczny, do którego zaliczamy racjonalne gospodarowanie zasobami naturalnymi regionu, świadomość oraz kulturę ekologiczną społeczeństwa, znajomość i umiejętne wykorzystywanie instrumentów ochrony środowiska. Równie ważne jest uwzględnienie aspektu przestrzennego³, czyli właściwości i zagospodarowanie terenu, korzyści położenia, tempo i charakter procesów urbanizacji aglomeracji i metropolizacji. Na rozwój regionu mają również wpływ aspekty społeczno-kulturowe i polityczne, które przedstawiają strukturę demograficzną oraz wykształcenie społeczeństwa, poziom i styl życia, sprawność funkcjonowania samorządów terytorialnych, efektywność konsultacji społecznych, a także przedsiębiorczość władz i społeczeństwa⁴.

Rozwój przekłada się na konkurencyjną pozycję regionów oraz kraju na arenie międzynarodowej. W związku z tym województwa dążą do optymalnego wykorzystania potencjału rozwojowego, a skuteczność tych działań uzależniona jest od zasobów regionu, w których skład wchodzi bogactwa materialne, kapitał trwały i finansowy, kapitał ludzki i społeczny, wiedza, innowacyjność, jakość i sprawność administracji publicznej oraz zdolność instytucjonalna do zarządzania rozwojem.

Przedsiębiorczość regionalna

Przedsiębiorczość regionalna to koncepcja związana z rozwojem gospodarczym na poziomie regionalnym, obejmująca aktywność przedsiębiorczą, inicjatywy i działania podejmowane przez przedsiębiorców oraz instytucje samorządowe na rzecz wzrostu gospodarczego, wykorzystywanie innowacyjnych rozwiązań, tworzenie nowych miejsc pracy i zwiększenie konkurencyjności danego regionu. Przedsiębiorczość wpływa pobudzająco na rozwój, zachęcając inwestorów do pełniejszego wykorzystywania zasobów lokalnych, otwierania na jego obszarze własnych działalności w zbliżonych branżach, co pozwala na szersze kształtowanie elastyczności rynkowej. Wpływ na aktywność przedsiębiorców wywierają także przewidywane korzyści pozwalające na budowanie przewagi konkurencyjnej⁵. Realny

³ Kuciński K. (red.) 2010, *Przedsiębiorczość a rozwój regionalny w Polsce*, Difin, Warszawa: s. 55.

⁴ Brendzel-Skowera K., Puto A. 2011, *Przedsiębiorczość w rozwoju regionalnym*, Politechnika Częstochowska, Częstochowa: s. 3.

⁵ Miłek D., Kantarek I. 2017, *Przedsiębiorczość w rozwoju polskich regionów. Nierówności Społeczne a Wzrost Gospodarczy*, nr 50 (2/2017), Politechnika Świętokrzyska: s. 318.

wpływ przedsiębiorczości na rozwój regionu będzie miał miejsce, gdy zaistnieją w nim sprzyjające warunki ekonomiczne, mentalne, prawne oraz instytucjonalne, wykorzystujące potencjał akademicki. Największy wpływ na zwiększenie poziomu produkcji dóbr i usług, sprzedaży i PKB mają mikroprzedsiębiorstwa. Zgodnie z raportem PARP o stanie sektora małych i średnich przedsiębiorstw w Polsce z 2023 roku wynika, że mikroprzedsiębiorstwa miały udział w wytwarzaniu PKB w roku 2020 aż w 29,5%⁶. Dzięki swojej działalności MŚP ograniczają bezrobocie, wprowadzają innowacyjne rozwiązania, szybko reagują na rynkowe zmiany, jednocześnie ulepszając funkcjonowanie firm. W 2018 roku powstała ustawa mająca na celu stworzenie odpowiedniego prawnego i organizacyjnego środowiska dla rozwoju małych i średnich firm.

Ustawa o Małych i Średnich Przedsiębiorstwach to prawny akt regulujący działalność oraz wsparcie dla firm o ograniczonym rozmiarze działalności. Główne cele ustawy to promowanie i wspieranie rozwoju sektora MŚP poprzez zapewnienie korzystnych warunków prowadzenia działalności oraz ułatwień administracyjnych. W ramach ustawy określono są także różnego rodzaju środki wsparcia finansowego, doradcze oraz edukacyjne, które mają na celu zwiększenie konkurencyjności i zdolności do rozwoju małych i średnich przedsiębiorstw.

Zaangażowanie władz lokalnych ma bezpośredni związek z rozwojem przedsiębiorczości w regionie. Organy administracji stosują instrumenty wspierające sektor małych i średnich przedsiębiorstw. Są to:

1. Instrumenty finansowe – powiązane z regionalną polityką budżetową, które dzielą się na instrumenty dochodowe oraz wydatkowe. Dochodowe obejmują ulgi i zwolnienia podatkowe, odroczenia, umorzenia, ratalne pobieranie podatków. Do wydatkowych zalicza się wydatki inwestycyjne, których celem jest wzrost atrakcyjności inwestycyjnej oraz wsparcie finansowe ze strony instytucji otoczenia biznesu (parki technologiczne, inkubatory przedsiębiorczości, centra targowe, centra wystawienniczo-promocyjne, fundusze poręczeniowo-kredytowe oraz agencje rozwoju lokalnego);
2. Instrumenty organizacyjne – to procesy i działania władz regionalnych w sferze administracyjnej nakierowane na przedsiębiorców, tj. promowanie opracowanej oferty regionu dotyczącej inwestycji, rzetelny system komunikowania się na linii przedsiębiorca–administracja, logiczną,

⁶ <https://www.parp.gov.pl/> Raport o stanie sektora małych i średnich przedsiębiorstw w Polsce z 2023 roku (14.04.2024).

- przejrzystą i stałą realizację procedury odnoszącej się do obsługi firm, współpracę pomiędzy samorządem a przedsiębiorcami;
3. Instrumenty promocyjne – publikacja treści dotyczących poszczególnych regionów w mediach masowego przekazu, public relations polegający na tworzeniu więzi i promowaniu przedsiębiorczości w regionach poprzez pokazy czy targi, marketing bezpośredni oraz sprzedaż osobistą;
 4. Instrumenty szkoleniowo-doradcze – zaliczamy do nich organizowanie tematycznych szkoleń, konferencji czy seminariów dla przedsiębiorców i ich pracowników, obsługę prawną-finansową firm, otwieranie punktów z ekspertami, którzy oferują doradztwo sektorowi MŚP oraz organizację konkursów biznesowych związanych z zakładaniem firm⁷.

Specjalne strefy ekonomiczne (SSE)

W 1994 roku w Polsce uchwalono ustawę, która stworzyła podstawę prawną do utworzenia SSE, w ramach której już w latach dziewięćdziesiątych powstała pierwsza specjalna strefa ekonomiczna w Mielcu w województwie podkarpackim. Aktualnie w Polsce funkcjonuje czternaście SSE. Zgodnie z treścią Ustawy z dnia 20 października 1994 roku o specjalnych strefach ekonomicznych (Dz.U. 1994 nr 123 poz. 600)⁸ strefa może być ustanowiona w celu przyspieszenia rozwoju gospodarczego części terytorium kraju, w szczególności przez rozwój określonych dziedzin działalności gospodarczej, rozwój nowych rozwiązań technicznych i technologicznych oraz ich wykorzystanie w gospodarce narodowej, rozwój eksportu, zwiększenie konkurencyjności wytwarzanych wyrobów i świadczonych usług, zagospodarowanie istniejącego majątku przemysłowego i infrastruktury gospodarczej, tworzenie nowych miejsc pracy, zagospodarowanie niewykorzystanych zasobów naturalnych z zachowaniem zasad równowagi ekologicznej.

Wpływ SSE na budowę potencjału regionalnego⁹ jest znaczący, co wiąże się z szeregiem korzyści i wyzwań. Dla jednostek samorządowych posiadanie takiego terenu jest bardzo korzystne. Specjalne strefy ekonomiczne poprzez swoją działalność generują dochody budżetowe do jednostek samorządu terytorialnego, a stanowiąc istotną ich część poprawiają sytuację finansową

⁷ Piotrowska-Trybull M., 2005, Instytucje otoczenia biznesu i ich wpływ na konkurencyjność regionu, Lega, Włocławek: s. 19-22.

⁸ Ustawa z dnia 20 października 1994 r. o specjalnych strefach ekonomicznych. (Dz.U. 1994 nr 123 poz. 600).

⁹ Typa M. 2016, Specjalna strefa ekonomiczna jako biegun wzrostu. Prace Komisji Geografii Przemysłu Polskiego Towarzystwa Geograficznego 30(2), SGH, Warszawa.

jednostki budżetowej. Ponadto tworzą atrakcyjne warunki dla inwestorów, oferując infrastrukturę biznesową, wsparcie administracyjne oraz preferencyjne warunki podatkowe, dotyczące ulg od podatku dochodowego oraz zwolnieniu z opłat i podatków lokalnych. SSE często przyciągają inwestycje z sektorów wysokich technologii, co sprzyja transferowi wiedzy i technologii do lokalnych firm oraz instytucji naukowych. Ta wymiana know-how wspiera rozwój innowacyjności i konkurencyjności lokalnej gospodarki. Dzięki temu przyciągają one zarówno krajowych, jak i zagranicznych inwestorów, co generuje nowe miejsca pracy i zwiększa aktywność gospodarczą w regionie, a to przyczynia się do zmniejszenia bezrobocia i poprawy warunków życia lokalnej społeczności. Działania są szczególnie istotne dla regionów słabiej rozwiniętych, gdzie specjalne strefy ekonomiczne mogą stanowić ważne źródło zatrudnienia. SSE sprzyjają również wzrostowi współpracy między przedsiębiorstwami, instytucjami edukacyjnymi, sektorem publicznym i innymi podmiotami. Ta kooperacja prowadzi do powstawania nowych projektów, inicjatyw oraz innowacyjnych rozwiązań, które wspierają dalszy rozwój regionu¹⁰.

W celu maksymalnego wykorzystania potencjału specjalnych stref ekonomicznych, regiony muszą uwzględniać wyzwania dotyczące wzrastającej liczby takich stref, która równocześnie powoduje zwiększoną konkurencję między regionami w przyciąganiu inwestorów. Chcąc utrzymać swoją atrakcyjność, regiony muszą stale ulepszać swoją ofertę i zapewniać korzystne warunki dla inwestycji. Często SSE skupiają się na konkretnych sektorach, co może prowadzić do nadmiernej zależności regionu od danej branży, a w przypadku kryzysu w tym sektorze, może to negatywnie wpłynąć na całą gospodarkę regionalną. Wyzwaniem dla władz może być również dynamiczny rozwój SSE, ponieważ wymaga odpowiedniej infrastruktury, w tym dróg, sieci energetycznych, komunikacyjnych oraz mieszkalnictwa dla pracowników, co wiąże się z wysokimi wydatkami.

2. Charakterystyka SSE Euro-Park Mielec

Specjalna Strefa Ekonomiczna Euro-Park Mielec jest najstarszą tego typu strefą w Polsce. Została utworzona 5 września 1995 roku. W momencie powstania jej powierzchnia wynosiła 627 hektarów. Tylko do końca XX

¹⁰ Fronczak I. 2015, Specjalne Strefy Ekonomiczne jako czynnik aktywizacji gospodarczej regionu. Prace naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego, Wrocław: s. 36.

wieku zainwestowano w niej ponad miliard złotych, dzięki czemu powstało około dwudziestu nowych fabryk i ponad 4 tysiące nowych miejsc pracy. W pierwszej dekadzie XXI wieku SSE w Mielcu wyraźnie się rozbudowała i rozwinęła. Swoją powierzchnię zwiększyła do ponad 1200 ha¹¹. Obecnie (według najnowszego raportu, stanu na 31 grudnia 2022 roku¹²) jej teren wynosi 1723,97 ha, a wynika to z sukcesywnego rozszerzania strefy o zamiejscowe tereny nazywane podstrefami. Niemalże każdego roku, począwszy od powstania mieleckiej strefy, aż do 2017 roku, do jej obszaru dołączały kolejne rejony z okolic lub w niektórych przypadkach, z dalszych części Polski. W 2024 roku mielecka SSE zlokalizowana jest w 33 podstrefach, w których zawartych jest łącznie aż 21 miast i 15 gmin¹³. Są one położone w następujących województwach: podkarpackim, lubelskim, małopolskim, śląskim i zachodniopomorskim. Spółką zarządzającą jest Agencja Rozwoju Przemysłu S.A., zatem akcjonariuszem w 100% jest Skarb Państwa.

Ważną inwestycją, która miała miejsce w 2006 roku i przyczyniła się do rozwoju SSE Euro-Park Mielec była budowa hali produkcyjnej z częścią administracyjno-socjalną o powierzchni wynoszącej około 4300 m². W roku następnym do tej strefy dołączył Lublin, który dzięki utworzeniu podstrefy odgrywa istotną rolę w zagospodarowaniu i modernizacji kapitału ludzkiego miasta. W samym Mielcu duże znaczenie dla rozwoju i tworzenia nowych miejsc pracy miała firma Kronospan Mielec Sp. z o.o., która zajmuje się produkcją wyrobów z drewna. Już wtedy był to wiodący inwestor w SSE Euro-Park Mielec. W tym samym okresie poczyniono wiele innych działań takich jak: modernizacja dróg wewnętrznych strefy, przebudowa kolektora kanalizacji deszczowej, budowa hali przemysłowej, czy też modernizacja kanalizacji sanitarnej i przepompowni ścieków. Rok 2009 stał pod znakiem działań w wielu podstrefach, np. w mieleckiej nastąpiła budowa drogi dojazdowej, sieci wodociągowej i elektrycznej. W podstrefie Lublin rozpoczęto budowę kanalizacji sanitarnej i deszczowej oraz sieci wodociągowej. W podstrefie Leżajsk powstała nowa droga wewnętrzna. Rzeszów i jego podstrefa przyłączył się do projektu SSE Euro-Park Mielec w 2010 roku. W tym samym czasie dołączył też Szczecin, czyli jedyne miasto z północnej części Polski będące w tej strefie. Jednym z najważniejszych działań

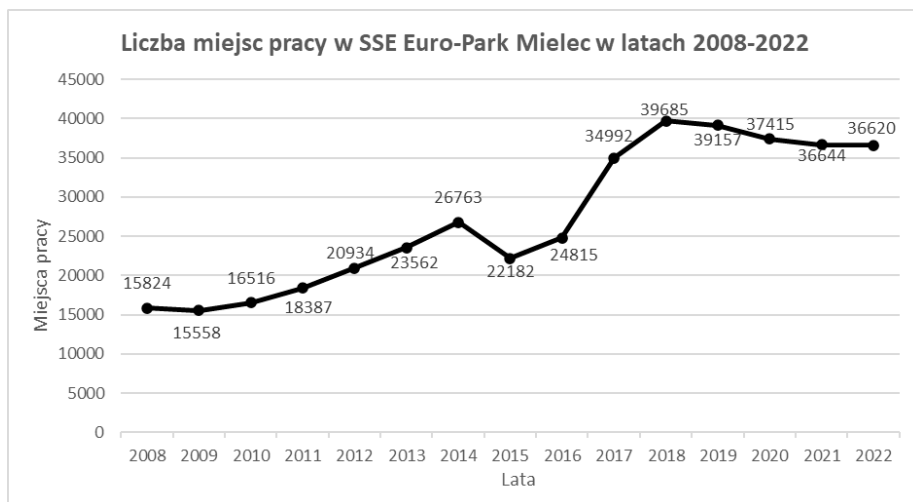
¹¹ Witek J., 2016, Encyklopedia miasta Mielca, Agencja Wydawniczo-Reklamowa KORSO, Mielec.

¹² Informacja Prezesa Rady Ministrów o realizacji ustawy o specjalnych strefach ekonomicznych. Stan na 31 grudnia 2022 r.; data publikacji: 31.05.2023.

¹³ arp.pl/pl/sse/europark-mielec/ (07.04.2024).

podjętych tego roku w ramach mieleckiej SSE była budowa wielofunkcyjnej hali, drogi dojazdowej z oświetleniem, a także nowego kompleksu dla Inkubatora Przedsiębiorczości w podstrefie Mielec. Warto również zaznaczyć, że branża drzewna i meblarska były wiodącymi w tamtym okresie na terenach mieleckiej strefy, co dziś może wydawać się zaskakujące, bowiem specjalności i sektory działania nieco ewoluowały na przestrzeni lat. Bardzo istotny dla strefy Euro-Park Mielec był rok 2012. Mogła ona w tym czasie pochwalić się największym przyrostem zatrudnienia ogółem. Wynik w tej kategorii wyniósł prawie 14%. Duży udział w sukcesie miała spółka Lear Corporation Poland II, która w 2012 roku zwiększyła zatrudnienie o ponad 1,6 tysiąca osób. Kolejnym obszarem, w którym strefa mielecka osiągnęła sukces i była najlepsza pod tym względem spośród wszystkich specjalnych stref ekonomicznych w Polsce, była dynamika w zakresie tworzenia nowych miejsc pracy – ich liczba na tych terenach wzrosła o blisko 18%, w liczbach bezwzględnych było to ponad 2,5 tysiąca osób¹⁴.

Wykres 1. Liczba miejsc pracy w SSE Euro-Park Mielec w latach 2008-2022

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z raportów sejmowych o realizacji ustawy o specjalnych strefach ekonomicznych za lata 2008-2022.

¹⁴ Informacja Prezesa Rady Ministrów o realizacji ustawy o specjalnych strefach ekonomicznych. Stan na 31 grudnia 2012 r.; data publikacji: 31.05.2013.

Jak można zauważyć, liczba miejsc pracy w SSE Euro-Park Mielec na przestrzeni ostatnich piętnastu lat zwiększyła się prawie 2,5 razy. W 2008 roku ich liczba wynosiła 15824. W następnych dwunastu miesiącach nastąpił spadek tej wartości o ponad 250. W następnych latach, do roku 2014, liczba stanowisk pracy systematycznie rosła. Dynamika tych zmian najpierw miała tendencję wzrostową, a potem ustabilizowała się w przedziale 12-14%. Dość wyraźny spadek liczby miejsc pracy nastąpił w 2015 roku. Jednakże w kolejnych trzech latach strefa mogła cieszyć się rosnącą liczbą miejsc dla pracowników. Szczególnie rok 2017 był okresem znaczącego wzrostu. Natomiast w latach następnych, czyli od 2019 do 2022 roku, tendencja była spadkowa.

Jedną z najważniejszych inwestycji, która ziściła się w 2012 roku i miała miejsce w podstrefie Rzeszów, było zakończenie budowy Inkubatora Technologicznego wraz z Centrum Obsługi Podkarpackiego Parku Naukowo-Technologicznego w Jasionce. Łącznie jego powierzchnia ma około 5300 m², a swoją działalność mogą ulokować w nim zarówno firmy rozpoczynające działalność gospodarczą, jak i te już działające. Celem utworzenia tych obiektów było stworzenie miejsca do prowadzenia działalności gospodarczej oraz wsparcie dla mikro, małych i średnich przedsiębiorstw. Bardzo ważne w tamtych czasach było promowanie wykorzystania wysokich technologii. Głównie z takich branż jak: lotnicza, informatyczna, elektromaszynowa, biotechnologiczna czy też chemiczna. W kolejnym roku przeniesiono ciężar nakładów na północ i poczyniono inwestycje w podstrefie Szczecin. Zaś w 2014 roku jednym z najważniejszych działań podjętych w ramach SSE Euro-Park Mielec było uzbrojenie terenu Parku Naukowo-Technologicznego Rzeszów-Dworzysko. Jest to duży, liczący niespełna 83,5 ha obszar inwestycyjny. Ów Park Naukowo-Technologiczny okazał się być trafionym pomysłem i przyczynił się do budowy potencjału regionalnego. To dzięki temu, iż to przedsięwzięcie zostało zrealizowane przez powiat na terenach będących jego własnością¹⁵. Była to inwestycja wyjątkowa, w skali kraju i nie tylko pomogła budować potencjał gospodarczy naszego regionu, pobudziła również wielu inwestorów do działania i inwestowania. Tym bardziej, że lokalizacja tych obiektów jest bardzo sprzyjająca. W Jasionce znajduje się prężnie rozwijający Port Lotniczy Rzeszów-Jasionka im. Rodziny Ulmów, a tuż obok lotniska znajduje się Podkarpackie Centrum Nauki Łukasiewicz, Centrum Wystawienniczo-Kongresowe G2A Arena oraz liczne przedsiębior-

¹⁵ www.rzeszow-news.pl/park-naukowo-technologiczny-rzeszow-dworzysko-10-lat-gospodarczego-rozwoju/ (04.04.2024).

stwa wchodzące w skład Podkarpackiego Parku Naukowo-Technologicznego Areopolis. Ważną inwestycją na tym obszarze była budowa linii kolejowej do portu lotniczego Rzeszów-Jasionka oraz do pobliskiej strefy przemysłowej. W 2015 roku strefa mielecka była jedyną, w której nastąpił spadek skumulowanej wartości inwestycji¹⁶. Był on konsekwencją upływu w tamtym okresie terminu ważności aż 39 zezwoleń na prowadzenie działalności w strefie. Przełożyło się to na liczbę miejsc pracy, która spadła o ponad 4,5 tysiąca (17,1%) względem roku poprzedniego. W tamtym czasie nastąpił wzrost inwestycji związanych z produkcją wyrobów z gumy, metalu i tworzyw sztucznych. Można było zauważyć, że już wtedy zaczynała zmieniać się charakterystyka oraz sektory działalności w mieleckiej strefie Euro-Park. W tym czasie w życie weszła realizacja II etapu prac związanych z przygotowaniem terenów inwestycyjnych Parku Naukowo-Technologicznego Rzeszów-Dworzysko. Było to jedno z kluczowych przedsięwzięć w ramach tej strefy w ówczesnych dwunastu miesiącach. Kolejny rok był zdecydowanie lepszy pod względem dynamiki poczynionych inwestycji, bowiem wniesione nakłady inwestycyjne zwiększyły się o 23,8% względem poprzednich dwunastu miesięcy. W roku 2017 nastąpiło ostatnie poszerzenie terenów wchodzących w skład tej strefy. Wtedy dołączyły do niej Jasło oraz gmina Radomyśl Wielki. Również wtedy odnotowano znaczny przyrost nowych miejsc pracy i zatrudnienia ogółem. Jeśli chodzi o nowe stanowiska pracy, to przybyło ich ponad 10 tysięcy, a dynamika zatrudnienia wzrosła o 41%. Ponadto w podstrefach: Mielec, Strzyżów, Rzeszów oraz Częstochowa poczyniono szereg działań rozwijających tę strefę. Zalicza się do nich budowę nowych hal, dróg, infrastruktury elektroenergetycznej, kanalizacji, czy też odwodnienie terenu i budowę sieci kanalizacji sanitarnej i wodociągowej¹⁷. W roku 2018 przybyło ponad 4,5 tysiąca nowych miejsc pracy, co łącznie dawało niemal 40 tysięcy stanowisk w SSE Euro-Park Mielec. Była to liczba rekordowa dla tego przedsięwzięcia. Następnie z każdym rokiem ilość osób zatrudnionych malała. Na szczęście nie były to duże spadki. Według danych na 31 grudnia 2022 roku liczba miejsc pracy w mieleckiej strefie wynosi 36620, czyli o około 3 tysiące mniej od rekordowego okresu.

Wymienione działania w sposób znaczący przyczyniły się do budowy potencjału regionalnego Mielca, jego powiatu, okolic oraz wszystkich

¹⁶ Informacja Prezesa Rady Ministrów o realizacji ustawy o specjalnych strefach ekonomicznych. Stan na 31 grudnia 2015 r.; data publikacji: 31.05.2016.

¹⁷ Informacja Prezesa Rady Ministrów o realizacji ustawy o specjalnych strefach ekonomicznych. Stan na 31 grudnia 2017 r.; data publikacji: 30.05.2018.

miejsc, w których działa SSE Euro-Park Mielec. Miały na to wpływ różnego rodzaju przedsięwzięcia, a skutki tych poczyniń są pozytywne. Udało się stworzyć wiele nowych miejsc pracy, czego efektem było zmniejszenie bezrobocia. Poznano i zaczęto korzystać z rozmaitych nowoczesnych technologii, zdynamizowano proces globalizacji, nastąpił wzrost innowacyjności, a także zwiększenie konkurencyjności regionów. Celem było również przyciągnięcie inwestycji i promowanie rozwoju przemysłowego w regionie. I to się powiodło. Ponadto sektory działalności w tej okolicy na przestrzeni ostatnich kilkunastu lat uległy przemianom. Współcześnie głównymi gałęziami przemysłu są m.in.: lotnictwo, informatyka, budownictwo, farmaceutyka, produkcja sprzętu domowego, centra komercyjno-usługowe. Strefa mielecka od dobrych kilku lat może też szczycić się największym stopniem zagospodarowania gruntów. Obecnie 1497,84 ha jest w użyciu, co stanowi %86,88. To dużo powyżej średniej, która wynosi %73,73. Ciekawe i warte uwagi jest również to, że strefa Euro-Park Mielec jest siódmą co do wielkości, a jeśli chodzi o liczbę ważnych zezwoleń na koniec 2022 roku, była na podium, co także jest potwierdzeniem sprawności i skuteczności działania na tych terenach. Obecnie do grona największych pracodawców w mieleckiej strefy należą: Pratt & Whitney Rzeszów, Firma Oponiarska Dębica, Bury Sp. z o.o., Lear Corporation Poland II i BorgWarner Poland. W przeliczeniu na 1 hektar, w SSE Euro-Park Mielec są 63 miejsca pracy. To także trzeci najlepszy wynik spośród wszystkich polskich stref ekonomicznych. Pomyślnie należy ocenić, iż na terenach mieleckiej strefy przedsiębiorcy z Polski są największymi udziałowcami (%40,51) pod względem kraju pochodzenia. Strefa mielecka charakteryzuje się również tym, że produkcja wyrobów z gumy i tworzyw sztucznych jest wiodącą. Znaczącym udziałem może pochwalić się w branży motoryzacyjnej, jak również w produkcji wyrobów metalowych oraz w produkcji maszyn i urządzeń¹⁸. Od lat SSE Euro-Park Mielec charakteryzuje również dywersyfikacja branżowa – od lotnictwa i motoryzacji po branżę spożywczą czy IT. Warto także zaznaczyć, że owa strefa na dzień 31 grudnia 2022 roku przekroczyła 30 mln złotych zwolnienia podatkowego. Szybka realizacja inwestycji w mieleckiej SSE jest możliwa między innymi dzięki przejrzystym procedurom zgodnym z obowiązującym prawem i powszechnie przyjętymi zasadami. Władze miejscowości, w których zlokalizowane są inwestycje na terenach SSE Euro-Park Mielec, mają świadomość, że strefa ta podnosi atrakcyjność inwestycyjną

¹⁸ Informacja Prezesa Rady Ministrów o realizacji ustawy o specjalnych strefach ekonomicznych. Stan na 31 grudnia 2022 r.; data publikacji: 31.05.2023.

miast i daje im perspektywę rozwoju. Władze lokalne mają na celu szybkie podejmowanie decyzji, tworzenie przyjaznego klimatu i wychodzenie na przeciw oczekiwaniom inwestorów. Przy pomocy różnych ulg i wsparciu na płaszczyźnie infrastrukturalnej przedsiębiorstwa mogą robić postępy oraz inwestować w okolicy. Przyczynia się to do dynamicznego rozwoju gospodarczego i budowy potencjału regionalnego.

3. Budowa potencjału regionalnego – Dolina Lotnicza

Początki produkcji samolotów na terenach dzisiejszego województwa podkarpackiego sięgają czasów Centralnego Okręgu Przemysłowego i II wojny światowej. Już wtedy w Mielcu produkowano samoloty, a w Rzeszowie silniki lotnicze. Na przestrzeni lat w tym regionie w fabryki zainwestowali giganci z całego świata. Od lat Podkarpacie nazywane jest sercem czy też stolicą lotnictwa polskiego. Obecnie przemysł lotniczy jest zaliczany do jednej z najnowocześniejszych gałęzi gospodarki, a województwo podkarpackie i cały jego region ciągle pozostaje głównym ośrodkiem produkcji lotniczej w Polsce – ma w niej 90-procentowy udział oraz posiada uczelnie, które od dekad kształcą inżynierów oraz pilotów.

W 2003 roku na Podkarpaciu powstał najbardziej znany klaster przemysłowy, czyli stowarzyszenie, grupa koncentrująca przedsiębiorstwa z tej samej branży. Nosi on nazwę Dolina Lotnicza. Podstawowymi cechami klastra są m.in. koncentracja geograficzna, tworzenie korzyści zewnętrznych, bazowanie na systemowych relacjach między firmami czy też fakt, iż przedsiębiorstwa w nich skupione zarówno ze sobą konkurują, jak i współpracują¹⁹. Głównymi celami stowarzyszenia są: rozwijanie optymalnego i efektywnego łańcucha powiązań między firmami, rozwój badań w ramach sektora i branży lotniczej, zachęcanie nowych inwestorów, rozwój współpracy międzynarodowej oraz wspieranie i współpraca przedsiębiorstw w ramach przemysłu lotniczego²⁰. Produkty firm działających w ramach Doliny Lotniczej są stosowane w najnowocześniejszych boeingach i airbusach, a także w myśliwcach F-16 i F-35. Te przedsiębiorstwa w dużej mierze opierają się na wiedzy i innowacjach. Jedną z nowinek jest wprowadzenie nowych silników lotniczych na wodór oraz technologie kosmiczne²¹. Oprócz

¹⁹ Kałaska M., Polska Dolina Krzemowa. Zintegrowana Platforma Edukacyjna: s. 3 .

²⁰ www.dolinalotnicza.pl (11.04.2024).

²¹ www.conti.rzeszow.pl/dolina-lotnicza/ (11.04.2024).

głównych firm, w ich otoczeniu funkcjonuje wiele specjalistycznych i zaawansowanych technologicznie przedsiębiorstw, które posiadają obiekty badawczo-rozwojowe. Na przestrzeni lat ilość firm lotniczych wyraźnie się zwiększyła, przyrost był imponujący z kilkunastu do ponad stu nowych przedsiębiorstw. Zatrudnienie wzrosło z 10 tys. do 35 tys., a sprzedaż eksportowa z 250 milionów dolarów do ponad 3,5 miliardów dolarów. Jednakże nie mniejsze znaczenie mają pozyskane umiejętności kadry zarządzającej i pracowników, najnowocześniejsze technologie aero-kosmiczne i światowej klasy park maszynowy²².

Dolina Lotnicza od 2015 roku posiada status Krajowego Klastra Klucowego, który definiuje jednostkę o największym potencjale konkurencyjnym i ogromnym znaczeniu dla polskiej gospodarki. Włącza się w działania na rzecz rozwoju edukacji i promocji przemysłu lotniczego. Klastr tylko w jednym roku, a dokładnie w 2014, wyeksportował części dla światowych gigantów lotnictwa warte 2 mld dolarów. W roku następnym miało miejsce kolejne ważne wydarzenie, gdyż do stowarzyszenia Doliny Lotniczej dołączyła Agencja Rozwoju Przemysłu S.A. W kolejnych latach główni zarządzający SSE Euro-Park Mielec dalej angażowali się w realizację inicjatyw klastrowych związanych z inteligentnymi specjalizacjami województwa podkarpackiego, głównie lotnictwem i motoryzacją. Nawiązywane były również rozmaite współprace, w niektórych przypadkach międzynarodowe, które skutkowały udziałem, a nawet współtworzeniem targów międzynarodowych m.in. w Berlinie, Rzeszowie czy też Poznaniu. Jednym z ważnych działań podjętych w październiku 2022 roku przez klastr Stowarzyszenia Grupy Przedsiębiorców Przemysłu Lotniczego „Dolina Lotnicza” było partnerstwo misji Morawskiego Klastra Lotniczego²³. Wydarzenie miało na celu nawiązanie współpracy pomiędzy klastrami SSE Euro-Park Mielec a klastrami znajdującymi się w Republice Czeskiej. Istotna była to wymiana doświadczeń i próba utworzenia warunków współpracy pomiędzy przedsiębiorcami zrzeszonymi w klastrach. Obecnie dominującymi zakładami w Dolinie Lotniczej są Pratt & Whitney Rzeszów oraz Polskie Zakłady Lotnicze w Mielcu. Przedsiębiorstwa mierzą się z wyzwaniami technologicznymi na arenie międzynarodowej, podejmują prace konstrukcyjne i projektowe w dziedzinie rozwoju lotnictwa i motoryzacji, a także znacząco wpływają na postęp regionu, tworząc zachętę do aktywności zawodowej ludności

²² <https://podkarpackie.eu/gospodarka/lotnictwo-i-kosmonautyka/> (10.04.2024).

²³ Informacja Prezesa Rady Ministrów o realizacji ustawy o specjalnych strefach ekonomicznych. Stan na 31 grudnia 2022 r.

oraz angażują się we wspieranie badań naukowych organizowanych przez instytucje edukacyjne.

Pratt & Whitney Rzeszów jest światowej klasy producentem podzespołów i zespołów oraz kompletnych silników lotniczych służących do napędu śmigłowców oraz samolotów cywilnych i wojskowych, m.in. Airbus A320 neo, Boeing, myśliwców F-35 i F-16. Jest to największa firma przemysłowa w Rzeszowie i w regionie. Bez wątpienia jest wizytówką Podkarpacia oraz jednym z filarów gospodarczych województwa. Firma stwarza pracownikom szerokie możliwości rozwoju oraz inwestuje w nich. Każdej z wdrażanych nowych technologii towarzyszy intensywny program szkoleniowy. Dużym zainteresowaniem cieszy się Program Scholar polegający na finansowaniu przez firmę wybranych studiów wyższych dla pracowników. Między innymi dzięki tej firmie w 2017 roku w mieleckiej strefie ekonomicznej liczba nowych miejsc pracy wzrosła aż o 21,4%, a obecnie przedsiębiorstwo zatrudnia około 3500 pracowników. Od kwietnia 2020 roku Pratt & Whitney Rzeszów jest częścią światowej korporacji Raytheon Technologies. Ważnym produktem firmy jest przekładnia Fan Drive Gear System mająca zastosowanie w przełomowym rozwiązaniu konstrukcji silnika turbowentylatorowego reprezentowanego przez rodzinę PW1000, stanowiącą nową generację napędów lotniczych przyjaznych dla środowiska naturalnego. Znaczące zmniejszenie poziomu hałasu, zużycia paliwa, a także emisji związków lotnych jest czynnikiem dużej atrakcyjności walorów ekonomicznych, eksploatacyjnych i środowiskowych silnika. Silnik nowej generacji, wraz z przekładnią produkowaną przez Pratt & Whitney został wybrany do napędu samolotów Airbus A320, Embraer, Bombardier C Series i Mitsubishi Regional Jet²⁴.

Kolejnym, ważnym dla regionu przedsiębiorstwem są Polskie Zakłady Lotnicze Sp. z o.o., czyli PZL Mielec należący do koncernu Lockheed Martin. To jeden z największych w Polsce producentów statków powietrznych. Jego początki to okres dwudziestolecia międzywojennego. Od 86 lat mieleckie zakłady projektują, produkują oraz serwisują samoloty i śmigłowce. PZL Mielec ma szczególne znaczenie w sferze gospodarczo-obronnej²⁵. Odpowiada również, i to w bardzo dużej mierze za wysoki wynik wartości eksportu polskiego uzbrojenia. Bezpośrednio firma zatrudnia 1600 pracowników, ale zapewnia też 5000 miejsc pracy w polskim łańcuchu dostaw. Z linii produkcyjnych mieleckich zakładów wyszło łącznie ponad 15 500 statków

²⁴ <https://podkarpackie.eu/gospodarka/najlepszy-pracodawca-w-polsce/> (12.04.2024).

²⁵ <https://pzmielec.pl/firma> (12.04.2024).

powietrznych. Jest to zarazem jeden z najstarszych zakładów na Podkarpaciu. Bez wątpienia te przedsiębiorstwa są wizytówką Podkarpacia oraz jednym z filarów gospodarczych województwa.

Zakończenie

Specjalne Strefy Ekonomiczne pozytywnie wpływają na poprawę przedsiębiorczości regionu, przyciągając na swoje tereny mniejsze przedsiębiorstwa oraz angażując się w badania naukowe, wykorzystując innowacyjne rozwiązania, zatrudniając pracowników, dając im możliwość rozwoju i podnoszenie kwalifikacji. Przedsiębiorcy wykorzystując niezagospodarowane tereny, najczęściej w okolicach miast, zmieniają je w rozwijające się regiony. Specjalne Strefy Ekonomiczne stanowią istotny element w strategii rozwoju regionalnego, oferując szansę na zrównoważony wzrost i integrację z globalną gospodarką. Analiza wpływu SSE na rozwój regionalny pokazuje, że te uprzywilejowane obszary przynoszą korzyści zarówno dla przedsiębiorstw, jak i dla całego regionu. W celu dalszego udoskonalania tego narzędzia warto kontynuować badania i analizy, ponieważ ich efektywne wykorzystanie ma kluczowe znaczenie dla przyszłości regionów.

Bibliografia

- Brendzel-Skowera K., Puto A., 2011, *Przedsiębiorczość w rozwoju regionalnym*, Politechnika Częstochowska, Częstochowa.
- Fronczak I., 2015, *Specjalne Strefy Ekonomiczne jako czynnik aktywizacji gospodarczej regionu*. Prace naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego, Wrocław.
- Głuszczyk D., 2011, *Istota rozwoju regionalnego i jego determinanty*. *Ekonomia* 5(17) 2011, Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu, Wrocław.
- Gruszevska E., 2007, *Rozwój i czynniki rozwoju gospodarczego*, Wydawnictwo Uniwersytetu w Białymstoku, Białystok.
- Kuciński K. (red.), 2010, *Przedsiębiorczość a rozwój regionalny w Polsce*, Difin, Warszawa/
- Milek D., Kantarek I., 2017, *Przedsiębiorczość w rozwoju polskich regionów. Nierówności Społeczne a Wzrost Gospodarczy*, nr 50(2/2017), Politechnika Świętokrzyska.
- Piotrowska-Trybull M., 2005, *Instytucje otoczenia biznesu i ich wpływ na konkurencyjność regionu*, Lega, Włocławek.

- Typa M., 2016, Specjalna strefa ekonomiczna jako biegun wzrostu. Prace Komisji Geografii Przemysłu Polskiego Towarzystwa Geograficznego 30(2), SGH, Warszawa.
- Witek J., 2016, Encyklopedia miasta Mielca. Mielec: Agencja Wydawniczo-Reklamowa KORSO.
- Ustawa z dnia 20 października 1994 r. o specjalnych strefach ekonomicznych. (Dz.U. 1994 nr 123 poz. 600).
- Ustawa z dnia 6 marca 2018 r. o Rzeczniku Małych i Średnich Przedsiębiorców (Dz.U. 2018 poz. 648).
- <https://www.parp.gov.pl/> (14.04.2024).
- arp.pl/pl/sse/europark-mielec/ (07.04.2024).
- www.rzeszow-news.pl/park-naukowo-technologiczny-rzeszow-dworzysko-10-lat-gospodarczego-rozwoju/ (04.04.2024).
- www.dolinalotnicza.pl (11.04.2024).
- www.conti.rzeszow.pl/dolina-lotnicza/ (11.04.2024).
- www.podkarpackie.eu/gospodarka/lotnictwo-i-kosmonautyka/ (10.04.2024).
- www.podkarpackie.eu/gospodarka/najlepszy-pracodawca-w-polsce/ (12.04.2024).
- <https://pzlmielec.pl/firma> (12.04.2024).

Summary

The main goal of the paper is to show the role of Special Economic Zones (SEZ) in the context of developing regional potential and promoting entrepreneurship at the local level. SEZs are a tool supporting the economic development of regions by attracting investments, creating new jobs and promoting innovation. Entrepreneurs are encouraged to conduct business in Special Economic Zones by various benefits, such as tax breaks, infrastructure and administrative facilities that support the development of entrepreneurship. In the paper the Euro-Park Mielec Special Economic Zone was described, narrowing down to the Aviation Valley area.

III. Polityki i narzędzia rozwoju lokalnego

Weronika Kubka
Marzena Piotrowska-Trybull
Akademia Sztuki Wojennej

Partycypacja obywatelska jako czynnik zrównoważonego rozwoju na przykładzie gminy Mińsk Mazowiecki

*Citizens' participation as a factor of sustainable
development on the example of the municipality
of Mińsk Mazowiecki*

Abstrakt

Przedmiotem badań, których wyniki są prezentowane w artykule jest partycypacja obywatelska w kontekście zrównoważonego rozwoju na przykładzie gminy Mińsk Mazowiecki. Poprzez badanie różnych form zaangażowania społecznego mieszkańców oraz ich wpływu na decyzje lokalnej administracji, w artykule przedstawiono, w jaki sposób udział społeczności może przyczynić się do tworzenia bardziej zrównoważonej i efektywnej polityki rozwoju lokalnego. Za cel badań przyjęto *zidentyfikowanie roli oraz potencjału partycypacji obywatelskiej jako narzędzia wspierającego zrównoważony rozwój społeczności lokalnych oraz zidentyfikowanie form aktywnego uczestnictwa obywateli w procesach decyzyjnych na poziomie lokalnym*. W części teoretycznej artykułu odniesiono się do zagadnienia zrównoważonego rozwoju oraz partycypacji obywatelskiej. W części empirycznej zaprezentowano wyniki badań ankietowych dotyczące partycypacji obywatelskiej jako potencjalnego czynnika rozwoju w gminie. Metodą badawczą jaką się posłużono był sondaż diagnostyczny, realizowany techniką ankiety, zaś narzędziem badawczym – kwestionariusz ankiety. W rezultacie badań ustalono, że wśród respondentów istnieje wysoki poziom znajomości zagadnień dotyczących partycypacji obywatelskiej oraz wysoka świadomość źródeł dostarczających

wiedzy na jej temat, a także form aktywności dostępnych dla mieszkańców, co stanowi istotny potencjał rozwojowy gminy.

Słowa kluczowe: partycypacja obywatelska, zrównoważony rozwój, wpływ, społeczność lokalna

Key words: civic participation, sustainable development, impact, local community

Wstęp

Społeczności lokalne odgrywają istotną rolę w życiu publicznym, co jest niezbędne w procesach decyzyjnych ukierunkowanych na rozwój konkretnego terytorium. Partycypacja obywatelska przejawia się przede wszystkim we współpracy mieszkańców z władzami lokalnymi i jest możliwa dzięki budowaniu sprawnej, skutecznej komunikacji oraz formułowaniu tożsamyh sobie misji i celów¹. W kontekście zrównoważonego rozwoju, partycypacja obywatelska może być nie tylko narzędziem wspierającym demokratyczne procesy decyzyjne, ale także środkiem promowania równości społecznej, ochrony środowiska oraz racjonalnego gospodarowania zasobami, co może pozytywnie wpływać na rozwój lokalny.

W artykule podjęto problematykę partycypacji obywatelskiej, która jest jednym z ważnych czynników zrównoważonego rozwoju lokalnego w jednostce samorządu terytorialnego na poziomie gminy.

Celem badań, których wyniki są prezentowane w artykule było *zidentyfikowanie roli oraz potencjału partycypacji obywatelskiej jako narzędzia wspierającego zrównoważony rozwój społeczności lokalnych oraz zidentyfikowanie form aktywnego uczestnictwa obywateli w procesach decyzyjnych na poziomie lokalnym*.

W badaniu wykorzystano teoretyczne i empiryczne metody badawcze, w tym analizę, syntezę, wnioskowanie oraz metodę sondażu diagnostycznego.

¹ A. Olech, T. Kaźmierczak, 2011, *Modele partycypacji publicznej*. W: A. Olech (red.) *Partycypacja publiczna. O uczestnictwie obywateli w życiu wspólnoty lokalnej*, Instytut Spraw Publicznych, Warszawa: s. 23.

Zrównoważony rozwój – istota i czynniki

Idea zrównoważonego rozwoju towarzyszy współczesnemu społeczeństwu od końca lat 80. XX wieku (Raport Światowej Komisji ds. Środowiska i Rozwoju)². Zakłada ona współpracę międzypokoleniową, mającą na celu zapewnienie równowagi pomiędzy trzema głównymi obszarami: ekonomicznym, społecznym i środowiskowym.

W literaturze można odnaleźć wzmiankę dotyczącą użycia terminu zrównoważony rozwój (*sustainable development*) datowaną na 1713 r. za sprawą niemieckiego nadintendenta górniczego Hansa Carla von Carlovitza w kontekście równoważenia gospodarki leśnej³. Propagował on konieczność wycinki takiej liczby drzew, która nie zakłócałaby rozwoju lasów, a w miejsce wyciętych drzew zalecał nowe nasadzenia.

Współcześnie zgodnie z koncepcją zrównoważonego rozwoju za cel działalności przyjęto tworzenie systemów rozwoju, które zaspokajają istniejące potrzeby społeczne i gospodarcze, nie niszcząc przy tym środowiska naturalnego, w tym ograniczając zużycie zasobów, które posłużą przyszłym pokoleniom. Dbałość o ochronę środowiska, sprawiedliwość społeczną, równowagę ekonomiczną oraz zdolność do zaspokajania potrzeb obecnych i przyszłych pokoleń stanowią wyznaczniki działań społeczeństw⁴. Z upływem czasu idea zrównoważonego rozwoju spotkała się z szerszym zrozumieniem, co w konsekwencji skutkowało przypisaniem jednakowej wagi trzem czynnikom rozwoju: środowisku naturalnemu, postępowi społecznemu oraz wzrostowi gospodarczemu.

Zrównoważony rozwój stanowi główny nurt dyskusji nad rozwojem społeczno-gospodarczym, stając się jednocześnie zasadą horyzontalną odzwierciedlaną w politykach rozwojowych kraju.

Dla prawidłowego zrozumienia, czym jest zrównoważony rozwój, kluczowe są dwa pojęcia: koncepcja podstawowych potrzeb (w szczególności ludzi najbardziej potrzebujących na świecie, którym należy nadać priorytet) oraz idea ograniczonych możliwości, a zwłaszcza wytrzymałości światowego systemu

² <https://eur-lex.europa.eu/PL/legal-content/glossary/sustainable-development.html> (08.04.2024).

³ K. Fronczak 2017, W stronę natury. Zrównoważona gospodarka leśna (s. 12). Warszawa: Centrum Informacyjne Lasów Państwowych.

⁴ <https://www.gov.pl/web/rozwoj-technologie/zrownowazony-rozwoj> (dostęp: 08.04.2024); Sirko S., Kozuba J., Piotrowska-Trybull M., The Military's Links with Local Communities in the Context of Sustainable Development. In: Sustainability 11(16), 4427.

ekologicznego (zdolności środowiska do zaspokojenia potrzeb obecnych i przyszłych przez stan techniki i organizacji społecznej)⁵.

Idea zrównoważonego rozwoju znajduje swoje umocowanie w Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej. Art. 5 ustawy zasadniczej mówi: „Rzeczpospolita Polska strzeże niepodległości i nienaruszalności swojego terytorium, zapewnia wolności i prawa człowieka i obywatela oraz bezpieczeństwo obywateli, strzeże dziedzictwa narodowego oraz zapewnia ochronę środowiska, kierując się zasadą zrównoważonego rozwoju”⁶.

Realizacja celów zrównoważonego rozwoju powinna odbywać się zarówno na szczeblu państwowym, jak i samorządowym tak, aby znaleźć optymalne rozwiązanie zapewniające równowagę między wymienionymi wcześniej trzema obszarami, w szczególności poprzez⁷:

- ograniczanie emisji z zasobów odnawialnych i nieodnawialnych,
- stopniowe eliminowanie z procesów gospodarczych substancji niebezpiecznych i toksycznych dla środowiska naturalnego,
- dążenie do zapewnienia obywatelom poczucia bezpieczeństwa, równości i dobrostanu,
- utrzymywania emisji zanieczyszczeń na możliwie najniższym poziomie.

Stosowanie się do powyższych zasad pozytywnie przyczyni się do realizacji strategii zrównoważonego rozwoju np. na szczeblu gminnym.

Uwagę zwraca fakt, że w definicjach zrównoważonego rozwoju badacze skupiają się nie tylko na podkreśleniu racjonalnego wykorzystania zasobów naturalnych „tu i teraz”, ale podkreślają także dążenie do zapewnienia dostępu do zasobów dla przyszłych pokoleń. Dla koncepcji rozwoju zrównoważonego istotne są: mikroekonomiczna efektywność, ekologiczna racjonalność oraz społeczna zasadność⁸, co oznacza, że kryterium efektywności mikroekonomicznej, w działalności podmiotów, zostaje rozszerzone o kwestie racjonalności i etyczności. Kryteria te są uwzględniane w ocenie poziomu rozwoju społeczno-gospodarczego⁹.

⁵ A. Matysiak, M. Struś, Paradygmat zrównoważonego rozwoju. Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach, Nr 213, 2015, s. 19.

⁶ Konstytucja RP z dnia 2 kwietnia 1997, art 4. Dz. U. z 1997 r. Nr 78, poz. 483, z 2001 r. Nr 28, poz. 319, z 2006 r. Nr 200, poz. 1471, z 2009 r., Nr 114, poz. 946. <https://www.sejm.gov.pl/prawo/konst/polski/1.htm> (07.04.2024).

⁷ <https://kampania17celow.pl/agenda-2030/> (08.04.2024).

⁸ S. Korenik 2011, Region ekonomiczny w nowych realiach społeczno-gospodarczych (s. 88). Warszawa: CeDeWu.

⁹ L. Kupiec 2008, Jaki rozwój? W: A. F. Bocian (red.), Rozwój regionalny a rozwój zrównoważony (s. 26), Białystok: UB.

Prowadząc rozważania dotyczące zrównoważonego rozwoju w literaturze przedmiotu, znajdujemy odniesienie do koncepcji ESG wdrażanej w przedsiębiorstwach i koncentrującej się na trzech czynnikach¹⁰:

- środowisku (Environment),
- odpowiedzialności społecznej (Social Responsibility),
- ładzie korporacyjnym (Corporate Governance).

Wymienione czynniki mają za zadanie ukazać, w jaki sposób przedsiębiorstwo korzysta ze środowiska, w jaki sposób odnosi się do społeczeństwa, a także, jakie istnieją zasady ładu korporacyjnego, tym samym obrazując zaangażowanie jednostki w działalność propagującą zrównoważony rozwój. Można stwierdzić, że ESG stał się kompleksowym ekosystemem, który angażuje społeczeństwo, inwestorów i regulatorów na rzecz prorozwojowych działań.

Tabela 1. Charakterystyka czynników ESG

Nazwa czynnika	Opis czynnika
Environmental Środowisko (E)	ilość wykorzystywanej energii z odnawialnych i nieodnawialnych źródeł, ilość emitowanych gazów cieplarnianych czy ilość produkowanych odpadów, sposób utylizacji wyprodukowanych odpadów, wpływ działalności przedsiębiorstwa na bioróżnorodność.
Social Społeczeństwo (S)	sposób działalności biznesowej oraz jej wpływa na otoczenie społeczne: pracowników, klientów, dostawców, społeczność lokalną, luka płacowa między kobietami a mężczyznami, zróżnicowanie członków zarządu ze względu na płeć, wskaźnik występowania wypadków, przypadki dyskryminacji.
Governance Ład korporacyjny (G)	wdrożone standardy, procedury oraz mechanizmy, które mają zapewnić efektywne działanie firmy oraz efektywne zarządzanie ryzykiem, przestrzeganie przepisów prawa obowiązujących w państwie, odpowiadanie na potrzeby interesariuszy i inwestorów.

Źródło: opracowano na podstawie: B. Borucki 2021, ESG compliance – czym jest i jak wpływa na zarządzanie biznesem? <https://www.pb.pl/konferencje/finanse/esg-compliance-czym-jest-i-jak-wplywa-na-zarzadzanie-biznesem-1129208> (08.04.2024).

¹⁰ M. Marcinkowska 2022, Próby włączenia ryzyka ESG do unijnych regulacji ostrożnościowych dla banków. Bezpieczny Bank nr 88 (3) 2022. <https://doi.org/10.26354/bb.2.3.88.2022> (08.04.2024).

Czynniki ESG wraz ze wskaźnikami (tabela 1) stanowią podstawę pomiaru poziomu realizacji strategii zrównoważonego rozwoju w przedsiębiorstwach. Warto również zwrócić uwagę na fakt, że powyższe czynniki należą do czynników niefinansowych, jednak nie są one mniej ważne niż czynniki finansowe. Wszystkie te czynniki są ze sobą powiązane i oddziałują na siebie w zróżnicowany sposób. Należy także podkreślić, że wykorzystanie opisanych czynników przekłada się na wyniki finansowe jednostki.

Partycypacja obywatelska oraz jej formy w świetle literatury przedmiotu

Z upowszechnieniem pojęcia partycypacja obywatelska w Polsce spotykamy się od 1999 roku, za sprawą ukonstytuowania się samorządu terytorialnego na poziomie wojewódzkim i powiatowym¹¹.

W latach 90. zastąpiono zarządzanie scentralizowane i hierarchiczne zarządzaniem zdecentralizowanym, w szczególności opartym na zasadach: demokratycznego państwa prawa, legalizmu działania organów władzy publicznej, podziału i równowagi władz, decentralizacji władzy publicznej. Pozwoliło to m.in. na rozwijanie dialogu społecznego i szersze włączanie obywateli do współdecydowania o sprawach dotyczących ich społeczności, opierając dyskurs na partnerstwie, szacunku i przejrzystości. Obywatele mają możliwość włączenia się w procesy współdecydowania i rozwiązywania istotnych problemów dla życia lokalnego w trakcie konsultacji społecznych, w tym opracowywania dokumentów strategicznych jednostki samorządowej, referendum lokalnych, zgłaszania inicjatyw obywatelskich, a także projektów do budżetu obywatelskiego, korzystając przy tym z prawa dostępu do informacji publicznej. Różnorodne formy partycypacji obywatelskiej przyczyniają się do efektywniejszego i ukierunkowanego na inkluzję społeczną rozwoju.

Zatem partycypacja obywatelska jest koncepcją zakładającą wzajemną współpracę grup lokalnych z władzą publiczną, aby osiągnąć zamierzony, wspólny cel, co więcej pojęcie to obejmuje udział społeczeństwa w podejmowaniu kluczowych decyzji przez władze publiczne¹².

¹¹ H. Zięba-Zalucka 1999, Samorząd terytorialny Rzeczypospolitej Polskiej po reformie ustrojowej (wybrane zagadnienia) (s. 23). Rzeszów: Wydawnictwo Oświatowe FOSZE.

¹² D. Długosz, J.J. Wygnański 2005, Obywatele współdecydują. Przewodnik po partycypacji społecznej. Partycypacja obywatelska w Polsce (s. 8). Warszawa: Stowarzyszenie Na Rzecz Forum Inicjatyw Pozarządowych; K. Górską-Rożej 2023, Partycy-

W oparciu o literaturę przedmiotu można również wyróżnić przesłanki, na jakich władze lokalne mogą się opierać, wykorzystując strategię partycypacji obywatelskiej, a mianowicie¹³:

- zobowiązanie ustawowe,
- skuteczniejsze planowanie działań i rozwiązywanie problemów,
- łatwiejsze osiągnięcie konsensusu społecznego poprzez akceptację podejmowanych decyzji,
- wzmocnienie kultury demokracji poprzez partnerstwo władzy ze społeczeństwem.

W ramach strategii partycypacji obywatelskiej, partycypacja może przyjmować różne formy, które ogólnie są definiowane jako sposoby, jakie obywatele wykorzystują do uczestnictwa w życiu społecznym. Do najbardziej powszechnych form należą¹⁴:

1. **Informowanie** stanowiące najniższy stopień partycypacji. Forma ta nie stwarza możliwości do zbytnej aktywności dla społeczności lokalnej. Rola władzy sprowadza się do informowania obywateli o kluczowych decyzjach i obieranych kierunkach działania.
2. **Konsultowanie** polega na zwiększonej aktywności społeczności lokalnej ze względu na to, że władze decydują się na włączenie obywateli do współdecydowania o losach wspólnoty samorządowej. Poza poinformowaniem, władza umożliwia mieszkańcom możliwość opiniowania planowanych działań. Osoby uczestniczące w konsultacjach występują w roli „doradców”. Głosy obywateli są więc rozważane, choć nie ma gwarancji, że zostaną odzwierciedlone w podjętej decyzji. Obecnie, ze względu m.in. na regulacje prawne, jest to jedna z najpopularniejszych form partycypacji obywatelskiej w Polsce.
3. **Współdecydowanie** należy do najwyższego stopnia partycypowania, ze względu na udział obywateli w podejmowaniu decyzji wraz z władzami lokalnymi. Występuje wówczas pełne partnerstwo pomiędzy mieszkańcami a władzą. Obywatele mają przekazaną część kompetencji (i tym samym odpowiedzialności) dotyczących podejmowanych działań oraz decyzji.

pacja obywatelska jako element procesu kształtowania odporności na zagrożenia w społecznościach na poziomie lokalnym (s. 121-136). *Management and Quality – Zarządzanie i Jakość*, Vol. 4 No 4.

¹³ J. Hausner 1999, *Komunikacja i partycypacja społeczna* (s. 40). Kraków: Małopolska Szkoła Administracji Publicznej.

¹⁴ S. Arnstein 2011, *Drabina partycypacji, Partycypacja przewodnik krytyki politycznej* (s. 42). Warszawa: Wydawnictwo Krytyki Politycznej.

Pomimo iż konsultacje społeczne nie są wprost wpisane w treść Konstytucji RP, w artykule 4 znajdujemy zapis, że władza zwierzchnia w Polsce należy do Narodu i to On (przyp. Naród) ją wykonuje, przez przedstawicieli wybieranych w wyborach powszechnych bądź też bezpośrednio¹⁵. Ponadto w Regulaminie Pracy Rady Ministrów jest mowa o tym, że istnieje możliwość przeprowadzenia konsultacji podczas tworzenia projektów dokumentów rządowych (ustaw i rozporządzeń, założeń do ustawy, strategii, programów, stanowisk rządu do poselskich projektów ustaw). Również na poziomie samorządu gminnego podkreślony jest obowiązek prowadzenia konsultacji społecznych, który wynika z zapisów Ustawy z dnia 8 marca 1990 o samorządzie gminnym¹⁶ oraz innych ustaw m.in. z Ustawy z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym¹⁷ oraz Ustawy z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i wolontariacie¹⁸.

Konsultacje są obowiązkowe podczas¹⁹:

- uchwalania miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego;
- zmiany granic gmin i tworzenia nowych sołectw/dzielnic;
- tworzenia programów współpracy gminy z organizacjami pozarządowymi;
- ocen oddziaływania inwestycji na środowisko.

Partycypacja obywatelska jest bardzo ważnym elementem życia społecznego dla obywateli, którzy chcą współdecydować o losach swojej gminy, powiatu, województwa, ale także dla władz publicznych, które dzięki wsparciu i energii dostarczanej przez aktywnych mieszkańców mogą zidentyfikować potrzeby społeczne, ale także usprawnić wiele działań, procesów niezbędnych do dynamicznego rozwoju.

¹⁵ Dz. U. z 1997 r. nr 78, poz. 483. <https://www.sejm.gov.pl/prawo/konst/polski/1.htm> (09.04.2024).

¹⁶ Dz.U. 1990 nr 16 poz. 95 <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=w-du19900160095> (13.04.2024).

¹⁷ Dz.U. 2003 nr 80 poz. 717 <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=w-du20030800717> (13.04.2024).

¹⁸ Dz.U. 2003 nr 96 poz. 873 <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=w-du20030960873> (13.04.2024).

¹⁹ J. Wilk 2013, Ustawa o samorządzie gminnym, ustawa o samorządzie powiatowym, ustawa o samorządzie województwa – określenie zasad i trybu przeprowadzania konsultacji z mieszkańcami (gminy, powiatu, województwa) (s. 137-139). Nowe Zeszyty Samorządowe nr 4, 2013.

Partycypacja obywatelska jako jeden z czynników zrównoważonego rozwoju

Partycypacja obywatelska jest kluczową koncepcją dla skutecznej i efektywnej realizacji strategii zrównoważonego rozwoju, ponieważ sprzyja demokratyzacji procesów decyzyjnych, zwiększa świadomość społeczną – tym samym – prowadzi do skuteczniejszych działań. Natomiast z perspektywy władz lokalnych, zwiększa ich odpowiedzialność oraz stymuluje innowacyjność. Partycypacja obywatelska sprzyja również umacnianiu się więzi społecznych pomiędzy mieszkańcami, jak i przedstawicielami władz lokalnych z obywatelami.

Tabela 2. Korzyści płynące z partycypacji obywatelskiej dla zrównoważonego rozwoju

Korzyść	Opis
Zwiększona świadomość społeczna	Obywatele zyskują lepsze zrozumienie problemów środowiskowych, społecznych i gospodarczych występujących w ich społecznościach, ponieważ uczestniczą w procesach współdecydowania. To z kolei prowadzi do zwiększenia świadomości i zaangażowania w kwestie zrównoważonego rozwoju.
Demokratyzacja procesu podejmowania decyzji	Obywatele mają możliwość wyrażenia swoich opinii, zgłoszenia inicjatyw i pomysłów, co prowadzi do bardziej zrównoważonych i legitymizowanych decyzji.
Większa skuteczność działań	Wzrost zaangażowania obywateli w proces podejmowania decyzji, zwiększa szanse, że projekty i inicjatywy będą lepiej dopasowane do potrzeb społeczności.
Zwiększona odpowiedzialność	Partycypacja obywatelska może również przyczynić się do zwiększenia odpowiedzialności władz publicznych i instytucji, bowiem wzrasta odpowiedzialność za podejmowane decyzje, które są poddawane publicznej dyskusji i krytyce.
Wzmocnienie więzi wśród społeczności lokalnych	Aktywność i zaangażowanie obywateli może prowadzić do wzmocnienia społeczności lokalnych poprzez budowanie i intensyfikowanie więzi społecznych, opartych na zaufaniu i solidarności członków wspólnoty.

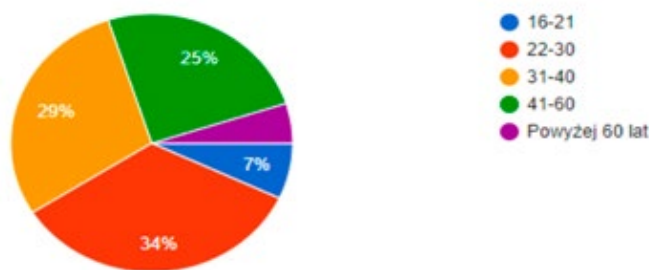
Źródło: opracowanie na podstawie: A. Wiktorska-Świąćka, K. Kozak 2014, Partycypacja publiczna w zarządzaniu rozwojem lokalnym (s. 32-36). Wrocław: Wrocławskie Wydawnictwo Oświatowe.

Podsumowując, partycypacja obywatelska jest niezbędna dla zrównoważonego rozwoju, bowiem sprzyja demokratyzacji procesów decyzyjnych, zwiększa świadomość społeczną, prowadzi do skuteczniejszych działań, zwiększa odpowiedzialność władz oraz wzmacnia więzi wśród społeczności lokalnych.

Metodyka badań empirycznych

Badanie z użyciem metody sondażu diagnostycznego, techniką ankiety przeprowadzono w czwartym kwartale 2023 roku. W badaniu uczestniczyli mieszkańcy gminy Mińsk Mazowiecki położonej w województwie mazowieckim. Badanie miało charakter pilotażowy. Przeprowadzono je z wykorzystaniem zdalnego formularza, który zamieszczono na portalu społecznościowym Facebook, na grupie poświęconej sprawom mieszkańców gminy Mińsk Mazowiecki. Kwestionariusz ankiety opatrzone wstępem, w którym informowano o celu badania oraz o przestrzeganiu zasady anonimowości respondentów. Zawierał on 12 pytań (zamkniętych i półotwartych), przygotowanych w oparciu o skalę nominalną i porządkową. Wybrane wyniki badania zaprezentowano poniżej na rysunkach i w tabelach.

Zastosowano celowy dobór respondentów, który umożliwia wnioskowanie tylko w odniesieniu do badanej grupy. W badaniu ankietowym wzięło udział 100 osób, w tym 64% kobiet i 36% mężczyzn.

Rysunek 1. Wiek respondentów

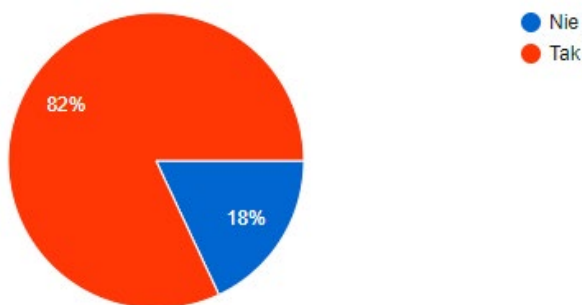
Źródło: badania własne.

Na rysunku 1 przedstawiono strukturę wieku respondentów, z której wynika, że największą grupę badanych stanowiły osoby w wieku od 22 do

30 lat (34%), następnie respondenci w wieku od 31 do 40 lat (29%). Kolejną grupą wiekową pod względem liczności były osoby w wieku od 41 do 60 lat (25%). Najmłodsi respondenci, w wieku od 16 do 21 lat stanowili (7%). Najmniej liczną grupą biorącą udział w badaniu były osoby powyżej 60 roku życia (5%).

Wyniki badań

Badanie rozpoczęto od zadania respondentom pytania dotyczącego ich zaangażowania w działania na rzecz spraw lokalnych.

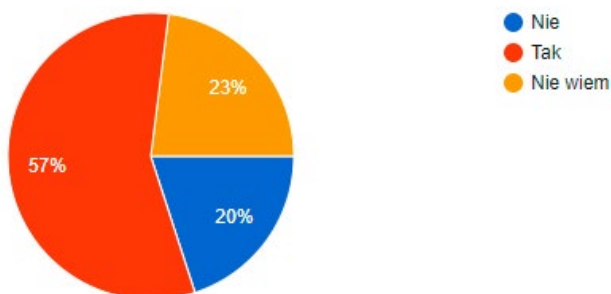

Rysunek 2. Uczestnictwo mieszkańców w inicjatywach społecznych organizowanych przez gminę

Źródło: badania własne.

Odpowiedzi respondentów zaprezentowane na rysunku 2. wskazują na ich wysoką aktywność; 82% zadeklarowało, że brało udział w inicjatywach społecznych organizowanych przez gminę Mińsk Mazowiecki, zaś 18% odpowiedziało przecząco. Można przypuszczać, że celowy dobór grupy wpłynął na rozkład odpowiedzi respondentów.

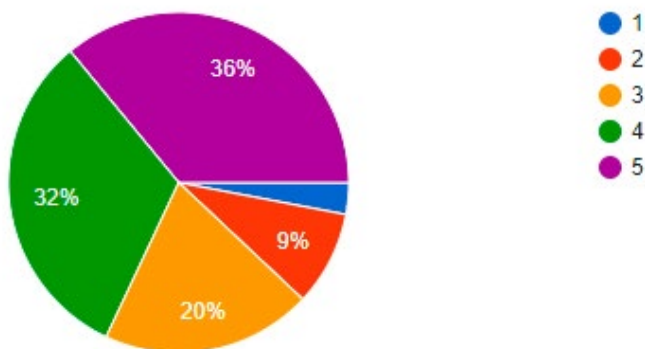
Ankietowanych zapytano o to, czy uważają, że powinno się zwiększyć świadomość społeczną na temat partycypacji obywatelskiej. Większość badanych (74%) odpowiedziało twierdząco. Brak jednoznacznej opinii zadeklarowało 15%, natomiast 11% respondentów zaprzeczyło.

Rysunek 3. Otwartość władz lokalnych na propozycje i opinie mieszkańców według ankietowanych

Źródło: badania własne.

Pytając o otwartość władz lokalnych na propozycje oraz opinie mieszkańców, ponad połowa ankietowanych (57%) w pozytywny sposób odniosła się do działań władz lokalnych w zakresie otwartości na współpracę z mieszkańcami. Niestety aż 20% respondentów stwierdziło, że władze nie są otwarte na opinie mieszkańców, a 23% badanych nie potrafiło stwierdzić tego jednoznacznie.

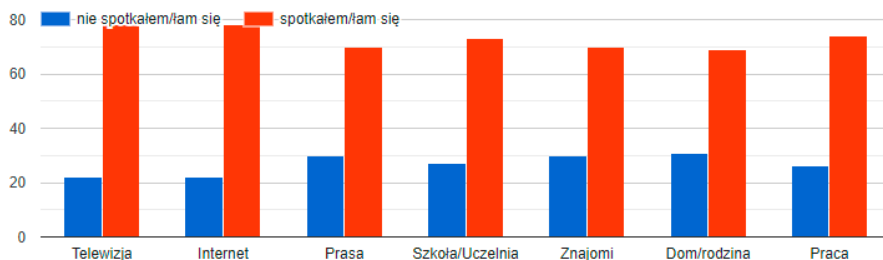

Rysunek 4. Ocena poziomu zaangażowania społecznego według respondentów

Źródło: badania własne.

Ankietowani zostali poproszeni o ocenę poziomu zaangażowania społecznego w gminie Mińsk Mazowiecki w skali od 1 do 5, gdzie 1 oznaczało „bardzo niski”, a 5 „bardzo wysoki”.

W rezultacie uzyskano następujące odpowiedzi: 36% podkreśliło, że poziom zaangażowania społecznego jest bardzo wysoki (ocena 5), 32% zaznaczyło, że wysoki (ocena 4), średni poziom zaangażowania społecznego wskazało 20% ankietowanych (ocena 3), niski podkreśliło 9% respondentów (ocena 2), zaś bardzo niski 3% badanych (ocena 1). Tak więc w opinii 2/3 badanej grupy zaangażowanie mieszkańców jest co najmniej wysokie.

Rysunek 5. Źródła pozyskiwania wiedzy o partycypacji obywatelskiej

Źródło: badania własne.

Na podstawie danych zaprezentowanych na rysunku 5. można stwierdzić, że mieszkańcy gminy czerpią wiedzę na temat partycypacji obywatelskiej z wielu źródeł. Wyniki wskazują, że najwięcej ankietowanych (po 78%) pozyskuje wiedzę, w omawianym zakresie, z telewizji oraz Internetu, także na uczelni (73%), z prasy (70%), z domu i rodziny (70%), najmniej, ale nadal jest to wysoki poziom, uzyskuje takie informacje w pracy (69%). Można więc przypuszczać, że pojęcie partycypacji obywatelskiej jest znana mieszkańcom gminy Mińsk Mazowiecki, dzięki zróżnicowanym źródłom informacji.

Tabela 3. Skuteczność i dostępność form partycypacji obywatelskiej, w opinii respondentów

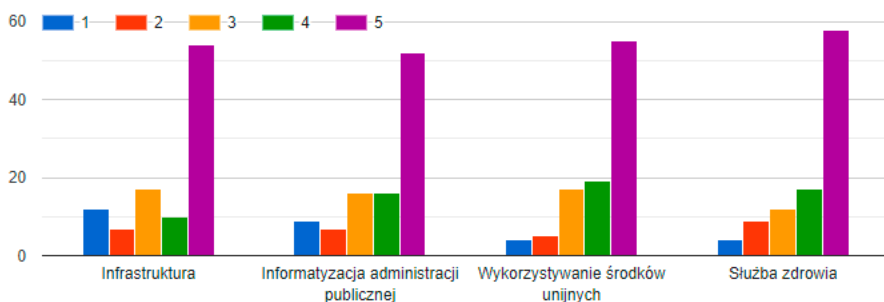
Forma partycypowania	1*	2	3	4	5
Konsultacje społeczne	10%	10%	14%	12%	54%
Dostęp do informacji publicznej	5%	8%	14%	18%	55%
Referendum	1%	10%	15%	22%	52%
Kontakt z radnym, burmistrzem	1%	8%	19%	18%	54%
Składanie wniosków, petycji	5%	4%	11%	14%	66%

Skala 1-5

*) 1- najmniej, ..., 5 najbardziej.

Źródło: badania własne.

W tabeli 3 przedstawiono wyniki dotyczące oceny skuteczności i dostępności poszczególnych form partycypacji dla mieszkańców. Ankietowani oceniali każdą z form partycypacji obywatelskiej wskazaną w tabeli. Z danych wynika, że w zdecydowanej większości badani postrzegają je jako wysoce skuteczne i dostępne. Najwięcej wskazań z górnej skali (4 i 5) uzyskało: składanie wniosków, petycji (80%); referendum (74%); dostęp do informacji publicznej (73%). Jednocześnie należy podkreślić, że wysokie oceny dla różnych form sugerują ich przydatność dla osiągnięcia w sposób efektywny lokalnych celów.

Rysunek 6. Najbardziej wymagane obszary do zaangażowania społecznego

Źródło: badania własne.

Respondenci zostali poproszeni o ocenienie obszarów, które wymagają największego zaangażowania społecznego w gminie w skali od 1 do 5, gdzie 1 – oznacza najmniej potrzebne, 5 – najbardziej potrzebne. Jak wynika z danych na rysunku 6. dla respondentów każda z wymienionych dziedzin życia społecznego jest bardzo istotna dla rozwoju Mińska Mazowieckiego. Podkreślenie potrzeby dużej aktywności społeczności lokalnej wynika przypuszczalnie z chęci współdziałania z władzami lokalnymi w obszarach uznanych za podstawowe dla sprawnego funkcjonowania gminy. Informatyzacja urzędu przekłada się na większą dostępność usług publicznych dla mieszkańców, skraca czas załatwienia spraw urzędowych i umożliwia ich procedowanie w czasie dogodnym dla obywatela. Jakość i dostępność infrastruktury warunkuje zaspokajanie potrzeb w zakresie transportu, usług komunalnych i in. Realizacja potrzeb jest nieodłącznie związana z finansowaniem, w wielu przypadkach projekty społeczne są realizowane przy wykorzystaniu środków unijnych. Kluczowe w ukierunkowaniu projektów oraz ich efektywnej realizacji są inicjatywy i działania

mieszkańców. W gminie Mińsk Mazowiecki istnieje szereg organizacji pozarządowych na co wskazują dane zawarte w raportach o stanie gminy za lata 2018-2022²⁰. Wśród organizacji znajdują się: stowarzyszenia, Ochotnicze Straże Pożarne w Targówce, Zamieniu, Stojadłach czy Koła Gospodyń Wiejskich między innymi w miejscowościach: Stojadła, Barcząca, Stara Niedziałka, Osiny, z których każda reprezentuje potencjał do współdziałania z władzami na rzecz spraw lokalnych.

Podsumowanie

Partycypacja obywatelska stanowi kluczowy czynnik w promowaniu zrównoważonego rozwoju. Zaangażowanie społeczności lokalnych w proces podejmowania decyzji pozwala na wypracowanie bardziej kompleksowych, trwałych i sprawiedliwych rozwiązań. Poprzez współpracę i dialog pomiędzy obywatelami, władzami publicznymi, organizacjami pozarządowymi oraz sektorem prywatnym możliwe jest skuteczniejsze reagowanie na potrzeby społeczności oraz lepsze uwzględnianie różnorodnych perspektyw i wartości. Partycypacja obywatelska sprzyja również wzmacnianiu demokracji, budowaniu zaufania społecznego oraz zwiększaniu odpowiedzialności władz wobec mieszkańców. Jednocześnie pozwala na promowanie innowacyjnych rozwiązań, wykorzystujących lokalne zasoby i potencjał społeczny, co przyczynia się do trwałego i zrównoważonego rozwoju na różnych płaszczyznach.

W wyniku przeprowadzonych badań można sformułować następujące wnioski:

- respondenci biorący udział w pilotażu określili się jako zaangażowani w rozwój lokalny, zadeklarowali wysoki poziom aktywności w sprawach gminy;
- respondenci wskazali na dużą znajomość pojęcia partycypacji obywatelskiej oraz szeroki wachlarz źródeł, z których pozyskują wiedzę na jej temat;
- w opinii badanych władze lokalne są zaangażowane oraz otwarte na propozycje mieszkańców, co może mieć pozytywne skutki dla działań na rzecz rozwoju zrównoważonego w gminie, poszczególne formy partycypacji oceniają jako skuteczne i dostępne;

²⁰ <https://www.bip.minskmazowiecki.pl/943,raport-o-stanie-gminy> (09.04.2024).

- badani ocenili obecny poziom zaangażowania na rzecz rozwoju jako bardzo wysoki.

Bibliografia

- Arnstein S. 2011, *Drabina partycypacji*, Partycypacja przewodnik krytyki politycznej, Warszawa: Wydawnictwo Krytyki Politycznej.
- Borucki B. 2021, ESG compliance – czym jest i jak wpływa na zarządzanie biznesem? <https://www.pb.pl/konferencje/finanse/esg-compliance-czym-jest-i-jak-wplywa-na-zarzadzanie-biznesem-1129208>.
- Długosz D., Wygnański J. J. 2005, *Obywatele współdecydują. Przewodnik po partycypacji społecznej. Partycypacja obywatelska w Polsce*, Warszawa: Stowarzyszenie na Rzecz Forum Inicjatyw Pozarządowych.
- Ustawa z dnia 8 marca 1990 o samorządzie gminnym Dz. U. 1990 nr 16 poz. 95 <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=wdu19900160095>.
- Ustawa z dnia 27 marca 2003 r. o planowaniu i zagospodarowaniu przestrzennym Dz. U. 2003 nr 80 poz. 717 <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=wdu20030800717>.
- Ustawy z dnia 24 kwietnia 2003 r. o działalności pożytku publicznego i wolontariacie Dz. U. 2003 nr 96 poz. 873 <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=wdu20030960873>.
- Fronczak K. 2017, *W stronę natury. Zrównoważona gospodarka leśna*. Warszawa: Centrum Informacyjne Lasów Państwowych.
- Górska-Rożej K. 2023, Partycypacja obywatelska jako element procesu kształtowania odporności na zagrożenia w społecznościach na poziomie lokalnym. *Management and Quality – Zarządzanie i Jakość*, Vol. 4 No 4, s. 121-136.
- Hausner J. 1999, *Komunikacja i partycypacja społeczna*. Kraków: Małopolska Szkoła Administracji Publicznej.
- <https://eur-lex.europa.eu/PL/legal-content/glossary/sustainable-development.html>.
- <https://kampania17celow.pl/agenda-2030/>.
- <https://www.gov.pl/web/rozwoj-technologia/zrownowazony-rozwoj>.
- Konstytucja RP z dnia 2 kwietnia 1997, Dz. U. z 1997 r. Nr 78, poz. 483. <https://www.sejm.gov.pl/prawo/konst/polski/1.htm>.
- Korenik S. 2011, *Region ekonomiczny w nowych realiach społeczno-gospodarczych*. Warszawa: CeDeWu.
- Kupiec L. 2008, *Jaki rozwój?* W: A. F. Bocian (red.), *Rozwój regionalny a rozwój zrównoważony*, Białystok: UB.
- Marcinkowska M. 2022, Próby włączenia ryzyka ESG do unijnych regulacji ostrożnościowych dla banków. *Bezpieczny Bank* nr 88(3) 2022, <https://doi.org/10.26354/bb.2.3.88.2022>.

- Matysiak A., M. Struś M. 2015, Paradygmat zrównoważonego rozwoju. Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach ISSN 2083-8611 Nr 213, 2015, s. 11-21.
- Olech A., Kaźmierczak T. 2011, Modele partycypacji publicznej. W: A. Olech (red.), Partycypacja publiczna. O uczestnictwie obywateli w życiu wspólnoty lokalnej. Warszawa: Instytut Spraw Publicznych.
- Sirko S., Kozuba J., Piotrowska-Trybull M., The Military's Links with Local Communities in the Context of Sustainable Development. In: Sustainability 11(16), 4427, <https://doi.org/10.3390/su11164427>.
- Wiktorska-Święcka A., Kozak K. 2014, Partycypacja publiczna w zarządzaniu rozwojem lokalnym. Wrocław: Wrocławskie Wydawnictwo Oświatowe.
- Wilk J. 2013, Ustawa o samorządzie gminnym, ustawa o samorządzie powiatowym, ustawa o samorządzie województwa – określenie zasad i trybu przeprowadzania konsultacji z mieszkańcami (gminy, powiatu, województwa), Nowe Zeszyty Samorządowe, nr 4, 2013, s. 137-139.
- Zięba-Załucka H. 1999, Samorząd terytorialny Rzeczypospolitej Polskiej po reformie ustrojowej (wybrane zagadnienia). Rzeszów: Wydawnictwo Oświatowe FOSZE.

Abstract

The subject of the research presented in the article is civic participation in the context of sustainable development, using the municipality of Mińsk Mazowiecki as an example. By studying various forms of social engagement of residents and their influence on decisions of local administration, the article illustrates how community involvement can contribute to creating a more sustainable and effective local development policy. *The research aims to identify the role and potential of civic participation as a tool supporting the sustainable development of local communities, as well as to identify forms of active citizen participation in decision-making processes at the local level.* In the theoretical part of the article, the concepts of sustainable development and civic participation are addressed. In the empirical part, the results of survey research on civic participation as a potential development factor in the municipality are presented. The research method used was a diagnostic survey conducted through the technique of a questionnaire survey. As a result of the research, it was established that among respondents, there is a high level of knowledge of issues related to civic participation, as well as a high awareness of the sources providing knowledge on the subject and the forms of activity available to residents, which constitutes significant developmental potential for the municipality.

ADAM DRAB

Uniwersytet Rolniczy im. H. Kołłątaja w Krakowie

Fundusz sołecki jako instrument wsparcia rozwoju lokalnego – studium gmin powiatu gorlickiego

Sołecki fund as an instrument of support for local development - study of Gorlice district municipalities

Abstrakt

Fundusz sołecki został skierowany do jednostek pomocniczych gmin zlokalizowanych na terenach wiejskich. Jednym z jego głównych założeń jest aktywizacja lokalnych społeczności. Celem pracy była identyfikacja głównych kierunków rozdysponowania środków w ramach funduszu sołeckiego. Badania terenowe przeprowadzone zostały za pomocą kwestionariusza ankiety skierowanego do sołtysów. Zakres przestrzenny obejmował sołectwa zlokalizowane w gminach powiatu gorlickiego w województwie małopolskim. Większość organów stanowiących w omawianych jednostkach wyodrębniała fundusz sołecki w strukturze budżetu. Cele, na które był przeznaczany omawiany instrument finansowy, zależały od jego wysokości oraz potrzeb danej społeczności. Wiodącym kierunkiem alokacji środków finansowych na badanym terenie były inwestycje w przedsięwzięcia związane z modernizacją infrastruktury drogowej obejmującej drogi gminne oraz dojazdowe zlokalizowane na terenie danego sołectwa.

Słowa kluczowe: fundusz sołecki, budżet partycypacyjny, samorząd terytorialny, partycypacja obywateli

Keywords: sołecki fund, participatory budget, local government, citizen participation

Wprowadzenie

Literatura wyróżnia wiele definicji opisujących samorząd terytorialny. Według Panejko samorząd stanowi zdecentralizowaną administrację rządową, która sprawowana jest przez wybierane lokalnie organy, działające samodzielnie w granicach przyjętego prawa¹. Podobnie samorząd definiowany jest w ujęciu prawnym, w którym ujmowany jest jako realizacja zadań publicznych przez podmioty władzy lokalnej działające na własny rachunek, ponosząc przy tym pełną odpowiedzialność za podejmowane działania. Natomiast ujęcie polityczne przekłada się na udział społeczeństwa w realizacji określonych zadań jednostki².

Samorząd terytorialny to przede wszystkim demokratyczna partycypacja obywateli w podejmowaniu decyzji bezpośrednio lub poprzez swoich przedstawicieli w organach władz lokalnych³. Aktywny udział mieszkańców w procesie decyzyjnym zachodzącym w poszczególnych jednostkach oddziałuje bezpośrednio na wygląd oraz funkcjonowanie ich wspólnoty. Partycypacja społeczności w podejmowaniu decyzji to podstawa dobrze funkcjonującego, demokratycznego państwa⁴. Czynna postawa obywateli wpływa pozytywnie na rozwój oraz dobrobyt jednostek samorządowych. Pozwala na osiągnięcie lepszej efektywności podejmowanych decyzji oraz na wprowadzenie lepiej funkcjonującego modelu zarządzania⁵.

Przyjęte formy partycypacji różnią się między jednostkami oraz zależą między innymi od modelu zarządzania, jak również od celów i strategii danej jednostki⁶. Jedną z metod partycypacji społecznej jest budżet obywatelski, który pozwala zaangażować obywateli w proces tworzenia i realizacji budżetu danej jednostki⁷. Rodzajem funduszu partycypacyjnego jest fundusz

¹ J. Panejko, 1926. *Geneza i podstawy samorządu europejskiego*. Paryż (Wilno 1934), s. 97.

² B. Dolnicki, 2006. *Samorząd terytorialny*. Kraków: Zakamycze, s. 17-18.

³ Raport o samorządzie terytorialnym w Polsce, 2014 Prac zb. Pod. red. E. Wojciechowskiego, 2014. Łódź: Instytut Diagnoz i Analiz Społecznych, s. 6-9.

⁴ T. Paffenholz, Ch. Spurk, 2006. *Civil Society, Civic Engagement, and Peacebuilding*. SOCIAL DEVELOPMENT PAPERS Conflict Prevention and Reconstruction, no. 36, s. 1.

⁵ V. Lowndes i in., 2001. Trends in public participation: part 2 – citizens' perspectives, [w:] *Public Administration*, vol. 79, no. 2, s. 445-455.

⁶ E. Boryczka, 2016. Partycypacja społeczna, [w] *Ekomiasto#Społeczeństwo*. pod red. A. Nowakowskiej, Z. Przygodzkiego, A. Rzeńcy. Łódź: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, s. 115-136.

⁷ A. Rost, 2017. Partycypacja mieszkańców w zarządzaniu gminą, [w:] *Studia Administracyjne, Czasopismo Naukowe*, nr 9, Uniwersytet Szczeciński, s. 155-168.

sołecki realizowany w jednostkach pomocniczych gminy jakimi są sołectwa. Pozwala członkom lokalnych społeczności przeznaczyć wyodrębnione środki w budżecie na sprawy bieżące oraz przyczynia się do zwiększenia występowania inicjatyw społecznych w danej jednostce⁸.

Uwagi metodyczne

Celem przeprowadzonych badań była identyfikacja kierunków rozdyponowania środków w ramach funduszu sołeckiego. Poprzez zrealizowane badania podjęto próbę weryfikacji następujących hipotez badawczych:

H₁: fundusz sołecki jest narzędziem wsparcia rozwoju lokalnego wykorzystywanym przez większość gmin powiatu gorlickiego;

H₂: priorytetowym czynnikiem poprawy jakości życia na terenach wiejskich jest rozwój infrastruktury drogowej.

Zakres przestrzenny analiz obejmował sołectwa zlokalizowane w gminach powiatu gorlickiego w województwie małopolskim. W powiecie gorlickim znajduje się dziesięć podstawowych jednostek samorządu terytorialnego:

- gmina miejska Gorlice;
- gminy miejsko-wiejskie: Biecz i Bobowa;
- gminy wiejskie: Gorlice, Lipinki, Łużna, Moszczenica, Ropa, Sękowa, Uście Gorlickie.

Tło dla prowadzonych rozważań szczegółowych wykonano dla okresu 2019-2022, wykorzystując w tym celu dane pozyskane z Banku Danych Lokalnych Głównego Urzędu Statystycznego. Badanie terenowe z wykorzystaniem formularza ankiety przeprowadzono na przełomie 2023/2024 roku. Zadane pytania zasadniczo dotyczyły funkcjonowania funduszu sołeckiego w roku 2023. Grupą respondentów byli sołtysi, którzy w sołectwach pełnią rolę organu wykonawczego. Spośród 75 wiejskich jednostek pomocniczych funkcjonujących w powiecie gorlickim, fundusz sołecki w 2023 r. posiadało 54, a na udział w badaniach zgodziło się 33 urzędujących sołtysów.

⁸ K. Jędrzejczyk, 2016. Fundusz sołecki jako forma demokracji bezpośredniej. Założenia ustawodawcze a praktyka, [w] Kortowski Przegląd Prawniczy, nr 1. Wydział Prawa i Administracji Uniwersytetu Warmińsko Mazurskiego w Olsztynie, s. 39-44.

Fundusz sołecki

Fundusz sołecki to instrument finansowy skierowany do jednostek pomocniczych gmin, jakimi są sołectwa. Wprowadzony został poprzez zapisami ustawy z dnia 20 lutego 2009 roku o funduszu sołeckim⁹. Aktualna jego forma oparta jest na zapisach ustawy z dnia 21 lutego 2014 roku o funduszu sołeckim¹⁰. Wprowadzenie tego instrumentu finansowego miało na celu wsparcie rozwoju lokalnego na poziomie sołectwa poprzez aktywny udział obywateli w rozlokowaniu środków publicznych oraz wyrównanie szans rozwojowych w porównaniu z innymi jednostkami pomocniczymi. Poprzez realizację funduszu mieszkańcy angażują się w proces decyzyjny jednostek samorządu terytorialnego, biorąc odpowiedzialność za obecne oraz przyszłe funkcjonowanie sołectwa¹¹.

Fundusz sołecki w myśl ustawy nie jest funduszem celowym, ani środkami należącymi do konkretnej jednostki pomocniczej. Stanowi bowiem wyodrębnioną z budżetu gminy pulę środków pieniężnych, o których przeznaczeniu decydują mieszkańcy sołectwa. Są to zatem środki publiczne, to oznacza, że objęte są przepisami dotyczącymi ich wydatkowania zawartymi w ustawie o finansach publicznych¹².

Utworzenie funduszu sołeckiego na terenie danej gminy leży w gestii organu stanowiącego, czyli rady gminy. Decyzja taka musi zostać podjęta w ramach uchwały, nie później niż do 31 marca w roku poprzedzającym uchwalany rok budżetowy. Podjęcie takiej decyzji w późniejszym terminie skutkuje jej nieważnością. W przypadku wprowadzenia funduszu w danej jednostce decyzja ta będzie obowiązywać przez kolejne lata do momentu uchwalenia uchwały stanowiącej o zaprzestaniu jego wyodrębniania w strukturze budżetu. Natomiast jeżeli organ stanowiący nie wyrazi zgody na utworzenie funduszu, decyzję taką będzie musiał podejmować corocznie.

Wysokość środków pieniężnych przysługująca każdemu sołectwu jest zróżnicowana i uzależniona od kwoty dochodów bieżących gminy, a także liczby mieszkańców danego sołectwa. Wysokość funduszu sołeckiego dla danego sołectwa obliczana jest ze wzoru:

⁹ Ustawa z dnia 20 lutego 2009 r. o funduszu sołeckim, Dz. U. z 2009 r., nr 52, poz. 420.

¹⁰ Ustawa z dnia 21 lutego 2014 r. o funduszu sołeckim, Dz. U. z 2014 r., poz. 301.

¹¹ Uzasadnienie rządowego projektu ustawy o funduszu sołeckim, druk sejmowy nr 1278.

¹² J. Iwanicka, 2016. Miniporadnik. Fundusz sołecki krok po kroku, [w] Fundusz sołecki Poradnik. Instytut Obywatelski, Warszawa, s. 21-37.

$$F = \left(2 + \frac{L_m}{100}\right) \times K_b,$$

gdzie:

F – wysokość środków pieniężnych przeznaczonych na dane sołectwo,

L_m – liczba mieszkańców danego sołectwa na dzień 30 czerwca w roku poprzedzającym rok budżetowy,

K_b – kwota bazowa¹³.

Do wyliczenia wysokości kwoty funduszu sołeckiego niezbędne jest obliczenie kwoty bazowej (K_b). Obliczana jest ona za pomocą ilorazu dochodów bieżących, wykonanych w danej gminie w roku budżetowym poprzedzającym rok wprowadzenia funduszu o dwa lata oraz liczby mieszkańców gminy również na dwa lata wstecz. Kwota bazowa powinna być wyliczana w oparciu o faktyczne dochody bieżące wykonane w danej jednostce oraz podana w zaokrągleniu do pełnych groszy¹⁴. Ostateczna wartość środków przyznanych na dane sołectwo nie może być większa niż dziesięciokrotność K_b . Rada gminy poprzez uchwałę podjętą do dnia 30 czerwca w roku poprzedzającym rok wprowadzenia funduszu sołeckiego ma prawo do zwiększenia wysokości przyznanych środków. Kwota, o którą fundusz został zwiększony, nie będzie zaliczana jako wydatki wykonane w ramach funduszu sołeckiego.

Warunkiem otrzymania przez sołectwo środków pieniężnych jest złożenie do organu wykonawczego wniosku uchwalanego podczas zebrania wiejskiego w każdej z jednostek pomocniczych. Wniosek przedstawiany jest z inicjatywy sołtysa, rady sołeckiej lub minimum 15 pełnoletnich mieszkańców danego sołectwa¹⁵. Dokument ten powinien przedstawiać charakterystykę przedsięwzięcia wraz z uzasadnieniem jego istotności dla lokalnej społeczności, a także przybliżone koszty całej inwestycji¹⁶. Sołtys jest zobowiązany, aby przyjęty w ramach zebrania wiejskiego wniosek przekazać organowi wykonawczemu gminy nie później niż do 30 września w roku poprzedzającym rok budżetowy. Ustawa wprowadza możliwość współpracy pomiędzy sołectwami w ramach realizacji wspólnych inwestycji. Jednostki,

¹³ Ustawa z dnia 21 lutego 2014 r. o funduszu sołeckim, Dz. U. z 2014 r., poz. 301.

¹⁴ W. Lachiewicz, 2013. Gospodarka finansowa sołectw na podstawie ustawy o funduszu sołeckim oraz w ramach ustaleń statutu gminy i statutu sołectwa. Warszawa: Stowarzyszenie Liderów Lokalnych Grup Obywatelskich, s. 19-22.

¹⁵ Ustawa z dnia 21 lutego 2014 r. o funduszu sołeckim, Dz. U. z 2014 r., poz. 301.

¹⁶ U. Głód-van de Sanden, 2017. Fundusz sołecki jako forma realizacji zadań gminy przez sołectwo, [w] *Acta Iuris Stetinensis*, nr 1, s. 128-132.

które zdecydują się współpracować, zobowiązane są do złożenia oddzielnych wniosków uwzględniających przedsięwzięcia, które będą realizowane wspólnie na określonym terytorium.

Po spełnieniu wszystkich formalności dotyczących kryteriów formalnych wniosków trafia pod ocenę merytoryczną dokonywaną przez organ uchwałodawczy. Inwestycja wskazana we wniosku musi spełniać wymogi zawarte w ustawie. Przede wszystkim przedsięwzięcie musi obejmować zadanie własne gminy, które są regulowane przez art. 7 ustawy o samorządzie gminnym. Kolejnym kryterium jest poprawa warunków życia mieszkańców. Oznacza to, że realizowane przedsięwzięcie powinno wpływać na rozwój lokalny i wzrost komfortu życia mieszkańców niezależnie od tego czy będzie realizowane na terenie danego sołectwa czy w ramach współpracy na terenie innego. Trzecim kryterium jest zgodność inwestycji z przyjętą przez gminę strategią rozwoju. Strategia rozwoju gminy nie jest obligatoryjnym dokumentem, przez co nie każda gmina decyduje się na jej uchwalenie. Brak strategii rozwoju nie jest przeszkodą w wyodrębnieniu funduszu sołeckiego. W takim przypadku organ stanowiący powinien sprawdzić zgodność inwestycji między innymi z uchwałami dotyczącymi budżetu gminy, statutem gminy oraz innymi dokumentami dotyczącymi rozwoju jednostki czy planowanymi inwestycjami¹⁷. Środki w ramach funduszu sołeckiego mogą również zostać przeznaczone na pokrycie wydatków związanych z usunięciem skutków klęsk żywiołowych¹⁸. Jeżeli wniosek nie będzie spełniał wymienionych wyżej kryteriów, może zostać odrzucony. Natomiast zapis ustawy pozwala w wyznaczonych terminach poprawienie odrzuconego wniosku oraz poddanie go pod ocenę jeszcze raz. Sołectwa mają również możliwość zmiany celu przeznaczenia środków z funduszu sołeckiego. Jest to możliwe nie wcześniej niż po przyjęciu uchwały budżetowej na dany rok oraz w terminie nie późniejszym niż 31 października danego roku budżetowego. W takim przypadku cały proces obejmujący złożenie wniosku jest powtarzany, a wysokość środków w takim wniosku nie może przekroczyć kwoty przyznanej w zapisie uchwały budżetowej.

Na podstawie informacji, przekazanych wojewodzie przez organ wykonawczy gminy, dotyczących wysokości środków przypadających na każde sołectwo oraz wysokości kwoty bazowej gmina otrzymuje dotację

¹⁷ W. Lachiewicz, 2013. Gospodarka finansowa sołectw na podstawie ustawy o funduszu sołeckim oraz w ramach ustaleń statutu gminy i statutu sołectwa. Warszawa: Stowarzyszenie Liderów Lokalnych Grup Obywatelskich, s. 22-25.

¹⁸ Ustawa z dnia 21 lutego 2014 r. o funduszu sołeckim, Dz. U. z 2014 r., poz. 301.

celową jako zwrot wydatków poniesionych w zakresie realizacji funduszu sołeckiego. Do kwoty, jaka jest brana pod uwagę w czasie wyliczania zwrotu, nie wlicza się wartości, o jaką gmina ewentualnie podniosła wysokość funduszu sołeckiego. Wysokość dotacji celowej w ramach zwrotu uzależniona jest od kwoty bazowej oraz średniej kwoty bazowej w kraju, która jest obliczana przez Ministra właściwego do spraw finansów publicznych. Kwota ta obejmuje łączne, wykonane dochody bieżące gmin wiejskich oraz miejsko-wiejskich, a także liczbę mieszkańców tych gmin.

Wysokość zwrotu kształtuje się następująco:

- 1) 40% wykonanych wydatków – gminy, których K_b jest mniejsza od średniej K_{bk} w skali kraju;
- 2) 30% wykonanych wydatków – gminy, których K_b znajduje się w przedziale 100-120% średniej K_{bk} w skali kraju;
- 3) 10% wykonanych wydatków – gminy, których K_b znajduje się w przedziale 120-200% średniej K_{bk} w skali kraju;

gdzie: K_b – kwota bazowa; K_{bk} – średnia kwota bazowa¹⁹.

Fundusz sołecki przynosi wiele korzyści nie tylko dla lokalnych społeczności, ale także dla władz gmin. Najbardziej istotnym aspektem jest aktywizacja mieszkańców do działania, efektem czego jest rozwój lokalny jednostek. Obywatele włączając się w proces decyzyjny w gminie, zyskują poczucie możliwości wprowadzenia zmian i decydowania o wyglądzie wspólnoty²⁰. Wprowadzenie funduszu sołeckiego przyczyniło się do wzmocnienia pozycji sołectw jako jednostek pomocniczych gmin przekazując im część uprawnień w zakresie decyzji dotyczących alokacji środków z budżetu gmin. Przełożyło się to na wzrost lokalnych inicjatyw i integracji mieszkańców²¹.

¹⁹ Ustawa z dnia 21 lutego 2014 r. o funduszu sołeckim, Dz. U. z 2014 r., poz. 301.

²⁰ J. Iwanicka, 2016. Miniporadnik. Fundusz sołecki krok po kroku, [w] Fundusz sołecki Poradnik. Warszawa: Instytut Obywatelski, s. 21-23.

²¹ K. Jędrzejczyk, 2016. Fundusz sołecki jako forma demokracji bezpośredniej. Założenia ustawodawcze a praktyka, [w] Kortowski Przegląd Prawniczy nr. 1, Wydział Prawa i Administracji Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie, s. 39 – 44

Liczba gmin wyodrębniających fundusz sołecki

Istotą samorządu terytorialnego jest decentralizacja władzy publicznej. W myśl czego Polska została podzielona administracyjnie na trzy szczeble obejmujące:

- 16 województw;
- 314 powiatów oraz 66 miast na prawach powiatu;
- 2477 gmin²².

Samorząd terytorialny jest także wielopodmiotowy, co oznacza, że na jego strukturę obok społeczności lokalnej składają się także organy wykonawcze, stanowiące, a także administracja komunalna²³. Elementy struktury jednostek charakteryzują się samodzielnością podejmowanych działań oraz realizacją zadań na własny rachunek, ponosząc przy tym pełną odpowiedzialność.

Podstawowa jednostka samorządu terytorialnego została również skategoryzowana pod względem charakteru terenów, które obejmuje. Według stanu na dzień 1 stycznia 2024 roku struktura gmin kształtowała się następująco:

- 302 gminy miejskie – których granice są równoznaczne z granicami miasta, które tworzy daną gminę; największe gminy miejskie mogą stanowić tzw. miasta na prawach powiatu;
- 711 gminy miejsko-wiejskich – których terytorium obejmuje zarówno obszary wiejskie jak i miasta;
- 1464 gminy wiejskie – które swoim terytorium obejmują wyłącznie tereny wiejskie²⁴.

Organy stanowiące samorządu gminnego posiadają uprawnienia do tworzenia jednostek pomocniczych, których liczba i rodzaj zależą od przyjętego prawa miejscowego oraz typu danej gminy. Do najczęściej wyodrębnianych zalicza się dzielnice, osiedla oraz sołectwa, które tworzone są na terenach wiejskich.

Z uwagi na brak obligatoryjności wprowadzania funduszu sołeckiego, nie wszystkie jednostki decydują się na jego wyodrębnienie w strukturze budżetu. Na przestrzeni lat 2019-2022 około 60% organów stanowiących

²² Podział administracyjny Polski. <https://stat.gov.pl/>. (15.03.2024).

²³ Raport o samorządzie terytorialnym w Polsce, 2014 Prac zb. Pod. red. E. Wojciechowskiego, 2014. Łódź: Instytut Diagnoz i Analiz Społecznych, s. 6-9.

²⁴ Rodzaje gmin oraz obszary miejskie i wiejskie. Główny Urząd Statystyczny. <https://stat.gov.pl/statystyka-regionalna/jednostki-terytorialne/podzial-administracyjny-polski/rodzaje-gmin-oraz-obszary-miejskie-i-wiejskie/> (16.02.2024).

gmin podejmowało decyzję o przyjęciu uchwały wyodrębniającej fundusz sołecki. W omawianym okresie widoczna była tendencja spadkowa. W 2022 roku 59,4% gmin zdecydowało się na przekazanie środków pieniężnych do dyspozycji sołectw. W porównaniu do 2019 roku, w którym taką decyzję podjęło 62,1% jednostek, oznaczało to spadek o 2,7 p.p. (tabela 1).

Tabela 1. Odsetek gmin wprowadzających fundusz sołecki (%)²⁵

Jednostka terytorialna	2019	2020	2021	2022
Polska	62,1	62,1	60,2	59,4
Województwo małopolskie	63,7	61,5	61,0	59,9
Powiat gorlicki	60,0	70,0	50,0	60,0

Źródło: opracowanie własne na podstawie: www.stat.gov.pl (10.03.2024).

Na terenach województwa małopolskiego, w którego skład wchodzi 182 gminy, również widoczna była tendencja spadkowa dotycząca jednostek decydujących się na wprowadzenie funduszu sołeckiego. Odsetek organów uchwałodawczych, które w 2022 roku zdecydowały się na wyodrębnienie tego instrumentu wynosił %59,9. W porównaniu do 2019 roku był to spadek o 3,8 p.p.

W przypadku gmin zlokalizowanych w powiecie gorlickim nie występowała jednoznaczna zależność. Spośród 9 gmin uprawnionych do wprowadzenia funduszu sołeckiego w 2022 roku decyzję taką podjęło 6 jednostek. Badania terenowe pozwoliły stwierdzić, że w 2023 roku również 6 organów stanowiących przekazało środki pieniężne w ręce mieszkańców. Spośród 75 istniejących sołectw na terenie powiatu gorlickiego 54 posiadały możliwość realizacji przedsięwzięć w ramach budżetu partycypacyjnego. Pozostałe 21 jednostek zlokalizowane były na terenie gminy miejsko-wiejskiej Bobowa oraz wiejskich Gorlice i Ropa, które w 2023 roku nie wyodrębniły tego instrumentu finansowego w strukturze budżetu.

²⁵ Informacje dotyczące odsetka gmin wprowadzających fundusz sołecki w omawianych latach na terenie Polski zawarte na stronie Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji [<https://www.gov.pl/web/mswia/fundusz-solecki>] (11.04.2023) różnią się od danych pozyskanych z Głównego Urzędu Statystycznego. Nie są znane przyczyny rozbieżności pomiędzy tymi danymi. Zgodnie z informacjami na stronie ministerstwa odsetek gmin wyodrębniających fundusz kształtował się następująco: 2022 rok – 60,6%, 2021 rok – 60,5%, 2020 rok – 61,6%, 2019 rok – 64,3%.

Główne cele realizowane ze środków funduszu sołeckiego

Zasadniczym zadaniem funduszu sołeckiego jest wsparcie rozwoju lokalnego na poziomie sołectwa, poprzez realizację oddolnych inicjatyw obywatelskich. Mieszkańcy przez odpowiednią alokację środków pieniężnych oddziałują bezpośrednio na poprawę jakości życia w danej jednostce. Zapewniają finansowanie najpilniejszych przedsięwzięć wpływających na funkcjonowanie oraz wygląd jednostki pomocniczej, które są odpowiedzialną na pierwszorzędne potrzeby społeczności.

Przeprowadzone badania terenowe pozwoliły zidentyfikować główne kierunki przeznaczenia środków pieniężnych w ramach funduszu sołeckiego w 2023 roku, na terenie obejmującym gminy powiatu gorlickiego. Wyniki oparte zostały na badaniach ankietowych. Spośród 54 sołectw posiadających omawiany instrument finansowy na wypełnienie kwestionariusza zgodziło się 33 urzędujących sołtysów.

Najczęściej wybieranym kierunkiem alokacji środków finansowych w ramach funduszu sołeckiego przez mieszkańców analizowanych jednostek były inwestycje w przedsięwzięcia związane z modernizacją oraz poprawą infrastruktury drogowej. Obejmowało to przede wszystkim drobne prace remontowe prowadzone na drogach gminnych oraz dojazdowych zlokalizowanych na terenach danego sołectwa. Spośród przebadanych jednostek 67% z nich przeznaczyło środki na ten cel (tabela 2). Odpowiedni stan infrastruktury drogowej jest jednym z czynników wyznaczających komfort i jakość życia mieszkańców. Dobra dostępność transportowa przekłada się między innymi na zwiększenie mobilności lokalnej społeczności oraz wzrost konkurencyjności danego terenu poprzez zniwelowanie dysproporcji pomiędzy jednostkami²⁶. W swoich badaniach zwrócił na to również uwagę Wojewódzic wskazując, że budowa i modernizacja infrastruktury drogowej jest jednym z priorytetów wielu rad gmin w województwie małopolskim²⁷. Zły stan dróg spowodowany między innymi brakiem chodników oraz odpowiedniego oświetlenia jest bezpośrednim zagrożeniem dla wszystkich użytkowników, zarówno poruszających się pojazdami, jak i pieszo²⁸.

²⁶ K. Wojewódzka-Król, R. Rolbiecki, 2018. Infrastruktura transportu. Europa, Polska – Teoria i Praktyka. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, s. 41-46.

²⁷ T. Wojewódzic, 2003. Priorytety w działalności inwestycyjnej gmin wiejskich województwa małopolskiego. Inżynieria Rolnicza nr. 10 (52), Kraków, s. 147-154.

²⁸ K. Kocur-Bera, 2011. Rozwój infrastruktury na przykładzie wybranych gmin wiejskich. Infrastruktura i Ekologia terenów wiejskich, nr 1, Kraków, s. 34.

Tabela 2. Kierunki rozdysponowania funduszu sołeckiego w 2023 roku

Cel	Biecz	Lipinki	Łużna	Moszczenica	Sękowa	Uście Gorlickie	Ogółem
Liczba badanych sołectw	2	1	5	2	11	12	33
Liczba sołectw realizujących z funduszu sołeckiego poszczególne typy zadań							
Drobne prace remontowe na drogach gminnych i dojazdowych	2	1	4	0	10	5	22
Drobne prace remontowe w domach kultury i świetlicach	1	1	1	0	8	2	13
Drobne prace remontowe w budynkach szkoły lub przedszkola	1	0	0	0	1	0	2
Drobne prace remontowe w innych obiektach gminy	0	0	0	0	1	1	2
Budowa lub naprawa placów zabaw	1	0	2	1	4	2	10
Prace porządkowe na obszarze sołectwa	0	0	0	0	3	1	4
Dofinansowanie imprez organizowanych na terenie sołectwa	0	0	0	0	1	1	2
Dofinansowanie działalności Koła Gospodyń Wiejskich	1	0	1	0	0	1	3
Dofinansowanie działalności Ochotniczej Straży Pożarnej	1	0	0	0	0	4	5
Dofinansowanie działalności innych organizacji i instytucji	0	0	0	0	0	1	1
Dofinansowanie inwestycji gminnych realizowanych na obszarze	0	0	0	1	0	0	1
Inne działania	1	0	0	0	0	1	2

Źródło: badania własne.

Drugim najczęściej obieranym kierunkiem rozdysponowania środków pieniężnych były inwestycje w przedsięwzięcia dotyczące obiektów prowadzących działalność społeczno-kulturalną na danym terenie. Dotyczyło to przede wszystkim domów kultury oraz świetlic wiejskich. Na cel związany z drobnymi pracami remontowymi w tych budynkach środki przeznaczyło 39% badanych sołectw. Mieszkańcy terenów wiejskich mają mniejsze moż-

liwości korzystania z działalności kulturalnej takiej jak teatry, galerie czy filharmonie²⁹. W lokalnych społecznościach często jedna instytucja spełnia szereg funkcji i zadań, które w większych miejscowościach realizowane są przez odrębne jednostki. Instytucje te umożliwiają mieszkańcom wsi uczestnictwo w wydarzeniach kulturalnych, państwowych, a także oferują pomoc w realizacji oddolnych inicjatyw obejmujących działania z zakresu szeroko pojętej kultury³⁰. Obiekty te są miejscami spotkań organizacji oraz stowarzyszeń działających na danym terenie takich jak Koła Gospodyń Wiejskich czy Ochotnicze Straże Pożarne. Spełniają także rolę miejsca zebrań wiejskich zwoływanych przez sołtysa w ramach pełnienia swoich obowiązków.

Relatywnie często mieszkańcy decydowali się na przekazanie części środków z funduszu sołeckiego na przedsięwzięcia związane z elementami małej architektury przeznaczonej do zabawy i rekreacji. W głównej mierze obejmowało to budowę lub modernizację już istniejących placów zabaw. Decyzję o przeznaczeniu środków na ten cel podjęło 30% badanych sołectw. Place zabaw spełniają szereg funkcji skierowanych na pozytywny rozwój dzieci. Dobrze zorganizowana przestrzeń pozwala na aktywną zabawę połączoną z edukacją. Ponadto miejsca takie przyczyniają się do rozwoju społecznego dzieci pozwalającą na integrację uczestników zabaw przez wykonywanie wspólnie wybranych aktywności³¹.

W mniejszym stopniu decydowano się na wsparcie instytucji oraz stowarzyszeń funkcjonujących na terenie danej jednostki. Na cel związany z dofinansowaniem działalności jednostek Ochotniczych Straży Pożarnych oraz działalność Kół Gospodyń Wiejskich zdecydowało się 24% badanych sołectw. Również działania związane z utrzymaniem porządku na terenie danej społeczności były rzadziej wybieranym kierunkiem rozdysponowania środków finansowych. Cel ten został sfinansowany przez 12% jednostek wiejskich.

²⁹ B. Kuchmacz, 2019. Organizacja instytucji kultury w gospodarce lokalnej. Prace Naukowe Wyższej Szkoły Zarządzania i Przedsiębiorczości z siedzibą w Wałbrzychu, s. 86-89.

³⁰ M. Bogacki, K. M. Turosieńska-Durlik, 2011. Rola instytucji kultury w społecznościach wiejskich, na przykładzie gminy Mielnik w województwie podlaskim. Mielnik: Arte, s. 94-96.

³¹ M. Czałczyńska-Podolska, 2010. Plac zabaw jako przestrzeń umożliwiająca różnorodne formy zabaw. Architektura Krajobrazu, nr 4, Wydawnictwo Uniwersytetu Przyrodniczego we Wrocławiu, s. 46-53.

Najbardziej wybieranymi kierunkami alokacji środków w ramach funduszu sołeckiego były przedsięwzięcia dotyczące dofinansowania działalności poza samorządowych organizacji oraz instytucji, a także pomoc w realizacji przedsięwzięć prowadzonych przez urząd gminy na terenie danego sołectwa. Cele takie zostały wskazane tylko przez pojedynczych respondentów. Mieszkańcy także rzadko decydowali się na przekazanie środków na organizację imprez okolicznościowych odbywających się na ich terenie. Sporadycznie wspierane środkami funduszu sołeckiego były inwestycje związane z przedsięwzięciami dotyczącymi prac remontowych obejmujących obiekty oświatowe na danym terytorium oraz inne obiekty gminne. Nie oznacza to, że działania te mają małe znaczenie dla lokalnych społeczności. Ich rzadsze finansowanie wynika między innymi ze zbyt małych środków dostępnych w ramach funduszu sołeckiego. Z uwagi na ten fakt mieszkańcy nie mają możliwości wsparcia wszystkich przedsięwzięć, przez co decydują się na realizację tych celów, które znacznie przyczyniają się do poprawy jakości życia oraz zaspokojenia potrzeb społeczności lokalnej, licząc, że pozostałe zostaną zrealizowane ze środków budżetu gminnego.

Podsumowanie

Głównym założeniem budżetu partycypacyjnego jest aktywizacja obywateli poprzez ich udział w planowaniu inwestycji, czego efektem jest rozwój danej jednostki. Utworzenie funduszu sołeckiego stworzyło możliwość wyrównania dysproporcji pojawiających się w sołectwach względem innych jednostek pomocniczych tworzonych na terenie gmin. Mieszkańcy przez odpowiednią alokację środków pieniężnych wpływają na przyspieszenie rozwoju na poziomie lokalnym. Realizacja najpilniejszych przedsięwzięć dla społeczności pozwala na poprawienie jakości życia w danym sołectwie. Fundusz sołecki nie został wprowadzony jako instrument obligatoryjny, przez co nie wszystkie jednostki decydują się na jego wyodrębnienie w strukturze budżetu. W skład powiatu gorlickiego wchodzi 10 gmin. Na przestrzeni lat 2019-2023 większość organów stanowiących zlokalizowanych na badanym terenie decydowało się na przekazanie decyzji o wydatkowaniu części środków pieniężnych mieszkańcom. Liczba tych podmiotów ulegała zmianie na przestrzeni lat, natomiast średnio %60 jednostek decydowało się na jego wyodrębnienie. Fakt ten pozwala na pozytywne zweryfikowanie pierwszej

hipotezy mówiącej, że fundusz sołecki jest narzędziem wsparcia rozwoju lokalnego wykorzystywanym przez większość gmin powiatu gorlickiego.

Głównym celem pracy była identyfikacja kierunków rozdysponowania środków w ramach funduszu. Wybór przedsięwzięć, które zostaną wsparte finansowo, oprócz przepisów prawnych ograniczone jest wysokością środków dostępnych dla danego sołectwa. Pierwszorzędne potrzeby mieszkańców gmin powiatu gorlickiego dotyczyły przede wszystkim odpowiedniego stanu infrastruktury drogowej. Spośród przebadanych jednostek pomocniczych 67% zdecydowało się zrealizować cel poprawy jakości dróg gminnych oraz dojazdowych na terenie danego sołectwa. Mieszkańcy poprzez drobne prace remontowe podnosili poziom bezpieczeństwa na drodze dla wszystkich uczestników zarówno zmotoryzowanych, jak i poruszających się pieszo. Przeprowadzone badania pozwalają na pozytywne zweryfikowanie hipotezy drugiej mówiącej, że priorytetowym czynnikiem poprawy jakości życia na terenach wiejskich jest rozwój infrastruktury drogowej. Warto zaznaczyć, że rzadsze wybieranie przez mieszkańców innych kierunków rozdysponowania środków pieniężnych nie oznacza ich małego znaczenia dla zaspokojenia potrzeb lokalnej społeczności. Decyzje takie uwarunkowane są między innymi wysokością kosztów realizacji danego przedsięwzięcia oraz możliwościami jego sfinansowania z funduszu sołeckiego.

Literatura

- Bogacki M., Turosieńska-Durlik K. M., 2011. Rola instytucji kultury w społecznościach wiejskich, na przykładzie gminy Mielnik w województwie podlaskim. Mielnik: Arte.
- Boryczka E., 2016. Partycypacja społeczna, [w] Ekomiasto#Społeczeństwo. pod red. A. Nowakowskiej, Z. Przygodzkiego, A. Rzeńcy. Łódź: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego.
- Czałczyńska-Podolska M., 2010. Plac zabaw jako przestrzeń umożliwiająca różnorodne formy zabaw. Architektura Krajobrazu, nr 4, Wydawnictwo Uniwersytetu Przyrodniczego we Wrocławiu.
- Dolnicki B., 2006. Samorząd terytorialny. Kraków: Zakamycze.
- Głód-van de Sanden U., 2017. Fundusz sołecki jako forma realizacji zadań gminy przez sołectwo, [w] Acta Iuris Stetinensis, nr 1.
- Iwanicka J., 2016. Miniporadnik. Fundusz sołecki krok po kroku, [w] Fundusz sołecki Poradnik. Warszawa: Instytut Obywatelski.

- Jędrzejczyk K., 2016. Fundusz sołecki jako forma demokracji bezpośredniej. Założenia ustawodawcze a praktyka, [w] Kortowski Przegląd Prawniczy nr. 1, Wydział Prawa i Administracji Uniwersytetu Warmińsko-Mazurskiego w Olsztynie.
- Kocur-Bera K., 2011. Rozwój infrastruktury na przykładzie wybranych gmin wiejskich. Infrastruktura i Ekologia terenów wiejskich, nr 1, Kraków.
- Kuchmacz B., 2019. Organizacja instytucji kultury w gospodarce lokalnej. Prace Naukowe Wyższej Szkoły Zarządzania i Przedsiębiorczości z siedzibą w Wałbrzychu.
- Lachiewicz W., 2013. Gospodarka finansowa sołectw na podstawie ustawy o funduszu sołeckim oraz w ramach ustaleń statutu gminy i statutu sołectwa. Warszawa: Stowarzyszenie Liderów Lokalnych Grup Obywatelskich.
- Lowndes V. i in., 2001. Trends in public participation: part 2 – citizens' perspectives, [w] Public Administration, vol. 79, no. 2.
- Paffenholz T., Spurr Ch., 2006. Civil Society, Civic Engagement, and Peacebuilding. SOCIAL DEVELOPMENT PAPERS Conflict Prevention and Reconstruction, no. 36.
- Panejko J., 1926. Geneza i podstawy samorządu europejskiego. Paryż (Wilno 1934). Podział administracyjny Polski. <https://stat.gov.pl/>.
- Raport o samorządzie terytorialnym w Polsce, 2014 Prac zb. Pod. red. E. Wojciechowskiego, 2014. Łódź: Instytut Diagnoz i Analiz Społecznych.
- Rodzaje gmin oraz obszary miejskie i wiejskie. Główny Urząd Statystyczny. <https://stat.gov.pl/statystyka-regionalna/jednostki-terytorialne/podzial-administracyjny-polski/rodzaje-gmin-oraz-obszary-miejskie-i-wiejskie/>.
- Rost A., 2017. Partycypacja mieszkańców w zarządzaniu gminą, [w] Studia Administracyjne, Czasopismo Naukowe, nr 9, Uniwersytet Szczeciński.
- Ustawa z dnia 20 lutego 2009 r. o funduszu sołeckim, Dz. U. z 2009 r., nr 52, poz. 420.
- Ustawa z dnia 21 lutego 2014 r. o funduszu sołeckim, Dz. U. z 2014 r., poz. 301.
- Uzasadnienie rządowego projektu ustawy o funduszu sołeckim, druk sejmowy nr 1278.
- Wojewódzic T., 2003. Priorytety w działalności inwestycyjnej gmin wiejskich województwa małopolskiego. Inżynieria Rolnicza nr. 10 (52), Kraków.
- Wojewódzka-Król K., Rolbiecki R., 2018. Infrastruktura transportu. Europa, Polska – Teoria i Praktyka. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN.

Abstract

The sołecki fund has been aimed at auxiliary units of municipalities located in rural areas. One of its main objectives is to activate local communities. The purpose of the study was to identify the main directions of distribution of funds under the sołecki fund. Field research was carried out using a survey questionnaire addressed to village heads. The spatial scope included sołectwa located in the municipalities of Gorlice district in Małopolska province. Most of the governing bodies in the discussed units separated the sołecki fund in the budget structure. The purposes for which the discussed financial instrument was allocated depended on its amount and the needs of the community. The leading direction of the allocation of funds in the studied area was investment in projects related to the modernization of road infrastructure including municipal roads and access roads located in the area of a given village.

IV. Przykłady inwestycji i działań sektorowych

MACIEJ KARPIŃSKI
ANTONINA LIASHUK

Uniwersytet Przyrodniczy w Poznaniu

Budowa farmy wiatrowej jako strategia zwiększenia potencjału regionalnego

Wind farm construction as a strategy to increase regional potential

Abstrakt

Celem artykułu jest analiza wpływu budowy farmy wiatrowej na potencjał regionalny. Przedmiotem badań jest gmina Wronki w Polsce, w której planowana jest budowa farmy wiatrowej. Zastosowano metody badawcze takie jak przegląd literatury, analiza dokumentów oraz badania ankietowe z mieszkańcami. Główne wyniki badań wskazują, że budowa farmy wiatrowej może przyczynić się do zwiększenia potencjału regionalnego poprzez: wzrost wpływów do budżetu gminy, zaangażowanie zawodowe ludności miejscowej, rozwój lokalnej infrastruktury oraz wzrost świadomości ekologicznej mieszkańców. Wnioski z badań sugerują, że budowa farmy wiatrowej może być korzystną strategią rozwoju regionalnego, ale ważne jest, aby uwzględnić również potencjalne negatywne oddziaływania na środowisko i społeczność lokalną.

Słowa kluczowe: farma wiatrowa, turbina wiatrowa, energia odnawialna, odnawialne źródła energii, zrównoważony rozwój, potencjał regionalny, rozwój regionalny

Keywords: wind farm, wind turbine, renewable energy, renewable sources of energy, sustainable development, regional potential, regional development

Wstęp

Energetyka jest podstawą rozwoju każdego uprzemysłowionego państwa i we współczesnych czasach rozwój regionalny koncentruje się na poszukiwaniu strategii promujących zrównoważony wzrost gospodarczy, zwłaszcza w kontekście produkcji energii odnawialnej przy jednoczesnym uwzględnieniu ochrony środowiska i kapitału społecznego. Energia wiatrowa jest jedną z najczystszych form energii, przy jej wykorzystaniu nie powstają szkodliwe substancje. Ewentualne wykorzystanie elementów wiatraków po okresie eksploatacji jest też obecnie coraz częściej stosowane, np. recykling zużytych łopat turbin wiatrowych [Błędzki i in. 2019]. Energia wiatru jest jednym z najważniejszych źródeł energii odnawialnej. Stanowi ona istotny element walki ze zmianami klimatycznymi. Jest bowiem nadzieją ludzkości na zaspokojenie potrzeb energetycznych w przyszłości [Soliński, 1999].

W tym kontekście budowa farm wiatrowych staje się atrakcyjną opcją, która może przyczynić się do zwiększenia potencjału regionalnego na wiele sposobów. Co więcej zwiększa się zapotrzebowanie na energię elektryczną wyprodukowaną przez OZE, ze względu na krytyczną sytuację elektroenergetyczną w Polsce. W momencie odchodzenia od paliw kopalnych, równie ważne jest jednoczesne inwestowanie w odnawialne źródła energii i wzrost udziału energii elektrycznej wyprodukowanej przez te źródła. W Polsce potencjał ten nie jest maksymalnie wykorzystany. Z powodu niestabilności niektórych OZE ze względu na warunki meteorologiczne konieczne jest równomierne inwestowanie w inne technologie np. energia z wiatru, słońca, biomasy. W badaniu pragniemy przyrzeć się, jak budowa farmy wiatrowej może stać się strategią zwiększenia potencjału regionalnego na podstawie porównania wyników ankiet przeprowadzonych między mieszkańcami Wronieckiej gminy a mieszkańcami Opalenicy.

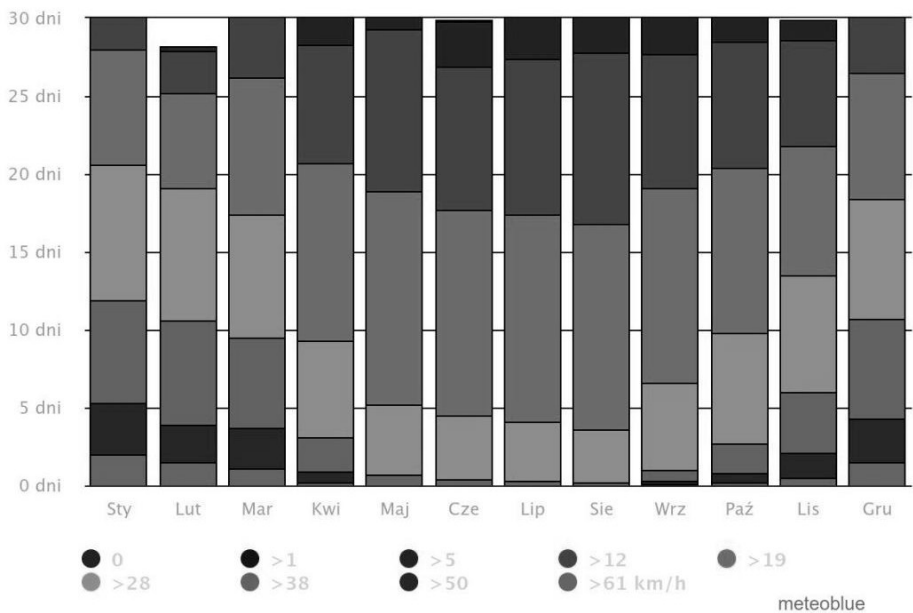
Materiał i metodyka badań

Badanie zostało przeprowadzone przy użyciu ankiet skierowanych do mieszkańców dwóch różnych miejscowości: Wroniek, gdzie żadne turbiny wiatrowe nie zostały jeszcze zainstalowane oraz Opalenicy, gdzie farma wiatrowa już istnieje. Ankiety zawierały pytania dotyczące opinii respondentów na temat budowy farm wiatrowych, ich potencjalnych korzyści oraz obaw związanych z tym przedsięwzięciem. Próba została wybrana w sposób

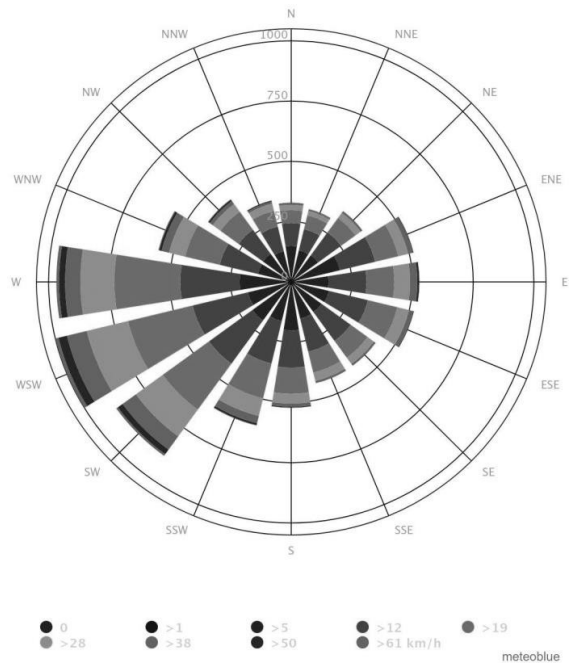
losowy, a ankiety były anonimowe. Ankiety przeprowadzone w Opalenicy oraz we Wronkach, zostały wypełnione przez 50 mieszkańców z każdego miasta, w różnym wieku.

Ankiety wypełniali mieszkańcy w/w miejscowości, wśród których byli również lokalni przedsiębiorcy. Zawierały one pytania o obawy dotyczących budowy farm wiatrowych oraz tego, jak ludzie postrzegają potencjalne korzyści. Ankiety zostały przeprowadzone w celu zbadania opinii społeczności lokalnej na temat planowanej budowy farmy wiatrowej w okolicach Wronek oraz zrozumienia zróżnicowanych perspektyw mieszkańców, które należy uwzględnić podczas planowania budowy farmy wiatrowej. Głos mieszkańców został uznany za ważny, gdyż budowa farmy wiatrowej przyniosłaby korzyści ekonomiczne przede wszystkim tej grupie społecznej.

Miejscowość Wronki została wybrana, ponieważ wznosi się na wyżynach, co stwarza korzystne warunki do instalacji farmy wiatrowej. Poniżej zamieszczono różę wiatrów oraz mapę średniej prędkości wiatru na przestrzeni kilkudziesięciu lat (Ryc. 1. i 2.). Dominującym układem zabudowy gminy jest zabudowa luźna, skupiająca się przede wszystkim we Wronkach położonych we wschodniej części obszaru. Na lokalne warunki klimatyczne ma wpływ wiele czynników m.in. rzeźba terenu, występowanie lasów, podmokłych zagłębień terenowych, wód powierzchniowych. Warunki klimatyczne omawianej gminy w dużym stopniu kształtowane są przez obecność dużych zwartych powierzchni leśnych. Obszary te charakteryzują się stosunkowo małymi amplitudami dobowymi temperatury i wilgotności powietrza. Wilgotność na terenach leśnych jest wyższa niż na terenach otwartych, dodatkowo panuje tu mniejsze nasłonecznienie. Lasy osłabiają prędkość wiatru, a w strefach brzeżnych mogą tworzyć się lokalne wiatry o charakterze bryzy. Dominującymi wiatrami są wiatry z sektora zachodniego, północno-zachodniego i wschodniego. Dzięki sprzyjającym warunkom wiatrowym, wydajność farm wiatrowych będzie wystarczająca dla zrównoważonego rozwoju energetycznego regionu. [<https://bip.wronki.pl/xxvii2572020-w-sprawie-aktualizacji-projektu-zalozen-do-planu-zaopatrzenia-w-cieplo-energie-elektryc.html>] (15.04.2024)].

Ryc. 1. Prędkość wiatru we Wronkach https://www.meteoblue.com/pl/pogoda/historyc-limate/climatemodelled/wronki_polska_3081_350

Ryc. 2. Róża wiatrów we Wronkach https://www.meteoblue.com/pl/pogoda/historyclimate/climatemodelled/wronki_polska_3081_350

Wyniki badań zostały podzielone na dwie sekcje – pierwsza dotycząca analizy badań tzw. desk research oraz druga, przedstawiająca wyniki badań ankietowych.

Wyniki badań

W turbinach wiatrowych istnieją dwa główne źródła hałasu: obracanie się mechanicznych i elektrycznych elementów oraz przepływ powietrza przez łopaty wirnika. Łopaty turbin wytwarzają charakterystyczny świszczący dźwięk, kiedy powietrze przepływa przy ich powierzchni. Dźwięki generowane aerodynamicznie składają się z szerokiego spektrum częstotliwości i jako takie mają charakterystyki podobne do dźwięku wiatru świszczącego między drzewami. Wiele istniejących eksperymentalnych turbin ma wypukłości i wgłębienia na swojej powierzchni i te cechy są źródłem hałasu. Hałas aerodynamiczny rośnie ze wzrostem prędkości obrotowej łopat wirnika oraz jest największy przy niskiej prędkości wiatru, kiedy tło dźwiękowe jest minimalne. W tych samych warunkach wirnik turbiny jest bardziej efektywny, jeśli pracuje ze stosunkowo niską prędkością obrotową, przez co redukuje się generowany hałas. [Soliński, 1999]

Dla celów ekonomicznych turbiny wiatrowe powinny być instalowane w regionach o wysokiej średniej prędkości wiatru (by maksymalnie wykorzystać energię wiatru) i łatwym dostępie do sieci elektroenergetycznych. Te potrzeby skupiają się na terenach wiejskich, gdzie wiele jest małych społeczności i izolowanych skupisk budynków. Szczególnie ważne dla członków małych społeczności jest, aby ustanowione zostały normy hałasu dla farm wiatrowych. Obecnie celem producentów jest obniżenie całkowitego hałasu do poziomu około 45 dB. Przy obecnym poziomie rozwoju turbin wiatrowych można to osiągnąć dość łatwo instalując turbiny wiatrowe w odległości 350 m od najbliższych zabudowań. Łatwo zauważyć, że w odróżnieniu od innych efektów ekologicznych budowy farm wiatrowych, jak chociażby efekt wizualny, hałas można zmierzyć. W związku z tym trzeba zrobić wszystko, aby zminimalizować efekty uboczne budowy farm wiatrowych, które mogą powodować protesty okolicznych społeczności. [Soliński, 1999]. Budowa elektrowni wiatrowej stwarza nowe możliwości takie jak inwestycja w infrastrukturę drogową, energetyczną, telekomunikacyjną z czym wiąże się poprawa dostępności i atrakcyjności regionu dla inwestorów i mieszkańców. Dodatkowo, przy małym nakładzie finansowym, ale wielkim znaczeniu dla

społeczności inwestorzy są w stanie przekonać do budowy farmy - poprzez edukację. Cenne dyskusje budują wiedzę, ale również pozwalają wyciągnąć wnioski, z których warto skorzystać przy kolejnych inwestycjach.

Hałas wytwarzany przez turbiny/farmy wiatrowe może się różnić ze względu na technologię danej instalacji oraz stan techniczny, ale również mają na to wpływ warunki meteorologiczne oraz ukształtowanie terenu i jego charakterystyka. Hałas wywołany przez ruch obrotowy śmigieł jest infradźwiękami, który wynosi od 50-70 dB, gdzie próg słyszalności człowieka wynosi 80 dB. Natomiast gdy dźwięki turbin na farmie wiatrowej się nakładają, częstotliwość przekracza często 100 Hz. To znaczy, że hałas jest słyszalny i stałe narażenie człowieka na te dźwięki może spowodować wpływ na zdrowie. Co więcej hałas może być słyszalny od kilkuset metrów do nawet ponad kilku kilometrów zależnie warunków meteorologicznych. Dodatkowo występujący efekt migotania cienia w przypadku turbin leżących na szerokościach geograficznych Europy i podobnych, ma spore znaczenie dla okolicznych mieszkańców. Ruchomy cień spowodowany obracającymi się śmigłami potrafi być widoczny nawet z odległości kilku kilometrów. Nie ma badań, które by jednak potwierdzały powyższe stwierdzenia. W związku z tym, okoliczni mieszkańcy są jedynie narażeni na dyskomfort pochodzący z hałasu oraz efektów ruchomego cienia, a nie uszczerbek na zdrowiu. W momencie, kiedy pojawia się oblodzenie na śmigłach, sytuacja staje się niebezpieczna dla osób, które są zmuszone do bliskiego przejścia. Albowiem lód może spaść na człowieka i zrobić krzywdę. Podsumowując mieszkańcy są stale narażeni na obraz i dźwięk turbiny wiatrowej ze względu na jej wielkość i głośność, co sprawia, że utrudnienia wpływają na psychologiczny aspekt mieszkańców bardziej, niż na zdrowie. Ponadto w obszarach mniej zurbanizowanych efekt jest bardziej znaczący niż na terenach przekształconych antropogenicznie. Warto zauważyć, że jakość życia poprawia się u ludzi, którzy czerpią korzyści z instalacji turbin w okolicy ich miejsca zamieszkania. [Pawlas i in. 2012]

Energia wiatrowa jest energią odnawialną czystą ekologicznie, tak więc 1 kWh energii elektrycznej wytworzonej z wiatru ogranicza zużycie 1 kWh energii węgla, a tym samym zanieczyszczenia, jakie są z tym związane.

Według danych Komisji Energetyki Wspólnoty Europejskiej (Program THERMIE) – zainstalowanie elektrowni wiatrowej o mocy 300 kW pozwala zredukować roczne wydzielanie zanieczyszczeń w elektrowni tradycyjnej o mniej więcej:

- SO_2 : 4000 ÷ 7000 kg,
- NO_x : 3000 ÷ 5000 kg,
- CO_2 : 500 000 ÷ 1000 000 kg,
- popioły: 30 000 ÷ 60 000 kg.

W polskich warunkach oszacowano efekty zmniejszenia emisji zanieczyszczeń dla produkcji energii elektrycznej np. 15 000 MWh/rok, tj. mocy zainstalowanej 10 MW następująco:

- SO_2 : 222 575 kg,
- NO_x : 58 330 kg,
- CO_2 : 23 792 500 kg [Zimny, 1996].

Elektrownie wiatrowe, jak każde przedsięwzięcie, ma swoje plusy i minusy. Główne zalety farm wiatrowych to:

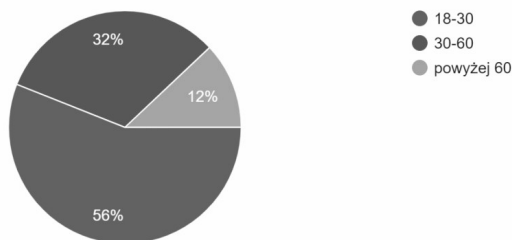
- darmowe źródło energii – wiatr;
- brak skażenia atmosfery – pozyskiwanie energii elektrycznej z elektrowni wiatrowej nie wiąże się z emisją dwutlenku węgla, ani żadnych innych zanieczyszczeń do atmosfery;
- mniejsze koszty produkcji energii elektrycznej – w porównaniu z kosztami i cenami energii elektrycznej lub ciepła uzyskiwanymi z tradycyjnych paliw kopalnych takich jak węgiel czy ropa;
- brak odpadów poprodukcyjnych, jak choćby w przypadku spalania węgla, które pozostawia po sobie ogromne ilości popiołu.

Jak już było wspomniane wcześniej elektrownie wiatrowe mają także swoje wady. Jako główne wady tego rodzaju urządzeń podaje się, przede wszystkim, kwestię spornej ekologiczności oraz negatywnego wpływu na otoczenie. W kwestii ekologii zwraca się uwagę na negatywny wpływ wiatraków na migrujące ptaki, które często giną uderzane śmigłami. Co do wpływu na otoczenie, to głównym argumentem przeciwko stawianiu elektrowni wiatrowych jest tzw. Syndrom Turbin Wiatrowych. Powoduje on problemy ze snem, koncentracją oraz bóle i zawroty głowy. W ostatnim czasie przeprowadzono wiele badań w tym kierunku (przede wszystkim w Holandii, Danii, USA i Wielkiej Brytanii). Z badań tych wynika, że elektrownie wiatrowe rzeczywiście mogą powodować występowanie Syndromu Turbin Wiatrowych, jednakże dotyczy to jedynie osób zamieszkujących w odległości mniejszej niż 3 km od elektrowni. [<https://www.odnawialne-firmy.pl/wiadomosci/pokaz/197,energetyka-wiatrowa-wady-i-zalety> (15.04.2024)]

Wyniki ankiet dostarczyły interesujących danych na temat społecznych i ekonomicznych aspektów tego projektu. Przyczyn związanych ze środowiskiem, z którymi liczą się mieszkańcy i zależy im na tym aspekcie, jest wiele. Na przykład negatywny wpływ na krajobraz, zagrożenie związane z migracją ptaków oraz hałas związany z ruchem śmigieł. Obawy są zrozumiałe, a niektóre z nich mają fundament w publikacjach naukowych. [Pawlas i in. 2012]. Kolejne to zagrożenia związane z bezpośrednim wpływem na człowieka, których wynikiem jest oddziaływanie na psychikę. Pytania dotyczące świadomości ankietowanych nt. OZE mają duże znaczenie. Bowiem ci, którzy posiadają odpowiednią wiedzę na temat odnawialnych źródeł energii chętniej wyrażają zgodę na instalację tychże technologii oraz liczą się ze związanymi z utrudnieniami. Pytanie odnośnie decyzyjności społeczeństwa w sprawie budowy farmy wiatrowej również ma duże znaczenie. Społeczność często musi liczyć się z nierzetelnymi i niesystematycznymi konsultacjami środowiskowymi, co wpływa na ich odczucia. [Siemiński, 2018]

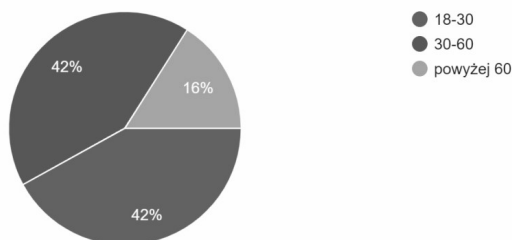
Przedziały wiekowe respondentów przedstawiono na ryc. 2 i 3.

Wiek
50 odpowiedzi

Ryc. 3. Udział poszczególnych grup wiekowych osób ankietowanych w Opalenicy

Wiek
50 odpowiedzi

Ryc. 4. Udział poszczególnych grup wiekowych osób ankietowanych we Wronkach

Wyniki pokazują, że mniej niż połowa mieszkańców Wroniek wyraża pozytywne odczucia na temat planowanej farmy wiatrowej. Większość mieszkańców Wroniek widzi potencjalne zagrożenia związane z taką budową, zagrożenia te zostały przedstawione na wykresie (Ryc. 5 i 6.).

1. Jakie są Twoje ogólne opinie na temat farm wiatrowych?

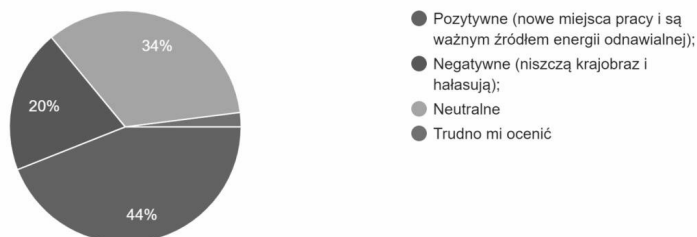
50 odpowiedzi

Ryc. 5. Wykres ogólnych opinii mieszkańców Opalenicy na temat farm wiatrowych

1. Jakie są Twoje ogólne opinie na temat farm wiatrowych?

50 odpowiedzi

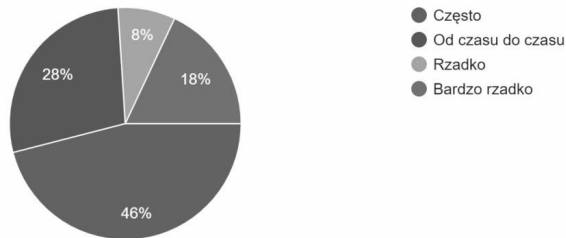
Ryc. 6. Wykresy ogólnych opinii mieszkańców Wroniek na temat farm wiatrowych

Z wyników przedstawionych na wykresach widzimy, że 68% mieszkańców Opalenicy, czyli powyżej połowa spośród ankietowanych, ma pozytywne nastawienie co do elektrowni wiatrowej, co stanowi dużą różnicę w porównaniu z mieszkańcami Wroniek, wśród których tylko 44% wyraża nastawienie pozytywne oraz 34% neutralne. Wyniki pokazują, że mniej niż połowa ankietowanych wyraża pozytywne odczucia na temat planowanej farmy wiatrowej. 26% mieszkańców Opalenicy zadeklarowało, że mają neutralne zdanie, jeżeli chodzi o farmy wiatrowe, oznacza to, że nie są przeciwnikami farm wiatrowych, ale jednocześnie nie są jej zwolennikami. Takie wyniki wskazują, że społeczność nie wyraża pełnego zrozumienia w kwestii ekologicznej i ekonomicznej lub brakuje im wiedzy w tym temacie.

Na wykresie (Ryc. 7.) przedstawiono częstotliwość zauważania działania turbin wiatrowych w Opalenicy.

2. Jak często zauważasz, że turbiny wiatrowe działają w Twojej miejscowości?

50 odpowiedzi

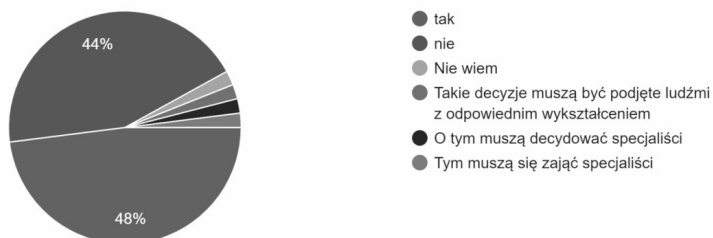
Ryc. 7. Wykres obserwacji respondentów Opalenicy

Najczęstszą odpowiedzią była odpowiedź „Często”, która wynosi 46%. Na drugim miejscu – „Od czasu do czasu” jest to 28% wszystkich odpowiedzi. Odpowiedź „Rzadko” wynosi 8%, a „Bardzo rzadko” – 18%. Wykres ten obrazuje, że większość mieszkańców Opalenicy często zauważa działanie turbin wiatrowych, chociaż ich zauważalność może się różnić w zależności od indywidualnych doświadczeń.

Pytanie o to czy mieszkańcy uważają, że lokalna społeczność powinna mieć większy wpływ na decyzje dotyczącą budowy farm wiatrowych było potrzebne do zrozumienia zróżnicowanej perspektywy oraz uwzględnienia potrzeb lokalnej społeczności w tej kwestii (ryc. 8 i 9).

3. Czy uważasz, że lokalna społeczność powinna mieć większy wpływ na decyzje dotyczące budowy farm wiatrowych?

50 odpowiedzi

Ryc. 8. Wykres „Decyzyjność lokalnej społeczności”, Opalenica

4. Czy uważasz, że lokalna społeczność powinna mieć większy wpływ na decyzje dotyczące budowy farm wiatrowych?

50 odpowiedzi

Ryc. 9. Wykres „Decyzyjność lokalnej społeczności”, Wronki

Z wykresów widzimy, że we Wronkach większość obywateli (54%) chce mieć większy wpływ na decyzje budowy farmy wiatrowej, 34% mieszkańców twierdzi, że wpływ na podobne działania powinni mieć tylko ludzie z odpowiednim wykształceniem. Wynik wskazuje na to, że ludzie, którzy nie mieli styczności z wiatrakami obawiają się negatywnych skutków takich jak hałas czy zaburzenia krajobrazu, co może prowadzić do ich sprzeciwu na etapie inwestycyjnym. Mieszkańcy Opalenicy są lepiej nastawieni do farm wiatrowych, ponieważ doznali korzyści płynących z instalacji farmy wiatrowej. Ci, którzy korzystają z dochodów z dzierżawy terenów, mogą być bardziej skłonni do poparcia dalszej rozbudowy farm wiatrowych.

Wyniki ankiet, przedstawionych na wykresach (Ryc. 10. i 11.), wskazują na rozbieżność opinii społeczności dwóch miejscowości na temat potencjalnego wpływu farm wiatrowych na gospodarkę lokalną.

4. Czy uważasz, że farmy wiatrowe przynoszą korzyści ekonomiczne dla lokalnej społeczności? Jeśli tak to czy powinny być dalej rozwijane?

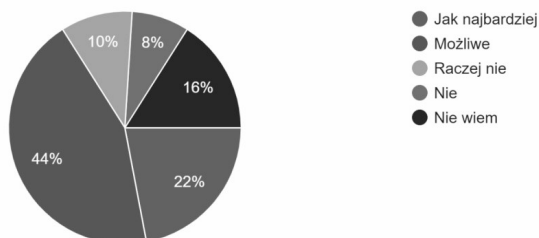
49 odpowiedzi

Ryc. 10. Wykres Korzyści ekonomiczne płynące z instalacji turbin wiatrowych, Opalenica

3. Czy uważasz, że farmy wiatrowe mogą poprawić lokalną gospodarkę (np. zwiększenie miejsc pracy, wzrost wpływów do budżetu gminy, rozwój lokalnych przedsiębiorstw)?

50 odpowiedzi

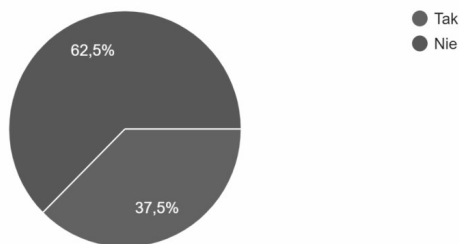

Ryc. 11. Wykres „Korzyści ekonomiczne płynące z instalacji turbin wiatrowych”, Wronki.

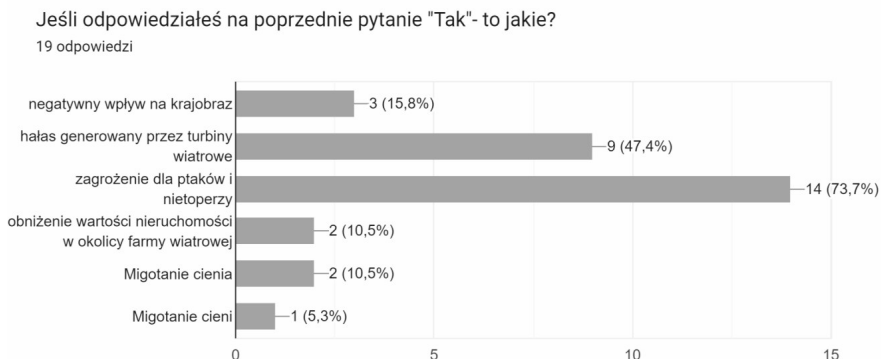
Jak można zobaczyć na wykresie (pierwszym) 81% mieszkańców Opalenicy potwierdza zwiększenie korzyści, wskazując na możliwość rozwoju lokalnego oraz okolicznych przedsiębiorstw, a także wzrost wpływów do budżetu gminy. Natomiast we Wronkach 44% respondentów wyraziło pozytywne zdanie o korzyściach ekonomicznych farm wiatrowych, obawiając się potencjalnych negatywnych skutków dla mieszkańców lokalnych.

5. Czy zauważyłeś jakiegokolwiek negatywne skutki działania farm wiatrowych w Twojej okolicy?

48 odpowiedzi

Ryc. 12. Wykres „Odczucia respondentów nt. Oddziaływania farmy na okolice”

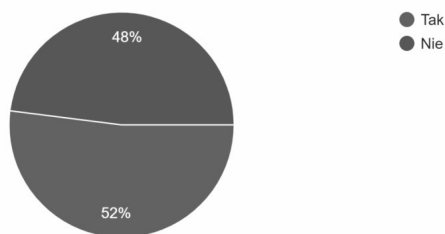

Ryc. 13. Wykres potencjalnych zagrożeń obserwowanych w Opalenicy

Na wykresie (ryc. 14) przedstawione są odpowiedzi na pytanie odnoszące się do zagrożeń związanych z farmą wiatrową. Ankietowani, którzy odpowiedzieli „tak” mogli wpisać powód w kolejnym pytaniu (ryc. 15), z którego wynika obawa przed zagrożeniem dla ptaków i nietoperzy, hałasu generowanego przez turbiny wiatrowe, negatywnym wpływem na krajobraz, efekt migotania cienia. Kilka osób zgłaszało, że budowa obniża wartość nieruchomości w pobliżu farmy wiatrowej. Podobne odpowiedzi mieli mieszkańcy Wronek, jedną różnicą było to, że bardziej obawiali się hałasu generowanego przez turbiny wiatrowe.

2. Czy widzisz potencjalne zagrożenia związane z postawieniem farmy wiatrowej w Twojej okolicy?

50 odpowiedzi

Ryc. 14. Wykres „Odczucia respondentów nt. oddziaływania farmy na okolice Wronek”

Ryc. 15. Wykres potencjalnych zagrożeń obserwowanych we Wronkach

Podsumowanie

Na podstawie odpowiedzi można wyodrębnić kilka aspektów. Zaczynając od kwestii ekonomicznych, mieszkańcy Opalenicy, którzy czerpią korzyści z farmy wiatrowej raczej nie wyrażają sprzeciwu wobec instalacji farm wiatrowych. Natomiast mieszkańcy Wroniek nie wiedzą z czym wiąże się taka budowa, jakie korzyści płyną z jej uruchomienia oraz w jaki sposób potencjał regionalny zostaje wykorzystany. W kwestii środowiska mieszkańcy Opalenicy mają świadomość w jaki sposób farma wiatrowa oddziałuje na okolice oraz na człowieka. Mimo wszystko, wyniki wskazują na akceptowalność takiej farmy. Mieszkańcy Wroniek, być może w wyniku niedostatecznego zaangażowania się inwestorów w edukację społeczeństwa, uważają, że wpływ na środowisko jest dramatyczny, a budowa farmy wiatrowej nie jest konieczna. Wyniki badań ankietowych przeprowadzonych w Opalenicy i Wronkach wyraźnie zatem wskazują na zróżnicowanie opinii społecznych na temat stawiania wiatraków jako strategii zwiększenia potencjału regionalnego. Sformułowanie takiej strategii wymaga uwzględnienia zarówno korzyści, jak i obaw społeczności, oraz prowadzenie dialogu i dyskusji między zainteresowanymi stronami. Można przypuszczać, że często mieszkańcom nie jest tłumaczone, jak budowa elektrowni wiatrowej wpłynie na ich życie i jakie efekty będzie wywoływać, korzystając z konkretnych przykładów wykonanych instalacji. Lokalna społeczność powinna także być rzetelnie poinformowana o planowaniu przedsięwzięcia, potrzebne jest to dlatego, żeby mieszkańcy mieli szerszy zakres wiedzy o tym, co powstanie w ich

sąsiedztwie. Farmy wiatrowe poprzez generowanie dochodów dla lokalnych przedsiębiorstw oraz dostawców różnych usług, np. serwisowanie turbin, transport itp. mogą doprowadzić do zwiększenia aktywności gospodarczej w regionie. Za tereny, na których znajdują się turbiny wiatrowe mieszkańcy mogliby też dostawać dopłaty, które mogłyby zostać przeznaczone na edukację, rozwój infrastruktury lub inne społeczne projekty.

Bibliografia

- Błędzki, A. K., Gorący, K., Urbaniak, M., & Scheibe, M. (2019). Problematyka utylizacji wyrobów i odpadów z kompozytów polimerowych. Cz. I. Wielkość produkcji, utylizacja kompozytów z włóknami węglowymi, aspekty legislacyjne, recykling przemysłowy. *Polimery*, 64(11-12), 777-787.
- <https://bip.wronki.pl/xxvii2572020-w-sprawie-aktualizacji-projektu-zalozen-do-planu-zaopatrzenia-w-cieplo-energie-elektryc.html>.
- <https://www.odnawialne-firmy.pl/wiadomosci/pokaz/197,energetyka-wiatrowa-wady-i-zalety>.
- Pawlas, K., Pawlas, N., & Boroń, M. (2012). Życie w pobliżu turbin wiatrowych, ich wpływ na zdrowie–przegląd piśmiennictwa. *Medycyna Środowiskowa-Environmental Medicine*, 4(15), 150-158.
- Siemiński, W., Bida-Wawryniuk, Z., & Sudra, P. (2018). Elektrownie wiatrowe w opiniach mieszkańców wsi leżących w ich sąsiedztwie. *Człowiek I Sr*, 41, 89-115.
- Soliński I., „Energetyczne i ekonomiczne aspekty wykorzystania energii wiatrowej”, Wydawnictwo Instytutu Gospodarki Surowcami Mineralnymi i Energią PAN, Kraków 1999 Zimny J.: Stan energetyki wiatrowej w Polsce.[w:] Materiały Konferencji „Mała Energetyka 96”, Chańcza 1996.

Abstract

The aim of the article is to analyze the impact of building a wind farm on the regional potential. The subject of the research is the Wronki commune in Poland, where is going to be a new wind farm. Research methods such as literature review, document analysis and survey methodology were used. The main research results indicate that the construction of a wind farm may contribute to increase the regional potential in increased revenues to the commune budget, professional involvement of the local population, development of local infrastructure and increased ecological awareness of residents. The research conclusions suggest that building a wind farm may be a beneficial regional development strategy, but it is important to also take into account the potential negative impacts on the environment and the local community.

V. Analizy branżowe i mikroekonomiczne

IGOR BARNAŚ

JAKUB BOSEK

Uniwersytet Rzeszowski

Porównanie wyników finansowych przedsiębiorstw e-commerce

Comparison of financial outcomes of e-commerce companies

Abstrakt

Celem artykułu jest zaprezentowanie poszczególnych badań dla wyselekcjonowanych przedsiębiorstw z sektora e-commerce. Analizę porównawczą przeprowadzono na podstawie sprawozdań finansowych trzech wybranych przedsiębiorstw. Sprawozdania finansowe porównano pod kątem wielkości przychodów, zysków, a także wskaźników rentowności. W pierwszej części artykułu scharakteryzowano podstawy teoretyczne związane z rynkiem e-commerce oraz narzędzia analizy finansowej, służące do oceny wyników przedsiębiorstw. Następnie zaprezentowano wyniki wykonanej analizy, uwzględniającej rodzaj prowadzonej działalności. Analiza porównawcza przyczyni się do wskazania trendów w branży e-commerce oraz identyfikacji czynników wpływających na wyniki finansowe przedsiębiorstw z tego sektora. Artykuł jest skierowany do studentów kierunków ekonomicznych i finansowych oraz przedstawicieli praktyki życia gospodarczego.

Słowa kluczowe: e-commerce, rentowność, przychody, zysk, sprawozdania finansowe, analiza finansowa

Key words: e-commerce, profitability, incomes, profits, financial statements, financial analysis

Wstęp

Biznes internetowy, znany również jako e-commerce, to branża, która z roku na rok zyskuje na popularności. W dzisiejszych czasach wiele osób robi zakupy online, co przyciąga przedsiębiorców, chcących wejść na ten rynek. W Polsce rynek e-commerce rozwija się bardzo dynamicznie. Według raportu „E-commerce w Polsce 2021”¹ liczba polskich konsumentów wzrosła o 1,59 miliona względem roku 2020. Wraz ze wzrostem liczby osób korzystających z usług sektora e-commerce zwiększają się też przychody firm z tej branży. Coraz więcej przedsiębiorców decyduje się wejść na ten rynek lub zwiększyć na nim swoją obecność. Ze względu na tak szybki rozwój sektora e-commerce w Polsce wystarczy skupić się na trzech przedsiębiorstwach i porównać ich wyniki finansowe.

Geneza i znaczenie sektora e-commerce

Za początki sektora e-commerce uznaje się lata 60. XX wieku²², kiedy to przedsiębiorstwa kontaktowały się ze sobą w celu polepszenia współpracy poprzez kanały teleinformatyczne. Pierwszą firmą działającą w sektorze e-commerce na rynku polskim było Nepo, powstałe w roku 1994, z kolei pionierem na rynku międzynarodowym jest Zalando założone w tym samym roku. W sektorze działają zarówno duże międzynarodowe platformy, jak i mniejsze sklepy internetowe. E-commerce charakteryzuje się szybkim rozwojem i silną konkurencją. Sposób działania e-commerce różni się od tradycyjnego biznesu stacjonarnego. Wymaga to od przedsiębiorców dostosowania strategii do specyfiki rynku internetowego. Oprócz dobrego wyboru potrzebne są skuteczne strategie marketingowe i ścisła kontrola kosztów. Rynek e-commerce jest badany na całym świecie, przykładami naukowców zajmujących się tematami z tej dziedziny są: polski ekonomista Dr Michał Brzeziński, analizuje on zachowania konsumentów internetowych czy strategię firm w zakresie handlu na tym rynku, amerykańska Profesor Susan Athey zajmująca się m.in. ekonomią Internetu i rynków

¹ <https://www.lendtech.pl/wiadomosci/e-commerce/e-commerce-w-polsce-2021-pola-cy-wybieraja-szybkie-przelewy-platnosci-mobile-i-przelewy/> (01.05.2023).

² https://www.researchgate.net/profile/Katarzyna-Kucia-3/publication/341207909_Determinanty_motywujace_do_zakupow_na_rynku_e-commerce_w_Polsce_w_latach_2017-2018/links/5ff2da5445851553a019ff3b/Determinanty-motywuujace-do-zakupow-na-rynku-e-commerce-w-Polsce-w-latach-2017-2018.pdf s.26 (02.05.2023).

elektronicznych z kolei amerykańska Profesor ekonomii zarządzania Catherine Tucker prowadzi badania nad wpływem e-commerce na rynek i konkurencję.

Metodologia oraz przedmiot badań

Porównując wyniki finansowe firm e-commerce dokonano analizy na podstawie raportów finansowych trzech wybranych firm, tj. Allegro, Domodi i Morele.net. Przedstawione przedsiębiorstwa zostały wybrane do analizy ze względu na różnorodną ofertę usług. W artykule przyjęto następującą *hipotezę badawczą*: Wzrost liczby klientów sektora e-commerce pozytywnie wpływa na osiągnięte przychody przez firmy z tej branży. *Celem pracy* jest zaprezentowanie wyników analizy dla wybranych firm z branży e-commerce. Przedmiotem badań są następujące platformy: Allegro jest największym polskim serwisem aukcyjnym i platformą handlową, na której użytkownicy mogą kupować i sprzedawać różne produkty, w tym m.in. elektronikę, odzież, kosmetyki czy artykuły spożywcze. Allegro powstało w roku 1999, po obserwacjach sukcesów jakie odnosił amerykański eBay. Drugą platformą handlową jest Domodi. Jest to Polska spółka założona w 2011 roku, a w jej skład wchodzi trzy serwisy e-commerce tj. domodi.pl, allani.pl oraz homebook.pl. Pierwsze dwa serwisy zajmują się gromadzeniem ofert sklepów internetowych z odzieżą, z kolei homebook.pl ofert sklepów meblowych oraz z artykułami do wyposażenia wnętrz. Trzecim serwisem zakupowym jest Morele.net. To również polski sklep internetowy, specjalizujący się w sprzedaży produktów związanych z elektroniką i informatyką. Morele.net oferuje szeroki wybór laptopów, smartfonów, podzespołów komputerowych, a także elektroniki użytkowej i sprzętu AGD. Powyższe firmy zostały wybrane do analizy, ponieważ cieszą się uznaniem wśród konsumentów i są najczęściej wybierane przez klientów. Analiza została oparta na sprawozdaniach finansowych za lata 2020-2021³. Sprawozdania finansowe to dokumenty sporządzane przez przedsiębiorstwa, które zawierają informacje na temat ich wyników finansowych oraz sytuacji ekonomicznej i finansowej⁴. Sprawozdania finansowe

³ Najnowsze pełne, ogólnodostępne dane.

⁴ https://www.google.pl/books/edition/Zrozumie%C4%87_sprawozdanie_finansowe/Z-uREAAQBAJ?hl=pl&gbpv=1&dq=sprawozdanie+finansowe&printsec=frontcover (02.05.2023).

składają się z kilku elementów, m.in. bilansu, rachunku zysków i strat oraz informacji dodatkowych. Wynik finansowy to ogólna kategoria, która odnosi się do rezultatu, jaki przedsiębiorstwo osiąga w swojej działalności, może być on dodatni (zysk) lub ujemny (strata)⁵. Jest on obliczany jako różnica między przychodami, a kosztami generowanymi przez przedsiębiorstwo. Analiza wyników finansowych jest ważna, ponieważ pozwala na ocenę sytuacji ekonomicznej i finansowej przedsiębiorstwa oraz podejmowanie decyzji biznesowych. Dzięki analizie finansowej można np. ocenić, jakie są źródła dochodów przedsiębiorstwa, jakie są koszty prowadzenia działalności oraz jaka jest jego rentowność. Analiza wyników finansowych pozwala również na porównanie różnych przedsiębiorstw i wskazanie najlepszych praktyk w branży, co może przyczynić się do rozwoju sektora i poprawy wyników finansowych poszczególnych firm. Sprawozdania finansowe porównano pod kątem wielkości przychodów, zysków, a także wskaźników rentowności.

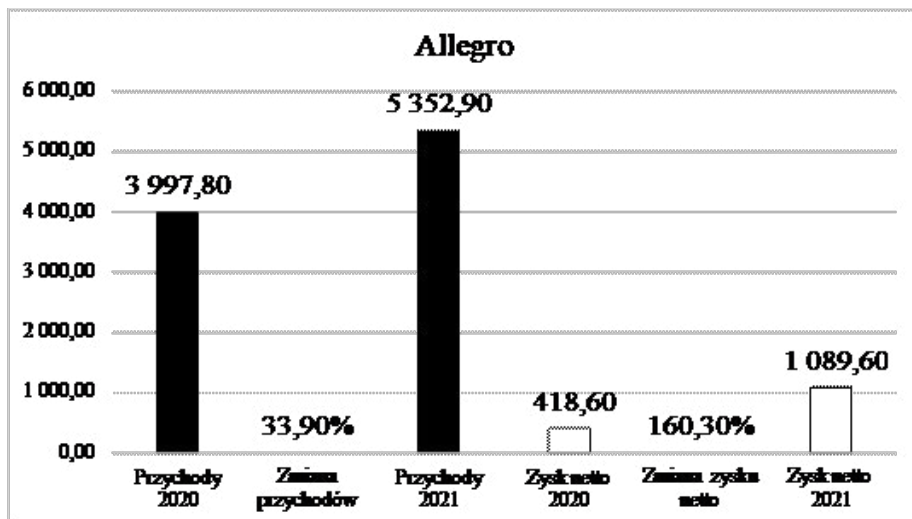
Prezentacja wyników badań

W celu uwypuklenia różnic między badanymi przedsiębiorstwami skupiliśmy się na wynikach, a dokładniej na przychodach, zyskach netto oraz wskaźnikach rentowności. Wszystkie ukazane dane są najnowszymi kompletnymi i ogólnodostępnymi informacjami. Następujące wykresy ukazują zróżnicowanie przychodów i zysków netto w latach 2020-2021⁶.

⁵ https://www.google.pl/books/edition/Rachunkowo%C5%9B%C4%87_przedsi%C4%99biorcy/2hJwlTPBadoC?hl=pl&gbpv=1&dq=analiza+finansowa&pg=PA515&printsec=frontcover.s.443 (02.05.2023).

⁶ W przypadku przedsiębiorstwa Morele.net, którego sprawozdania sporządzane są na okres od kwietnia do marca roku następnego, analizowane są sprawozdania finansowe za okresy: 1. 01.04.2020-31.03.2021; 2. 01.04.2020-31.03.2022.

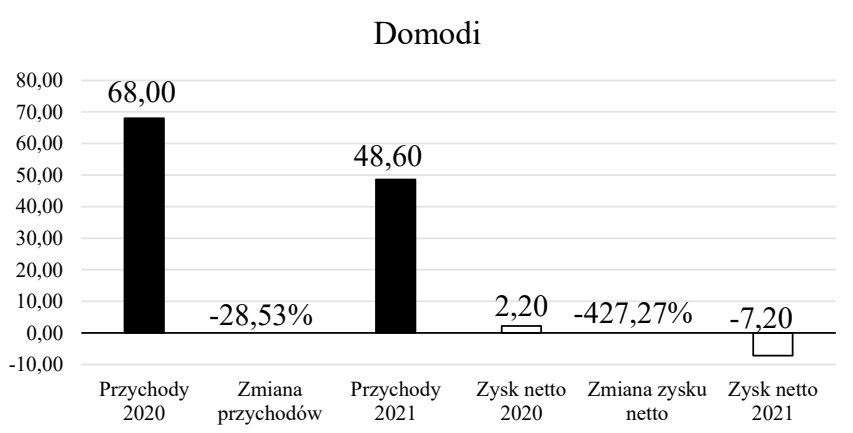
Wykres 1. Porównanie przychodów i zysków netto dla Allegro w latach 2020-2021 (w mln zł)

Źródło: opracowanie własne na podstawie: <https://about.allegro.eu/pl/wyniki-finansowe>.

Przedsiębiorstwo Allegro odnotowało wzrost przychodów z 3 997,8 mln zł w roku 2020 do kwoty 5 352,9 mln zł w 2021 r., z kolei zysk netto zwiększył się o 160,3% względem wartości z roku 2020.

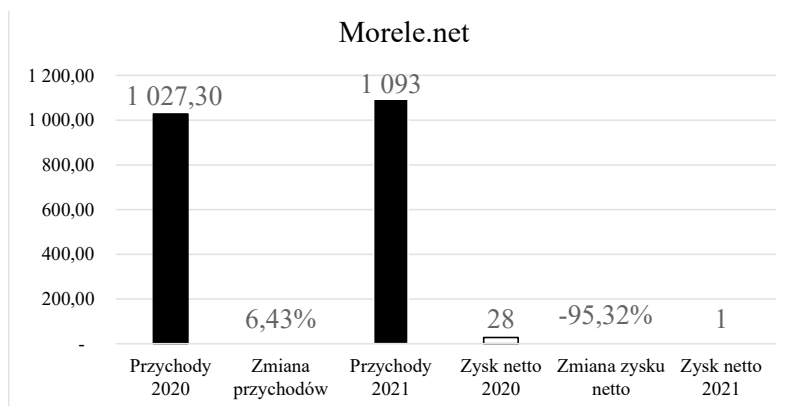
Wykres 2. Porównanie przychodów i zysków netto dla Domodi w latach 2020-2021 (w mln zł).

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: <https://aleo.com/pl/firma/domodi-spolka-z-ograniczona-odpowiedzialnoscia>

Warty zauważenia jest fakt, że Domodi odnotowało znaczące spadki w obu wskaźnikach, tj. 28,53% w przychodach oraz 427,27% w zyskach netto.

Wykres 3. Porównanie przychodów i zysków netto dla Morele.net w latach 2020-2021 (w mln zł)

Źródło: opracowanie własne na podstawie: <https://aleo.com/pl/firma/Morele>

Przychody Morele.net w roku 2021 zmieniły się jedynie o 6,43% względem wartości z roku 2020, jednak dużo większą zmianę odnotowano w przypadku zysku netto.

Analizując dane zawarte w wykresach 1, 2 i 3, można zauważyć, że przychody w latach 2020-2021 spadły jedynie w przypadku firmy Domodi. Największy wzrost odnotowała platforma Allegro, która zwiększyła swoje przychody o ponad 33%, co wynika z przedstawionych wyżej danych, osiągając wynik na poziomie 5 352,9 mln zł w 2021 roku. Przychody Domodi zmalały o 28,53% osiągając wynik na poziomie 48,6 mln zł w 2021 roku, natomiast Morele.net zwiększyły swoje przychody o 6,43% osiągając wynik na poziomie 1 093 mln zł w 2021 roku.

Co ciekawe, zyski netto w każdym z przedsiębiorstw zmieniały się nieproporcjonalnie w stosunku do zmian w przychodach netto. Należy zwrócić szczególną uwagę na przedsiębiorstwo Morele.net, gdzie mimo wzrostu przychodów, zysk netto znacząco zmalał.

Aby lepiej zrozumieć wyniki finansowe, warto również przeanalizować wskaźniki rentowności wybranych przedsiębiorstw.

ROE (Return on Equity) mierzy zysk netto na każdą jednostkę kapitału własnego i określa, ile zysku generuje firma na każdą złotówkę inwestycji kapitałowej.

ROA (ang. Return on Assets) to stosunek zysku netto do wartości aktywów pokazujący, jak skutecznie przedsiębiorstwo wykorzystuje swoje zasoby w celu generowania zysków⁷.

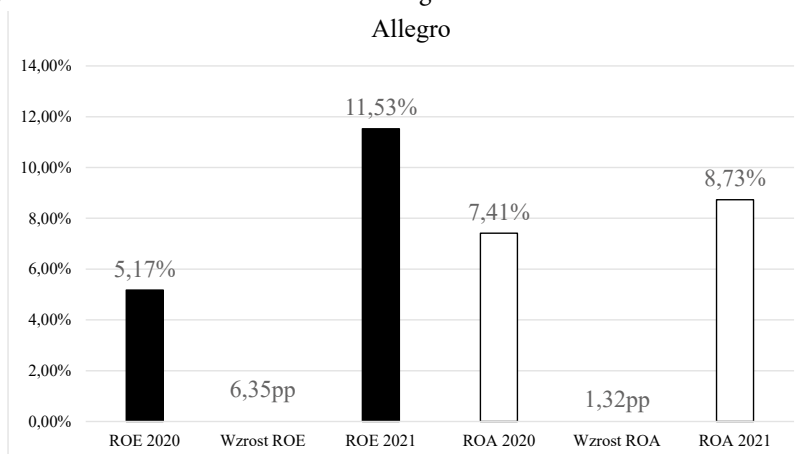
Tabela 1. Wskaźniki rentowności dla wybranych przedsiębiorstw e-commerce

Firmy	ROE 2020	Wzrost ROE	ROE 2021	ROA 2020	Wzrost ROA	ROA 2021
Allegro	5,17%	6,35pp	11,53%	7,41%	1,32pp	8,73%
Domodi	22,04%	-366,54pp	-344,50%	12,59%	-69,51pp	-56,92%
Morele.net	59,39%	-57,82pp	1,57%	18,10%	-15,60pp	2,50%

Źródło: opracowanie własne na podstawie: <https://about.allegro.eu/pl/wyniki-finansowe>, <https://aleo.com/pl/firma/domodi-spolka-z-ograniczona-odpowiedzialnoscia>, <https://aleo.com/pl/firma/Morele>

Na tabeli powyżej kompleksowo przedstawiono wskaźniki rentowności wybranych przedsiębiorstw e-commerce oraz ich zmiany rok do roku w latach 2020-2021.

Wykres 4. Wskaźniki rentowności dla Allegro w latach 2020-2021.

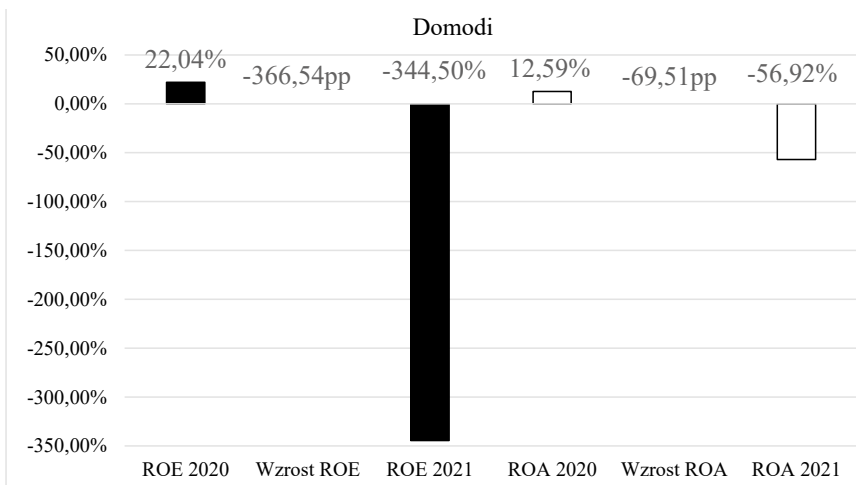

Źródło: opracowanie własne na podstawie: <https://about.allegro.eu/pl/wyniki-finansowe>.

⁷ https://www.google.pl/books/edition/Podstawy_rachunkowo%C5%9Bci/KMC2N-26XXucC?hl=pl&gbpv=1&dq=wska%C5%BAnik+rentowno%C5%9Bci&pg=PA265&printsec=frontcover s. 265 (02.05.2023).

Allegro jako jedyne z analizowanych firm odnotowało wzrost obu wskaźników, odpowiednio ROE o 6,35 pp. i ROA o 1,32 pp.

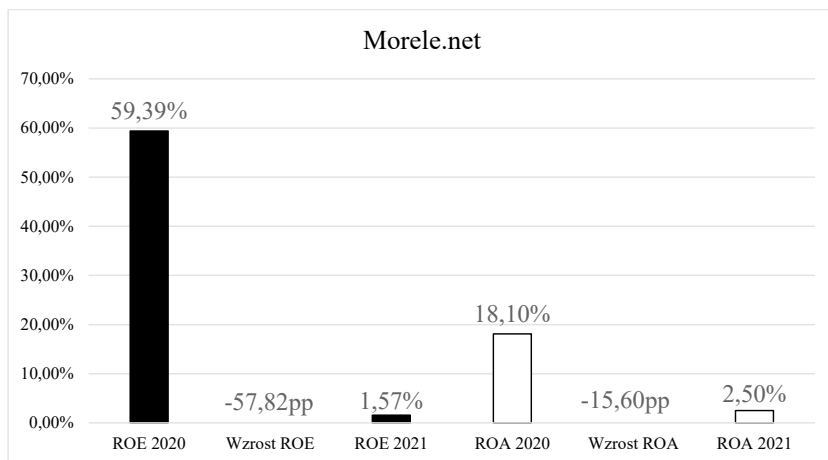
Wykres 5. Wskaźniki rentowności dla Domodi w latach 2020-2021.

Źródło: opracowanie własne na podstawie <https://aleo.com/pl/firma/domodi-spolka-z-ograniczona-odpowiedzialnoscia>.

Spadki wskaźników rentowności przedsiębiorstwa Domodi są najbardziej drastyczne spośród porównywanych, ROE spadło o 366,54 pp., ROA natomiast o 69,51 pp.

Wykres 6. Wskaźniki rentowności dla Morele.net w latach 2020-2021.

Źródło: opracowanie własne na podstawie: <https://aleo.com/pl/firma/Morele>.

Wskaźnik ROE który wynosił w 2020 roku 59,39%, spadł do poziomu 1,57%. Spadek ROA był jednak dużo mniejszy, bo z 18,10% w 2020 roku, o 15,6 pp.

Jak wynika z danych przedstawionych w tabeli 1 oraz na wykresach 4, 5 i 6 w 2021 roku jedynie Allegro zanotowało wzrost wskaźnika ROE do poziomu 11,53%. Domodi odnotowało spadek ROE o 366,54 pp. do poziomu -344,5%, a ten sam współczynnik w przypadku Morele.net obniżył się o 57,82 pp., względem roku 2020, do wartości 1,57%.

Wskaźnik ROA zwiększył się w 2021 roku tylko dla Allegro. Miernik w tym przypadku wzrósł o 1,32 pp.. Wskaźnik ROA w 2021 roku dla Allegro wyniósł 8,73%. Dla Morele.net ten sam wskaźnik po spadku wyniósł jedynie 2,5%. Najniższą wartość zanotowało Domodi, była ona równa -56,92%, a sam spadek wyniósł 69,51 pp., względem 2020 roku. Warto zauważyć wyraźnie niekorzystną sytuację przedsiębiorstwa Domodi na tle dwóch pozostałych firm, tj. Allegro i Morele.net. Morele.net mimo spadków wartości rok do roku nadal utrzymuje je na poziomie wyższym od zera, co świadczy o gorszym, lecz wciąż poprawnym, zarządzaniu firmą w 2021 roku.

Podsumowanie i wnioski

Przeprowadzona analiza trzech wybranych przedsiębiorstw sektora e-commerce w Polsce pozwala na wyciągnięcie kilku wniosków:

1. Allegro jako jedyne z analizowanych przedsiębiorstw odzwierciedla wzrost liczby nabywców w sektorze, poprzez rosnące przychody oraz zyski netto;
2. Pomimo spadków zysków netto Domodi i Morele.net oraz przychodów Domodi i prężnie rozwijającego się rynku e-commerce w roku 2021 spadło zainteresowanie ofertą tych serwisów sprzedażowych. Spadki analizowanych wskaźników w przypadku firmy Domodi są spowodowane ich wyraźnie dobrymi wynikami w roku 2020, które były konsekwencją sytuacji pandemicznej na świecie.

W wyniku zaprezentowanej analizy przedstawiona hipoteza została częściowo potwierdzona. W przypadku firmy Allegro oraz Morele.net hipoteza została zweryfikowana pozytywnie, natomiast Domodi nie potwierdziło zakładanej hipotezy, a z powyższego wynika, że cel badań został zrealizowany.

Bibliografia

- Babenko V., Kulczyk Z., Perevosova I., Syniavska O. i Davydova O. (2019). „Factors of the development of international e-commerce under the conditions of globalization” [online] dostępne na: https://www.shs-conferences.org/articles/shsconf/pdf/2019/06/shsconf_m3e22019_04016.pdf.
- Frymark I. (2009). „Rachunkowość przedsiębiorcy” (s.515). Wydawnictwo Szkolne i Pedagogiczne Spółka Akcyjna [online] dostęp na: https://www.google.pl/books/edition/Rachunkowo%C5%9B%C4%87_przedsi%C4%99biorcy/2hJwITPBadoC?hl=pl&gbpv=1&dq=analiza+finansowa&pg=PA515&printsec=frontcover.
- Gajewska T., Zimon D., Kaczor G. i Madzik P. (2019). „The impact of the level of customer satisfaction on the quality of e-commerce services” [online] dostęp na: https://repozytorium.biblos.pk.edu.pl/redo/resources/43213/file/resourceFiles/IJPPM-01-2019-0018_proof-1.pdf.
- <https://about.allegro.eu/pl/wyniki-finansowe>.
- <https://aleo.com/pl/firma/domodi-spolka-z-ograniczona-odpowiedzialnoscia>.
- <https://aleo.com/pl/firma/Morele>.
- <https://pl.prepedia.org/wiki/Domodi>.
- [https://pl.wikipedia.org/wiki/Allegro_\(portal_internetowy\)](https://pl.wikipedia.org/wiki/Allegro_(portal_internetowy)).
- <https://pl.wikipedia.org/wiki/Morele.net>.
- <https://vestigio.agency/centrum-danych/>.
- <https://www.accenture.com/pl-pl/insights/technology/ecommerce-pandemia>.
- <https://www.gemius.pl/wszystkie-artykuly-aktualnosci/raport-e-commerce-w-polsce-2021.html>.
- <https://www.lendtech.pl/wiadomosci/e-commerce/e-commerce-w-polsce-2021-pola-cy-wybieraja-szybkie-przelewy-platnosci-mobile-i-przelewy/>.
- <https://www.pracuj.pl/artykul/jak-zmienia-sie-rynek-e-commerce-w-polsce,20628.html>.
- <https://www.statista.com/topics/5264/e-commerce-in-poland/>.
- <https://www2.deloitte.com/pl/en/pages/press-releases/articles/e-commerce-in-poland-trends-and-opportunities.html>.
- Kopera S. (2021). „E-management, digitalizacja procesów biznesowych”. Uniwersytet Jagielloński Instytut Przedsiębiorczości [online] dostęp na: https://www.google.pl/books/edition/E_management/AbdMEAAQBAJ?hl=pl&gbpv=1&dq=bran%C5%BCa+e-commerce&pg=PT161&printsec=frontcover.
- Kucia K. (2020). „Determinanty motywujące do zakupów na rynku e-commerce w Polsce w latach 2017-2018”. Zeszyty Naukowe Politechniki Częstochowskiej [online] dostęp na: https://www.researchgate.net/profile/Katarzyna-Kucia-3/publication/341207909_Determinanty_motywujace_do_zakupow_na_ryнку_e-commerce_w_Polsce_w_latach_2017-2018/links/5ff2da5445851553a019ff3b/Determinanty-motywu-jace-do-zakupow-na-rynku-e-commerce-w-Polsce-w-latach-2017-2018.pdf.

- Palepu K. G., Healy P. M. i Bernard, V. L. (2013). „Business Analysis and Valuation: Using Financial Statements”. South-Western College Pub [online] dostęp na: http://students.aiu.edu/submissions/profiles/resources/onlineBook/f4N3P2_Business%20Analysis%20and%20Valuation%20UFS.pdf.
- Pantelimon V. F., Georgescu M. T. i Posedaru S. B. (2020). „The Impact of Mobile e-Commerce on GDP: A Comparative Analysis between Romania and Germany and how Covid-19 Influences the eCommerce Activity Worldwide”. Bucharest University of Economic Studies [online] dostęp na: <http://revistaie.ase.ro/content/94/03%20-%20pantelimon,%20georgescu,%20posedaru.pdf>.
- Penman S. (2013). „Financial Statement Analysis and Security Valuation”. McGraw-Hill Education [online] dostępne na: <https://dokumen.pub/financial-statement-analysis-and-security-valuation-4nbsped-0073379662-9780073379661.html>.
- Świdarska K.G. (2022). „Zrozumieć sprawozdanie finansowe”. Wolters Kluwer Polska Sp. z o.o. [online] dostęp na: https://www.google.pl/books/edition/Zrozumie-%C4%87_sprawozdanie_finansowe/Z-uREAAQBAJ?hl=pl&gbpv=1&dq=sprawozdanie+finansowe&printsec=frontcover.
- Viu-Roig M. i Alvarez-Palau J.E. (2020). „The Impact of E-Commerce-Related Last-Mile Logistics on Cities: A Systematic Literature Review”. Faculty of Economics and Business, Open University of Catalonia [online] dostępne na: <https://www.mdpi.com/2071-1050/12/16/6492>.
- Warszewicz-Górska H. (2009). „Podstawy rachunkowości”. Wydawnictwo Szkolne i Pedagogiczne Spółka Akcyjna [online] dostęp na: https://www.google.pl/books/edition/Podstawy_rachunkowo%C5%9Bci/KMC2N26X XucC?hl=pl&gbpv=1&dq=wska%C5%BAnik+rentowno%C5%9Bci&pg=PA265&printsec=frontcover.

Abstract

The aim of this article is to present individual studies of selected companies in the e-commerce sector. The comparative analysis was carried out on the basis of the financial statements of the three selected companies. The financial statements were compared regarding revenue, profit, and profitability ratios. The first part of the article describes the theoretical background related to the e-commerce market and the financial analysis tools used to assess the performance of the enterprises. This is followed by a presentation of the analysis results, taking into account the type of business. The comparative analysis will contribute to showing the industry trends in the e-commerce sector and help identify the factors influencing the financial performance of companies in this sector. The article is addressed to students of economics and finance as well as representatives of economic life practice.

ANNA PLICHTA, MARCIN STANUCH*

Akademii Tarnowska

* Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie

Efekty wykorzystania funduszy Unii Europejskiej w rozwoju polskich przedsiębiorstw

Abstrakt

Cel artykułu: Celem pracy jest przedstawienie zmian w funkcjonowaniu polskich przedsiębiorstw i korzyści jakie uzyskały po wstąpieniu Polski do Unii Europejskiej.

Metody badawcze: W badaniach posłużono się metodą analizowania dokumentacji, w której wykorzystano dorobek literatury krajowej. W badaniach okres analizy obejmował lata 2014-2021 i zostały wykorzystane dane pochodzące z Głównego Urzędu Statystycznego w Polsce. Badanie obejmuje również analizę zależności między wybranymi zmiennymi, które mogą wynikać z Funduszy Europejskich, w przełożeniu na sektor MŚP. Do tego celu zastosowano wskaźnik korelacji Pearsona oraz zastosowano metodę klastrowania hierarchicznego w aspekcie województw.

Rezultat: Określone zostały pozytywne i negatywne skutki wstąpienia Polski do Unii Europejskiej, wskazano szanse i zagrożenia, które nastąpiły po otwarciu się Polski na rynki światowe i pomoc Unii Europejskiej realizowana w ramach Funduszy i Programów.

Wnioski: Wstąpienie Polski do Unii Europejskiej poza zagrożeniami płynącymi z otwarcia rynków krajowych na zagranicznych inwestorów przyniosło wiele korzyści i szans dla gospodarki krajowej. Znacznie rozwinęły się relacje gospodarcze między krajami członkowskimi, wprowadzonych zostało wiele innowacji i możliwości rozwoju Polskich firm. Zadania realizowane w celu polepszenia sytuacji gospodarczej pozytywnie wpłynęły na rozwój regionalny i dalszy rozwój przedsiębiorstw.

Słowa kluczowe: fundusze unijne, przedsiębiorstwo, rozwój

Wstęp

Rozwijanie potencjału podmiotów gospodarczych jest ważnym czynnikiem rozwoju krajowego. Do czasu wstąpienia Polski do Unii Europejskiej rozwój gospodarczy Polski był opóźniony głównie z powodu ograniczeń finansowych i braku rozwoju technologicznego. Otwarcie granic i dostęp do środków finansowych realizowanych przez Programy Unii Europejskiej w pozytywny sposób wpłynęły na krajowe przedsiębiorstwa. Sektor małych i średnich przedsiębiorstw znacznie się rozwinął dzięki bezzwrotnym środkom finansowym, szkoleniom i nowym technologiom. Polskie przedsiębiorstwa zwiększały swoją konkurencyjność na rynku krajowym i zagranicznym zmniejszając koszty działalności, jakość produktów i usług, dzięki rozwojowi technologicznemu i szkoleniom rozwijających umiejętności korzystanie z nowych technologii.

Artykuł opisuje zmiany, które nastąpiły w polskich przedsiębiorstwach po wstąpieniu polski do Unii Europejskiej, zasady i sposoby pomocy przedsiębiorcom wprowadzone przez Unię Europejską, szanse i zagrożenia otwarcia Polski na rynek zagraniczny, sposoby finansowania przedsiębiorstw, fundusze dostępne dla polskich przedsiębiorców i znaczenie przedsiębiorstw dla polskiej gospodarki.

Przedsiębiorstwa w województwie Małopolskim

W województwie małopolskim w roku 2021 pracuje 255 osób na 1000 mieszkańców, a bezrobocie wynosi 4,5 %. Z osób aktywnych zawodowo:

- 24,1% pracuje w sektorze rolniczym;
- 23,0 % w przemyśle i budownictwie;
- 20,7 % w sektorze usługowym;
- 2.7 % w sektorze finansowym.

Podmiotów gospodarczych zarejestrowanych do 2021 roku w Małopolsce powstało 149 445, w tym 924 326 przedsiębiorstw zarejestrowanych przez osoby fizyczne. W 2021 roku zarejestrowanych w Małopolsce zostało 35 899 podmiotów gospodarczych, a wyrejestrowanych zostało 16 671 podmiotów. Klasyfikacja podmiotów gospodarczych dokonywana jest między innymi poprzez liczbę zatrudnionych w nich pracowników i dzieli je to na przedsiębiorstwa mikro, małe, średnie i duże. Przedsiębiorstwa mikro, małe i średnie zaliczają się do sektora małych i średnich przedsiębiorstw

(MŚP). Tabela 1. przedstawia liczbę zarejestrowanych podmiotów według ich wielkości.

Tabela 1. Podmioty zarejestrowane w Małopolsce według wielkości przedsiębiorstw

Nr.	Klasy wielkości przedsiębiorstw	Liczba zarejestrowanych przedsiębiorstw
1.	Mikro przedsiębiorstwa (do 9 pracowników)	430 539
2.	Małe przedsiębiorstwa (do 49 pracowników)	12 029
3.	Średnie przedsiębiorstwa (do 249 pracowników)	2 240
4.	Duże przedsiębiorstwa (do 999 pracowników)	288
5.	Duże przedsiębiorstwa (1000 i więcej pracowników)	53
6.	Mikro, małe i średnie przedsiębiorstwa (MŚP)	444 808

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Sektor MŚP ze względu na jego liczebność znaczy również najwięcej dla gospodarki Polski jako podmiot zatrudniający największą liczbę ludności, generujący prawie połowę PBK Polski, produkujący największą ilość produktów i świadczący najwięcej usług. Są to przedsiębiorstwa, które ze względu na dużą konkurencyjność nie tylko między swoim sektorem, ale również dużymi i zagranicznymi podmiotami muszą wzmacniać swoją pozycję między innymi jakością swoich produktów i usług. Sektor ten przez to zwraca dużą uwagę na zapotrzebowanie i wymagania konsumentów. W okresie 2014-2020 został zrealizowany między innymi projekt Twoja szansa na przedsiębiorczość, który oferował 580 dotacji nowych i już istniejących mikroprzedsiębiorstw. Projekt był wart 24 927 801,46 zł, a dofinansowanie z Unii Europejskiej wynosiło znaczącą część tej kwoty, czyli 21 188 631,24 zł.

Cechy i znaczenie sektora małych i średnich przedsiębiorstw w polskiej gospodarce

Małe i średnie przedsiębiorstwa napędzają gospodarkę Polski. Ze względu na ich wielkość potrzeby inwestycyjne przy ich tworzeniu są niewielkie, dlatego sektor ten jest największym istniejącym nie tylko w Polsce, ale i na świecie. Przedsiębiorstwa te wykonują swoje działania w każdym sektorze gospodarki dozwolonej przez prawo. Prowadzenie tych przedsiębiorstw jest również ułatwione przez nieskompilowany system rozliczeń finansowych.

Mogły one wybrać formę rozliczeń dostosowaną do ich działalności i opłacalności form podatkowych. Sektor MŚP cechuje między innymi:

- wysoka skłonność do ryzyka;
- duża elastyczność i gotowość zmian;
- znaczący udział w kreowaniu PKB Polski;
- wykorzystywanie lokalnych możliwości (pracowników, surowców, warunków);
- mniejsza biurokracja i szybsza zdolność reagowania;
- swoboda działania;
- szybki przepływ informacji (mała kadra pracownicza);
- bliższe relacje z konsumentami;
- szybkie dostosowywanie się do potrzeb i wymagań konsumentów.

Małe i średnie przedsiębiorstwa przyczyniają się do tworzenia konkurencji, co zwiększa jakość produktów i usług w celu utrzymania się na rynku. Przedsiębiorstwa te mają zdecydowany wpływ na rozwój kraju, ponieważ:

- prowadzą w sektorach eksportu i importu;
- działają efektywnie;
- generują miejsca pracy;
- reagują na zmiany rynkowe szybciej od dużych przedsiębiorstw;
- wytwarzają prawie połowę PKB;
- w finansowaniu działalności opierają się głównie na własnym finansowaniu;
- nie posiadają skomplikowanej struktury organizacyjnej, co przyspiesza ich działania;
- istnieją w każdym rodzaju działalności;
- wpływają na rozwój regionalny i jego dobrobyt.

Unia Europejska rozumiejąc znaczenie rozwoju MŚP stworzyła dla nich wiele możliwości rozwoju poprawiając dobrobyt i rozwój Polski.

Szanse i zagrożenia dla przedsiębiorstw po wstąpieniu Polski do Unii Europejskiej

Polska od momentu wstąpienia do Unii Europejskiej 1 maja 2004 roku czerpała duże korzyści jako największy beneficjent. Fundusze i działania UE odegrały dużą rolę w rozwoju polskiej przedsiębiorczości i konkurencyjności polskich przedsiębiorstw nie tylko w kraju, ale również za granicą. Unia Europejska wprowadziła:

- strefę wolnego handlu, która znosiła cła i inne ograniczenia handlowe między członkami Unii Europejskiej oraz zachowywała je dla krajów spoza niej. Wprowadziła też zakaz dyskryminacji państw, który zabraniał nakładania na nie podatków i opłat wyższych niż na inne kraje członkowskie lub towary;
- wspólny rynek umożliwiał swobodny przepływ kapitału finansowego, ludzkiego oraz dóbr i usług. Ludzie ubiegający się pracę mieli prawo do swobody poruszania się, wyboru stanowiska pracy, nieograniczonego czasowo pobytu, równego traktowania w stosunku do innych obywateli, przeniesienie siedziby przedsiębiorstwa do innego kraju członkowskiego lub na założenie w nim firmy;

Unię ekonomiczną i monetarną, która umożliwiała zastosowanie wspólnej waluty.

Największą liczebność w gospodarce Polski stanowiły małe i średnie przedsiębiorstwa wytwarzające prawie połowę polskiego PKB i zatrudniające 10 mln ludzi. Można zadać sobie pytanie, dlaczego fundusze przeznaczone są również dla firm prywatnych, których celem jest między innymi osiąganie zysku. Jest to spowodowane zasadą Unii, która uznaje wspieranie regionów biednych i odstających dobrobytem od innych regionów i krajów. Prawo do korzystania z dotacji mają w równym stopniu przedsiębiorcy z każdego kraju członkowskiego. W korzystaniu z funduszy nie mają możliwości jedynie firmy zadłużone, upadające lub już będące w stanie likwidacji.

Wstąpienie do Unii Europejskiej poza szansami dla przedsiębiorstw niosło również wiele zagrożeń. Szansami dla tych firm było ułatwienie eksportu, dostęp do zaawansowanej technologii, wzrost konkurencyjności na rynkach UE, wrażliwość na zmiany rynkowe i preferencje klientów, pojawienie się nowego konkurenta i szybka adaptacja do tych zmian, obecność w każdym obszarze gospodarki i motywacja do rozwoju właścicieli i pracowników. Zagrożeniem był dostęp inwestorów spoza kraju do polskiego rynku, duża konkurencyjność importowanych produktów, utrzymanie płynności finansowej i konieczność zmian w dotychczasowych działaniach przedsiębiorstw.

Wsparcie finansowe i programy dla przedsiębiorstw

Ze względu na ważną rolę odgrywaną przez przedsiębiorstwa w rozwoju regionów utworzono dla nich wiele programów i możliwości wsparcia

finansowego. Wsparcie finansowe bezpośrednie dotyczyło na przykład bezzwrotnych dotacji w polskiej walucie. Środki te zarządzane były przez:

- Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego;
- Europejski Fundusz Społeczny;
- Fundusz Spójności;
- Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich;
- Europejski Fundusz Morski i Rybacki.

Pomaganie przedsiębiorcom działa w wielu zakresach. Europejski Fundusz Społeczny (EFS) jest jednym z pięciu głównych funduszy wspierających rozwój gospodarczy państw członkowskich Unii Europejskiej. EFS wspomaga między innymi dostosowanie się polskich przedsiębiorców do krajowych możliwości eksportowych, co rozwija możliwości firm, poprawia wydajność i tworzy nowe miejsca pracy, również poprzez zachęcanie obywateli do rozpoczynania działalności. Fundusze Unii Europejskiej są przyznawane niezależnie od wielkości przedsiębiorstwa i jego sektora. Dostępne Fundusze Unii Europejskiej:

- program COSME, który oferuje dofinansowanie maksymalnie 150 tysięcy euro i skierowany jest do sektora małych i średnich przedsiębiorstw;
- program InnovFin, który świadczy kredyty na rozwój innowacji i projektów naukowych;
- program Kreatywna Europa, który oferuje pożyczki dla przedsiębiorstw z sektora kultury;
- program na rzecz zatrudnienia i innowacji społecznych, który oferuje kredyty maksymalnie do 25 tysięcy euro dla mikroprzedsiębiorstw oraz inwestycje do kwoty 500 tysięcy euro;
- europejskie fundusze strukturalne i inwestycyjne, który oferują pożyczki, dotacje i finansowanie kapitałowe;

Europejski Bank Inwestycyjny i Europejski Fundusz Inwestycyjny, który udostępniają kredyty dla przedsiębiorstw.

Członkostwo z UE pozwoliło MŚP na dostęp nie tylko do wcześniej niemożliwych do osiągnięcia technologii, ale również na zwiększenie eksportu towarów na rynki zagraniczne. Fundusze Unii pozwoliły też na wyrównanie szans rozwoju i zmniejszenie różnic między przedsiębiorstwami z różnych regionów Polski. Spowodowało to wzrost inwestycji, poprawę zysków przedsiębiorstw i znaczny wzrost eksportu.

Fundusze i Programy Operacyjne przeznaczone dla przedsiębiorców

Fundusze Europejskie były instytucjami istniejącymi, by współpracować i kreować działania mające na celu wspieranie spójności gospodarczej, społecznej i terytorialnej. Fundusze realizowały cele strategii Europa 2020, która działała na rzecz zrównoważonego rozwoju. W Tabeli 2. przedstawione są programy zrealizowane w latach 2014-2020 oraz kwoty w mln euro, które zostały dofinansowane przez Unię Europejską.

Tabela 2. Środki przekazane przez Unię Europejską na Programy Operacyjne w latach 2014-2020

Nr.	Program operacyjny z okresu 2014-2020	Kwota dofinansowana z Unii Europejskiej (mld euro)
1.	Program Infrastruktura i Środowisko	27,4
2.	Program Inteligentny Rozwój	8,6
3.	Program Wiedza Edukacja Rozwój	4,7
4.	Program Polska Cyfrowa	2,2
5.	Program Polska Wschodnia	2 ,0
6.	Program Pomoc Techniczna	0,7
7.	Program Rozwoju Obszarów Wiejskich	8,5
8.	Razem	54,1

Źródło: opracowanie własne na podstawie: Portalu Funduszy Europejskich.

Programy te miały szeroki zakres swoich celów, ale w zakresie rozwoju polskich przedsiębiorstw programy zrealizowały konkretne zadania:

1. Program Infrastruktura i Środowisko – wzmacnianie konkurencji na rynku światowej poprzez kreowanie przyjaznego dla środowiska otoczenia;
2. Program Inteligentny Rozwój – świadczenie pomocy finansowej dla instytucji prowadzących prace naukowe dla przedsiębiorstw, która pomagała im rozwinąć działalność poza granice kraju i tworzyć relację z podmiotami zagranicznymi, wspieranie badań nad nowymi technologiami podnoszącymi konkurencyjność małych i średnich przedsiębiorstw, promowanie współpracy między podmiotami, zachęcanie do inwestycji w nowe technologie;

3. Program Wiedza Edukacja Rozwój – wspieranie podmiotów w pozyskiwaniu środków finansowych, takich jak pożyczki, tworzenie relacji między przedsiębiorstwami między innymi poprzez wspólne spotkania w zakresie rozwoju;
4. Program Polska Cyfrowa – rozbudowanie potencjału informatycznego zmniejszało ilość zaangażowania przedsiębiorców w obrocie informacjami w firmie i kontakcie z innymi przedsiębiorstwami na przykład w wystawianiu faktur i rozliczeń;
5. Program Polska Wschodnia – poprawianie jakości i ilości sieci transportowej wspierało szybkość i bezpieczeństwo przepływu towarów;
6. Program Pomoc Techniczna – zmniejszanie obciążenia kadry administracji publicznej i rozwój systemów finansowych przedsiębiorstw, rynku pracy i promocji innowacji;
7. Program Rozwoju Obszarów Wiejskich – rozwinięcie wiedzy i wprowadzenie innowacji do przedsiębiorstw rolnych, inwestowanie w marketing i przetwórstwo produktów.

Proces pozyskiwania funduszy Unii Europejskiej przez przedsiębiorców

Środki finansowe pochodzące z funduszy Unii Europejskiej są przeznaczone dla każdego przedsiębiorstwa bez względu na jego typ, czas założenia działalności, wielkość i sektor prowadzonej działalności. Firmy mogą brać udział w składaniu wniosków o dofinansowania lub w zamówieniach publicznych. Możliwe są również formy pomocy polegających na między innymi dofinansowań kredytów, gwarancji i kapitału. Ważną rzeczą w ubieganiu się o fundusze jest fakt, że trzeba o nie konkurować, ponieważ jest więcej chętnych niż środków. Komisje rozpatrujące wnioski z tego powodu wybierają te najciekawsze, najbardziej pasujące do wymogów UE, mające największą przewidywaną szansę na odniesienie sukcesu, doświadczenie firm, udział własny w firmie, efektywność firmy, lokalizacja firmy będąca na terenach objętych rewitalizacją. Podsumowując te kryteria największe szanse na dofinansowanie ma firma, która ma najlepszą perspektywę na przyszły sukces. Dotacje są zwracane w sposób refundowania poniesionych kosztów. Oznacza to, że jeśli firma nie jest w stanie wykonać projektu za własne pieniądze, to musi ona wziąć kredyt. Dotacja zostanie przekazana firmie po

zakończeniu i rozliczeniu przez nią projektu, w przypadku inwestycji wymagających znaczenie dłuższego czasu firma otrzymuje środki kwartalnie.

Przedsiębiorcy muszą dokładnie przemyśleć przekaz swojego pomysłu i potrzeb. Poprawny opis musi być spójny i zrozumiały oraz ma jasno przedstawić co ma na myśli składający. Przygotowując się do stworzenia opisu projektu przedsiębiorca musi określić między innymi co wymaga zmiany, dlaczego jej wymaga, co jest problemem niemożności przeprowadzenia tej zmiany samodzielnie przez przedsiębiorstwo, co przedsiębiorca chce osiągnąć, jakie metody zmian chce zastosować, jak będzie wyglądać kosztorys przedsięwzięcia. Informacje te nie mogą być napisane ogólnie, muszą być konkretne, pomimo tego, że nie ma pewności, że wszystkie cele zostaną zrealizowane lub zostaną, ale w innym stopniu niż planowano wszystko musi być realne do osiągnięcia. Poprzez realność celów trzeba rozumieć, że jeśli firma sprzedaje 1000 sztuk produktów miesięcznie, to nawet po restrukturyzacji nie zacznie ona sprzedawać o 50% więcej, bezpiecznie więc określić to przykładowo jaki 5 % lub 10 %. Największym błędem popełnianym podczas opisu rezultatów jest zbyt duży optymizm. Z każdego oczekiwanego rezultatu należy się rozliczyć, dlatego należy zadać sobie pytanie brzmiące na przykład, co, jeśli zamiast zwiększenia produkcji o 1000 sztuk zwiększyliśmy ją tylko o 300 sztuk. Jest to trudna sytuacja, ponieważ z jej powodu będzie trzeba zwrócić otrzymaną już część dotacji lub koszty poniesione z projektem nie zostaną zwrócone, dodatkowo proces starania się o ponowną dotację zostanie znacznie utrudniony przez nie wywiązanie się z obietnic. Pomimo braku obietnic odnośnie efektywnych wyników firmy na projekcie określenie realnych zmian jest lepszym wyborem niż wielkie obietnice bez szansy na spełnienie. Oczekiwane rezultaty poza głównym celem mogą obejmować konkurencyjność firmy, pozycję na rynku lub przy prowadzeniu nowej technologii redukcja zatrudnienia pracowników. Należy też określić kolejność działań, na przykład pierwsze to zakup technologii, a drugie to szkolenie pracowników w zakresie używania zakupionej technologii. Ogół celów naszego projektu powinien być zgony z aktualnymi w okresie składania Programami Operacyjnymi Unii Europejskiej. By upewnić się, że składany wniosek jest poprawny i czy ma on szansę na wybranie istnieje możliwość kontaktu z urzędnikami zajmującymi się tymi programami, pomagają oni określić przedsiębiorcy czy poprawnie zrozumiał on założenia projektu i czy jego wniosek ma szansę na dotację. Do wypełnionego wniosku muszą również zostać dodane załączniki zawierające między innymi biznesplan i harmonogram działań z budżetem. Harmonogram musi zawierać informa-

cje o każdym działaniu od początku do zakończenia planu oraz informacje o przerwach w jego realizacji. Harmonogram musi mieć wykonalne terminy realizacji, ponieważ tak jak w przypadku celów będzie on kontrolowany, dlatego zamiast określać konkretny dzień zakończenia danego działania na konkretny dzień bardziej zalecane jest napisanie pod koniec danego miesiąca lub w 3 miesiącu prac Kolejnymi załącznikami niezbędnymi we wniosku są przedstawione finansów firmy, deklaracje PIT lub CIT i VAT za ostatni okres, który był złożony do urzędu skarbowego. Podsumowując cały proces, napisanie i przygotowanie poprawnego wniosku wymaga obszernej dokumentacji i czasu. Po złożeniu deklaracji proces rozpatrujący poprawność wniosku trwa około 3 miesięcy, a ocena wniosku kolejne 3 do 4 miesięcy. Oznacza to, że całość oczekiwania na pełne sprawdzenie i ocenę wniosku może zająć około pół roku oraz dodatkowy miesiąc, jeśli wniosek przejdzie ocenę, na przygotowanie i podpisanie umowy.

Problem wdrażania funduszy Unii Europejskiej w przedsiębiorstwach

Złożenie wniosku o dofinansowanie pomimo wytycznych jego stworzenia stanowi duży problem. By wniosek został stworzony poprawnie oprócz dokładnego opisu planowanej inwestycji trzeba dołączyć wiele załączników. Proces ten utrudnia wiele czynników takich jak zmiany w zasadach w zakresie organu rozpatrującego wnioski, niezgodność wniosku do obowiązującego prawa i rozporządzeń, błędna interpretacja celów danego funduszu, opóźnienia w instytucjach odpowiedzialnych za kontrolę wniosków, pominięcie, któregoś z załączników, brak podpisu na stronie wniosku, błędy rachunkowe, tworzenie dodatkowych zasad dla wnioskujących, pisanie zbyt długich, niezrozumiałych i skomplikowanych wniosków, trzeba pamiętać, by wnioski były pisane w prostym i zrozumiałym języku, ponieważ osoba, która czyta złożony przez nas wniosek może nie mieć żadnej wiedzy o prowadzonej przez nas działalności i jej zakresie. Wniosek może zostać odrzucony również za przeszacowanie kosztów, brak nałożenia popraw po konsultacji z instytucją sprawdzającą, niezgodność dołączonych dokumentów z ich oryginałami. Niektóre z tych problemów wynikają z obszerności procesów nałożonych przez Komisję Europejską oraz jej wymogami co do projektu. Wiele polskich wniosków nie jest zgodna z założeniami programów, ponieważ większość przedsiębiorstw w Polsce nie potrzebuje dostępu

do innowacyjnej technologii, ale do bardziej podstawowych potrzeb. Po zatwierdzeniu wniosku barierami są problemy z rozliczaniem projektu, opóźnienia w jej analizie przez urzędników, brak jednolitej interpretacji wydatków. Podczas trwania projektu wprowadzanie są do umowy o dofinansowanie poprawki i zmiany, których wprowadzenie jest czasochłonne. Wiele problemów pochodzi również od przepisów prawnych np. o zamówieniach publicznych, problemy z bardziej kosztownymi działaniami takimi jak zakup gruntów i terminowa i poprawnie utworzona dokumentacja finansowa do rozliczania projektu. W mniejszych miejscowościach i miastach najbardziej dotkliwym problemem jest brak informacji o możliwości wykorzystania funduszy. Kolejnymi problemami są niewielka ilość pracowników i brak ich odpowiedniego wykształcenia. Firmy często posiadają szybko rotującą grupę pracowników, którzy wymagają szkoleń. Po ukończonym projekcie firma wciąż jest kontrolowana w celu sprawdzenia, czy wywiązała się z celów projektu. Jeśli firma nie była w stanie wywiązać się z warunków danej umowy środki wykorzystane na projekt muszą zostać zwrócone. Środki zwraca się również, jeśli nie zostały wykorzystane w określonym terminie lub zostało ich przekazane więcej niż beneficjent potrzebował i są one zwracane do organu, który przesłał środki. W przypadku konieczności zwrócenia środków trzeba postępować szybko, ponieważ kwoty dofinansowań są wysokie i każdy dzień zwlekania z ich oddaniem zwiększa naliczane odsetki. Obowiązek zwrotu środków nie dotyczy firm, które ogłosiły upadłość. Pomimo ogłoszenia upadłości firma musi zostać sprawdzona pod względem prawidłowości wykorzystania środków. Jeśli środki zostały wykorzystane poprawnie i upadłość wynika na przykład z czynników rynkowych firma nie musi zwracać środków. Konieczność sprawdzania powodu upadłości jest spowodowana sztucznym bankructwem, które jest kontrolowane przez beneficjenta.

Działania wspierające polskich przedsiębiorców po wstąpieniu do Unii Europejskiej

Pozytywnym skutkiem wsparcia UE było zwiększenie liczby osób zakładających działalność. Było to istotne dla rozwoju regionalnego i kraju z powodu podatków pobieranych z działalności gospodarczej oraz podatków płaconych od wynagrodzeń pracowniczych. Znacząca część funduszy UE została przekazana na inwestycję tych przedsiębiorstw oraz rozwój kompe-

tencji kapitału ludzkiego. Z powodu szybko zamieniającego się świata prowadzone były szkolenia uwzględniające potrzebę nowoczesnego zarządzania i obsługi nowych technologii, które miały zwiększyć jakość świadczonych usług i produktów wytwarzanych przez przedsiębiorstwa. Zmniejszały one bezrobocie i zwiększały popyt na towary i usługi, co przyczyniało się do rozwoju regionów.

Unia Europejska zachęcała również przedsiębiorców do zatrudniania niepełnosprawnych, kobiet i ludzi młodych. Jednostki samorządów terytorialnych, by zachęcić przedsiębiorców do tworzenia firm w ich regionie, wykorzystywały fundusze UE i finansowane przez nią szkolenia i projekty dla osób chcących założyć działalność oraz dla tych, którym udało się ją stworzyć i zapewnić rentowność. Wsparcie ich obejmowało rozwój infrastruktury przedsiębiorstw, który był istotny dla ich funkcjonowania i jakości świadczonych usług wraz z badaniami tych procesów. Wzmacniany był stopień współpracy między małymi i średnimi przedsiębiorstwami. Wprowadzone były szkolenia, których celem było danie możliwości przedsiębiorcom na zdobycie wiedzy i umiejętności w kwestii tworzenia i wprowadzania na rynek nowych produktów i usług oraz ulepszanie już istniejących produktów.

Dokonywane były oceny projektów firm w zakresie ich racjonalności, mocnych i słabych stron, zagrożeń i szansy na powodzenie projektu. Miało to pomóc w procesie decyzyjnym prowadzonym przez przedsiębiorców. Zorganizowano też działania, które miały wycenić wartość intelektualną firmy i jej perspektywę rynkową. W związku z rozwojem firm uwzględniono również zmiany w zakresie oprogramowań komputerowych. Firmy ubiegające się o rozwój technologiczny mogły uzyskać szkolenia przygotowujące przedsiębiorstwo oraz jego pracowników do obsługi tych technologii. W celu zwiększenia efektywności transakcji międzynarodowych wdrożone zostały działania przygotowawcze zawierające plany biznesowe dla firm, strategię i doradztwo w zakresie przedsięwzięć eksportowych i określania racjonalności wyboru potencjalnych partnerów handlowych, współpracy i prowadzenia negocjacji. Doradztwo obejmowało również kreowanie marki i jej wizerunku na rynku, projektowanie kampanii reklamowych i działań promocyjnych, dostosowanie produktów do zapotrzebowania rynku zagranicznego i pomoc w uzyskaniu niezbędnych dokumentów pozwalających prowadzić działalność eksportową. Działania w zakresie reklamy zagranicznej musiały zostać zmodyfikowane ze względu na różnice językowe, geograficzne, klimatu kraju, historię, religię, obyczaje, zamożność i inne czynniki wpływającymi na preferencje mieszkańców.

Na decyzję zakupu produktów zagranicznych duży wpływ mają również stereotypy dotyczące krajów. Każdy kraj posiadał swoje własne preferencje i kulturę, które musiały zostać uwzględnione, dotyczyło to też opakowań produktów, znaków firmowych i ceny. Uproszczona została działalność gospodarcza poprzez utworzenie biznesu elektronicznego. Przyspieszał on proces rozliczeń i handlu między firmami. Kreowane było pozytywne spojrzenie na cechy przedsiębiorcze jako wartościowe umiejętności, w których skład wchodziła wytrwałość, zdolności przywódcze, kreatywność, skłonności do podejmowania ryzyka, ambicja.

Zachęcano do tworzenia i zaangażowania się w środowiska biznesowe. Zwiększono dostęp małych firm do źródeł finansowania i zwiększono ich znaczenie w gospodarce. Ustalono zasady ochrony MSP przed monopolami i ograniczanie tych praktyk. Przeciwdziałanie monopolom było prowadzone poprzez zakaz tworzenia karteli, czyli zmony przedsiębiorców co do ceny, produkcji i podziału rynku oraz zakaz nadużycia ich pozycji. Monopole były dopuszczalne, jeśli ich powstanie nastąpiło w sposób naturalny lub w wyniku sprawiedliwych i efektywnych działań przedsiębiorstwa. Zakazane zostały również praktyki pomocy państwa dla przedsiębiorstw, które wpływały lub groziły wpływaniem na pozycję konkurencyjną na rzecz danego podmiotu. Realizowane były szkolenia młodych ludzi podnoszące ich kompetencje, wiedzę i umiejętności, które zwiększają szansę MSP na rozwój i wzrost konkurencyjności. Unia wprowadzała również w zasadach skierowanych do Polski zakazy, jednym z nich był zakaz dyskryminacji, zwłaszcza w zakresie pochodzenia. Zasada ta wymagała współpracy Polski z krajami UE w celu ujednolicenia praw i stosowania porozumień. Szybki wzrost konkurencji przez powstawanie przedsiębiorstw spowodował poprawę w jakości świadczonych usług, produktów i w efekcie ceny, którą konsumenci chcieli zapłacić za produkt wyższej jakości. Mniejsze potrzeby inwestycyjne i skupianie się na działalności biurowej MSP gwarantowały elastyczność, swobodę i przejrzystość działań i zwiększony przepływ informacji w porównaniu do dużych firm. Z powodu mniejszej kadry istniała motywacja pracowników do działania, tworzenia bliższych relacji wewnątrz firmy. Brak anonimowości zwiększał również ich zaangażowanie w relacje z konsumentem.

Bariery ograniczające przedsiębiorców w uzyskiwaniu funduszy i sposoby przeciwdziałania im

W związku z wciąż rosnącą popularnością dofinansowań ze środków UE, procedury uzyskania ich i warunki przez nie przedstawione stawały się skomplikowane i trudne do utrzymania dla przedsiębiorców. Trudność wynikająca z procesu pozyskania funduszy zniechęcała potencjalnych chętnych do sięgania po nie. Problemami wynikającymi z pozyskania funduszy były zasady przez nie narzucone. Przedsiębiorcy wykazywali obawy przed niespełnieniem warunków i czując zagrożenia dla swoich działalności z powodu zwrotów dotacji rezygnowali ze starania się o nią. Kolejną blokadą były bariery finansowe, dotacje pozyskiwane z funduszy były przekazywane w formie zwrotu wykorzystanych środków na dane działanie. Było to niekorzystne dla przedsiębiorców ze względu na ograniczone środki finansowe. Rozwiązaniem były kredyty bankowe, które niosły dla firm zagrożenia, ponieważ nawet jeśli firma uzyskała kredyt, to musiała utrzymać zdolność kredytową do czasu, gdy przekazane im zostanie umówione dofinansowanie, które często było wypłacane w ciągu kilku miesięcy. Firmy ze względów płynności finansowej lub niepewnej sytuacji poza niezdolnością do wzięcia kredytu obawiały się pogorszenia sytuacji firmy w czasie oczekiwania na zwrot środków. Następną barierą był sposób przekazywania informacji. Pomimo rosnących kompetencji w obsłudze sprzętów elektronicznych część przedsiębiorców chcących skorzystać z dofinansowania nie była w stanie uzyskać potrzebnych informacji z powodu braku umiejętności w obsłudze komputera lub znalezieniu danych. W późniejszym czasie wprowadzone do życia zostały instytucje doradcze pomagające w uzyskaniu wiedzy na temat dofinansowania i jego wymagań. Proces przyznawania funduszy skupia się na tym, aby firmy, które uzyskały środki podniosły swoją rentowność i generowały w przyszłości zyski, z tego względu ciężko oszacować jakie efekty zostaną końcowo uzyskane. Pomimo trudności w pozyskaniu funduszy i oczekiwania na efekty przedsiębiorcy chętnie z nich korzystają i widzą w ich obecności szansę na poprawę sytuacji finansowej firmy w dłuższym okresie, ponieważ środki UE nie mają znacznie poprawić sytuacji, ale utrzymać funkcjonowanie firmy w przyszłości. Efekty jakie przedsiębiorstwo uzyska zależy jednak od racjonalnego sposobu ich wykorzystania. Bezzwrotne dofinansowania mogą zostać wykorzystane na:

- budowę / rozbudowę;
- zakup środków trwałych i nieruchomości;

- najem / dzierżawę / leasing;
- zakup patentów / wartości niematerialnych i prawnych;
- promocję.

Projekty zrealizowane z dofinansowania Unii Europejskiej w okresie 2014-2020

Unia Europejska poza dofinansowaniami realizowała również projekty wspomagające przedsiębiorców, wprowadzanie innowacji do ich firm oraz szkolenia przyszłych pracowników, w tym pobudzanie osób biernych zawodowo przez ich wejściem na rynek pracy. W województwie małopolskim w latach 2014-2020 zrealizowano między innymi projekty przedstawione w Tabeli 3. Projekty te nie mogłyby zostać zrealizowane bez wsparcia Unii Europejskiej i środków finansowych przez nią przekazywanych. Ponad połowa wartości projektów jest finansowana ze środków UE, a zrealizowane projekty wpływają na rozwój regionów oraz innowacyjność i konkurencyjność Polski. Projekty mają ściśle określone cele, które musiały zostać zrealizowane, dzięki temu można również dokonać analizy efektów jakie zrealizowanie projektu może przynieść poza jego głównymi celami.

Tabela 3. Projekty aktywizacji zawodowej

Nr.	Nazwa projektu	Wartość projektu ogółem (zł)	Dofinansowanie ze środków UE (zł)
1.	Aktywizacja osób młodych pozostających bez pracy w powiecie tarnowskim - Młodzi na start	13 379 718,97	11 276 427,15
2.	Aktywni i młodzi na rynku pracy	2 290 051,35	2 104 328,19
3.	Małopolski Centrum Rozwoju Aktywizacji Zawodowej	2 269 350,45	1 928 947,88
4.	Wdrożenie do produkcji w firmie „ALFA” wzoru przemysłowego, linii mebli kuchennych z funkcjami dla osób niepełnosprawnych	989 658,00	400 000,00
5.	Dobry Czas na Biznes	19 260 386,41	16 371 328,44
6.	Wdrożenie innowacyjnej technologii produkcji LignOS	5 944 600,00	2 675 070,00
7.	Utworzenie laboratorium badawczo-rozwojowego na potrzebę badań i wdrażania nowych technologii osprzętu elektrotechnicznego.	8 202 367,73	3 009 083,13

Źródło: opracowanie własne na podstawie: Mapa Dotacji UE.

1. Celem projektu było zwiększenie zatrudnienia osób w wieku 18-29 lat, nieposiadających pracy i zarejestrowanych jako bezrobotni;
2. Celem projektu było odkrycie potencjału zawodowego i pobudzeniu samodzielności u osób do 29 roku życia, którzy nie byli w trakcie nauki;
3. Celem projektu była aktywizacja zawodowa osób długo pozostających bez zatrudnienia, osób niepełnosprawnych i o niskich kwalifikacjach zawodowych;
4. Zakres działalności firmy ALFA zajmuje się produkowaniem mebli, celem projektu było zaprojektowanie i wprowadzenie do firmy mebli dostosowanych dla osób z niepełnosprawnością spełniającą aspekty bezpieczeństwa, jakości i wygodnego użytkowania;
5. Celem projektu było zwiększenie liczby powstających mikroprzedsiębiorstw. Udzielone zostały szkolenia i wsparcie naukowe, a główną grupą odbiorców były osoby po 30 roku życia pozostające bez pracy, po 50 roku życia i długotrwale bezrobotni, niepełnosprawni, kobiety i osoby z niskimi kwalifikacjami. Przedsiębiorstwa były tworzone na terenach o niskim poziomie przedsiębiorczości lub o wysokim bezrobociu;
6. Celem projektu było wzrost innowacyjności przedsiębiorstwa Osika Meble. Wdrożona została innowacyjna i opatentowana technologia produkcji;
7. Celem projektu było utworzenie laboratorium projektujące nowe sprzęty technologiczne, które miały zapewnić wzrost konkurencyjności i podnieść jakość wyrobów.

Działania innowacyjne w polskich przedsiębiorstwach

Możliwość ubiegania się o środki zachęciła przedsiębiorców do inwestycji w kapitał obcy. Innowacje od zawsze były ważnym aspektem rozwoju gospodarki, a przedsiębiorstwa innowacyjne wykazywały większą rentowność, niższe koszty produkcji i koszty działalności. W małych firmach innowacje były pomijane ze względu na nakłady finansowe potrzebne do ich realizowania i brak chęci instytucji naukowych do współpracy. Pojawienie się funduszy UE skłoniło przedsiębiorców do przemyśleń w co inwestować, by uzyskać większą efektywność, mimo to fundusze na inwestycje nie są w Polsce w pełni wykorzystane. Polscy przedsiębiorcy skupiają się bardziej na inwestycji w innowacje niż wprowadzaniu ich do swoich firm. W Polsce innowacje wciąż mylone są z inwestowaniem. Innowacja to wprowadzenie

czegoś nowego, odnawianie, ciągły proces w doskonaleniu i ulepszaniu produktów, usług, procesów, systemów i technologii. Nie jest ona działaniem jednorazowym, wymaga ona kreatywności i wiedzy. Innowacyjne firmy posiadają znaczą przewagę nad innymi z powodu ciągłego dążenia do zwiększenia efektywności, chęci zmian i rozwoju. Inwestycje dzielą się na rzeczowe, finansowe i niematerialne i dotyczą jednorazowego zakupu na przykład urządzenia, unowocześnienia firmy lub zakupu papierów wartościowych.

Wpływ COVID-19 na przedsiębiorstwa

Pandemia koronawirusa jako choroba zakaźna, która rozprzestrzeniła się na świecie w 2020 roku przysporzyła wiele problemów przedsiębiorcom. Wiele podmiotów gospodarczych musiało zawiesić swoje działalności dochodząc do ponad 500 tysięcy zawieszonych przedsiębiorstw. Znacznie zmniejszyła się również osób rozpoczynających działalność, a zwiększyła liczba osób likwidujących swoje działalności. Ogólną konsekwencją tych zjawisk były zwolnienia pracowników. Duża liczba przedsiębiorców, którzy nie zlikwidowali i nie zawiesili działalności uzyskała mniejsze dochody niż w poprzednich latach, dlatego mniejsze firmy musiały podjąć działania takie jak zmniejszenie wydatków i wynagrodzeń oraz ograniczenie produkcji. Unia Europejska, by małe i średnie przedsiębiorstwa, które mają znaczący wpływ na gospodarkę nie były zmuszone zamykać swoich działalności przygotowała razem z Europejskim Bankiem Inwestycyjnym pomoc dla krajów członkowskich. Pomoc to polegała między innymi na przeznaczeniu 1 mld euro na rzecz inwestycji, która miała zachęcić banki do udzielania pożyczek co najmniej 100 tysiącom firm. Komisja Europejska udostępniła również około 8 mld euro do bezpośredniej pomocy małym i średnim przedsiębiorstwom. Utworzony został też fundusz gwarancyjny o wartości 25 mld euro, który wspierał przedsiębiorców dotkniętych skutkami pandemii. W ramach Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Małopolskiego powstała Małopolska Tarcza Antykryzysowa, która wniosła 361 mln złotych na walkę ze skutkami pandemii w przedsiębiorstwach. Kwota 247 mln złotych zostało przeznaczonych na bezzwrotną pomoc w utrzymaniu zatrudnienia w firmach, 80,6 mln złotych przeznaczono na dofinansowanie części kosztów małych i średnich przedsiębiorstw w ramach składek ubezpieczenia społecznego, wynagrodzeń i dofinansowania części kosztów prowadzonej

działalności. Dla osób samozatrudnionych przeznaczono 33,3 mln złotych. Pakiet płynności finansowej w kwocie 111 mln złotych został przeznaczony na pożyczki do kwoty 500 tysięcy złotych na maksymalny okres 7 lat, pakiet ten przeznaczony był wyłącznie dla przedsiębiorców, którzy ponieśli straty finansowe podczas pandemii.

Metodologia badań i źródła danych

Do analizy porównawczej wykorzystano dane z okresu 2014-2021 (dane GUS) odnoszące się do liczebności firm z sektora MŚP do wybranych zmiennych, które według autorów mogą wynikać z ze środków UE. Dane o których mowa to:

1. Nakłady inwestycyjne (symbol X1).
2. Bezrobocie (symbol X2).
3. PKB na 1 mieszkańca (symbol X3).
4. Koszty związane z zatrudnieniem (symbol X4).

Do etapu analizy współzależności wykorzystano współczynnik korelacji liniowej Pearsona (Chok, 2010):

$$r = \frac{n \cdot \sum x \cdot y - \sum x \cdot \sum y}{\sqrt{(n \cdot \sum x^2 - (\sum x)^2)(n \cdot \sum y^2 - (\sum y)^2)}}$$

Współczynnik korelacji określa kierunek oraz siłę oddziaływania poszczególnych zmiennych. Otrzymane wartości (r) zawierają się w zakresie od -1 do 1. Wartości zbliżone do -1 określają silną zależność między x a y , gdzie x rośnie to y maleje. W sytuacji $r=1$ występuje silna zależność, w której wzrost x determinuje wzrost y . Wartości bliskie 0 określają brak korelacji między zmiennymi.

Na podstawie uzyskanych wyników przeprowadzono hierarchiczną analizę skupień (metoda Warda) w celu osiągnięcia odpowiedniej segmentacji MŚP w aspekcie województw, w których funkcjonują. Miarą zróżnicowania skupienia jest Error Sum of Squares (ESS), którego określamy wzorem (mfiles.pl):

$$ESS = \sum_{i=1}^k ((x_i - \bar{x}))^2$$

gdzie:

x_i – wartość zmiennej będącej kryterium segmentacji dla i -tego obiektu,
 k – liczba obiektów w skupieniu.

Przeprowadzone badanie analizy współzależności (tabela 4) pozwoliło określić stopień zależności liczebności firm w podziale na województwa względem określonych zmiennych. W przypadku większości województw uzyskano podobne zależności, lecz z pewnymi wyjątkami.

Tabela 4. Wyniki współzależności wybranych zmiennych do liczebności przedsiębiorstw z sektora MŚP

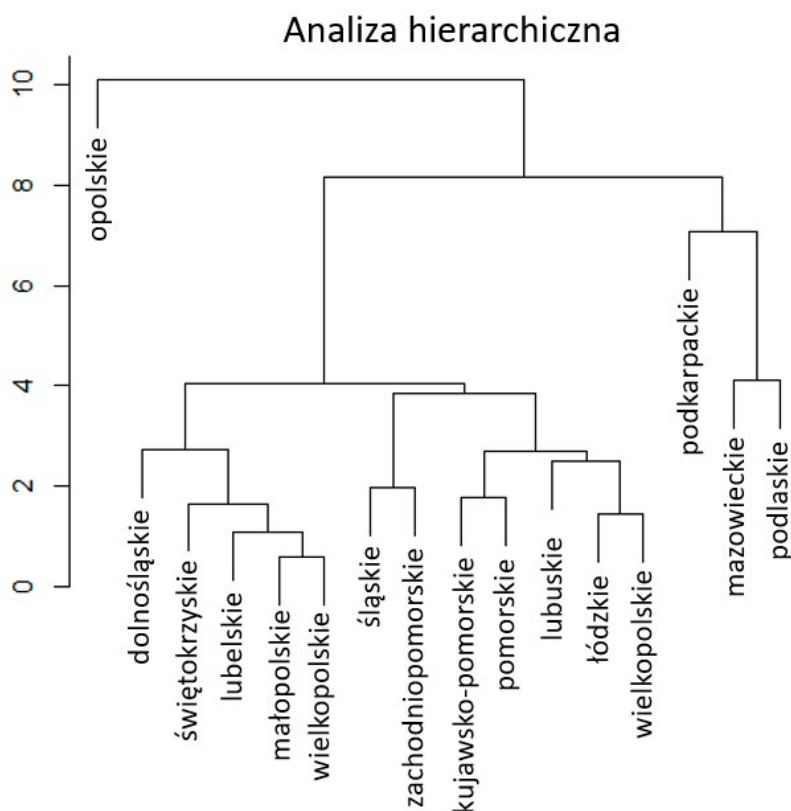
Województwo	Mikroprzedsiębiorstwa				Małe przedsiębiorstwa				Średnie przedsiębiorstwa			
	X1	X2	X3	X4	X1	X2	X3	X4	X1	X2	X3	X4
DOLNOŚLĄSKIE	0.86	-0.81	0.99	0.99	-0.93	0.73	-0.97	-0.97	-0.84	0.68	-0.93	-0.92
KUJAWSKO-POMORSKIE	0.40	-0.74	0.95	0.95	-0.50	0.66	-0.91	-0.91	-0.40	0.86	-0.98	-0.98
LUBELSKIE	0.76	-0.79	0.98	0.98	-0.85	0.66	-0.91	-0.93	-0.76	0.84	-0.98	-0.98
LUBUSKIE	0.60	-0.71	0.95	0.94	-0.69	0.73	-0.96	-0.95	-0.49	0.68	-0.87	-0.86
ŁÓDZKIE	0.50	-0.77	0.98	0.98	-0.65	0.74	-0.97	-0.97	-0.59	0.87	-0.98	-0.98
MAŁOPOLSKIE	0.85	-0.76	0.97	0.99	-0.94	0.65	-0.92	-0.92	-0.94	0.75	-0.96	-0.95
MAZOWIECKIE	0.87	-0.86	0.97	0.99	-0.89	0.51	-0.75	-0.74	-0.95	0.67	-0.88	-0.87
OPOLSKIE	-0.02	-0.57	0.90	0.89	-0.06	0.68	-0.95	-0.95	-0.15	0.88	-0.99	-0.99
PODKARPACKIE	0.75	-0.81	0.97	0.98	-0.73	0.57	-0.86	-0.88	0.15	-0.08	-0.14	-0.13
PODLASKIE	0.76	-0.77	0.98	0.98	-0.61	0.32	-0.66	-0.66	-0.42	0.29	-0.59	-0.60
POMORSKIE	0.47	-0.73	0.96	0.99	-0.54	0.60	-0.91	-0.92	-0.55	0.71	-0.97	-0.98
ŚLĄSKIE	0.74	-0.69	0.91	0.94	-0.89	0.72	-0.94	-0.96	-0.90	0.79	-0.97	-0.98
ŚWIĘTOKRZYSKIE	0.72	-0.72	0.97	0.96	-0.81	0.57	-0.90	-0.89	-0.78	0.75	-0.98	-0.98
WARMIŃSKO-MAZURSKIE	0.54	-0.75	0.97	0.96	-0.68	0.82	-0.97	-0.97	-0.77	0.89	-0.93	-0.94
WIELKOPOLSKIE	0.81	-0.74	0.98	0.98	-0.87	0.63	-0.91	-0.91	-0.91	0.76	-0.96	-0.96
ZACHODNIOPOMORSKIE	0.83	-0.67	0.95	0.96	-0.80	0.72	-0.95	-0.95	-0.73	0.85	-0.99	-0.99

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych z GUS.

W przypadku nakładów inwestycyjnych zauważono, że dla mikroprzedsiębiorstw występuje dodatnia zależność co nie jest widoczne dla małych i średnich przedsiębiorstw. Można zatem założyć, że wzrost nakładów inwestycyjnych pozytywnie wpływa na zakładanie nowych firm zatrudniających do 9 osób. W przypadku 80% wyników wartość ta wyniosła powyżej 0.5, jedynie województwo opolskie odbiega od pozostałych województw. Zauważono także, że spadek bezrobocia determinuje wzrost

zakładanych nowych firm, lecz w przypadku małych i średnich przedsiębiorstw odnotowano odwrotną zależność. Wzrost PKB na 1 mieszkańca jest zależne z powstawaniem nowych mikroprzedsiębiorstw, lecz w ujęciu pozostałych form podziału zauważono odwrotną zależność. Podobne wyniki uzyskano dla kosztów związanych z zatrudnieniem. Ich wzrost przekłada się na spadek funkcjonowania małych i średnich przedsiębiorstw na poczet zakładania nowych mikroprzedsiębiorstw. Na uwagę zasługują sam wynik współzależności, gdzie odnotowano jego wysokie (skrajne) wyniki. W niewielu przypadkach uzyskane wyniki dotyczą wartości w okolicy zera. Należy zauważyć, że województwo podkarpackie w przypadku średnich przedsiębiorstw uzyskało dla każdej ze zmiennych wartości zbliżone do 0. Warto podkreślić, że wyniki badań dla małych i średnich przedsiębiorstw są zbliżone w aspekcie analizowanych zmiennych, co jest odwrotnością w przypadku mikroprzedsiębiorstw.

Rysunek 1. Analiza hierarchiczna dla uzyskanych wyników korelacji

Analiza hierarchiczna (rysunek 1) pozwala wyszczególnić 3 grupy obiektów podobnych do siebie. Pierwsza z nich dotyczy wyłącznie województwa opolskiego, które znacząco odbiega od pozostałych. Kolejna grupa to województwo podkarpackie, mazowiecki oraz podlaskie. Natomiast pozostałe województwa zostały zaklasyfikowane do 3 grupy. Można zauważyć, że w przypadku większości województw wyniki korelacji pomiędzy zmiennymi są bardzo podobne, natomiast występują takie województwa, które znacząco obiegają od normy (jak np. województwo opolskie). Taki rezultat świadczy o zróżnicowaniu w badanych obiektach, które mogą wynikać z różnych preferencji dotyczących rozwoju przedsiębiorstw w zależności od obszaru Polski.

Podsumowanie

Polska gospodarka w znaczny sposób polega na środkach Unii Europejskiej. Realizowane projekty i zadania są prawie całkowicie realizowane z finansów UE. Unia Europejska przekazuje największe środki do inwestowania, których Polska z własnych funduszy nie byłaby w stanie pokryć. Unia otworzyła również dla polskich przedsiębiorców wiele możliwości, które są przez nich wykorzystywane. Zmniejszono wykluczenie społeczne poprzez aktywizację zawodową osób biernych zawodowo i zwiększono ich kompetencje, co było korzystnym zjawiskiem dla firm ze względu na zdobycie przeszkolonych pracowników. Przedsiębiorcy poza osiąganiem zysku zaczęli inwestować w celu rozwoju firm i zapewnienia jej funkcjonowaniu w przyszłości. Wzrosła świadomość o znaczeniu sektora MŚP, a sam sektor po wstąpieniu Polski do UE rozwinął się dzięki finansowaniu kapitałem obcym umożliwiającym wzrost zdrowej konkurencyjności i poprawę dobrobytu regionów, zwłaszcza tych, w których poziom przedsiębiorczości był niski.

Bibliografia

Portal Funduszy Europejskich <https://www.funduszeuropejskie.gov.pl/>.

Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości.

Mapa dotacji UE Małopolska https://mapadotacji.gov.pl/projekty/?search-voivodeship=248&search-county=27386&page_no=1.

- Hes A., Sasińska-Stach T., Słupek L., Drobny P., Fischer B., Książek D., Biliński M., Lisowska-Magdziarz M., Szymańska A., Sławińska T., Aleksandrowicz T., Szyszka C., Frydrych Ł., (2007) Promocja małej i średniej przedsiębiorczości w Unii Europejskiej., Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego.
- Niedzielski, E., Domańska, L. (2005). Bezrobocie a rozwój gospodarczy. Polityka Społeczna.
- Karwińska A., Wiktor D. (2008). Przedsiębiorczość i korzyści społeczne: Identyfikacja dobrych praktyk, Ekonomia Społeczna.
- Rokita, J. (2005). Zarządzanie strategiczne: tworzenie i utrzymywanie przewagi konkurencyjnej. Warszawa PWE.
- Bal-Woźniak, T. (2003). Kreowanie kapitału intelektualnego. Nierówności Społeczne a Wzrost Gospodarczy.
- Bratnicki, M., Strużyna, J. (2001). Przedsiębiorczość i kapitał intelektualny. Katowice: Wydawnictwo Uczelniane Akademii Ekonomicznej im. Karola Adamieckiego.
- Burek W., Klaus W., Definiowanie dyskryminacji w prawie polskim w świetle prawa Unii Europejskiej oraz prawa międzynarodowego, „Problemy Współczesnego Prawa Międzynarodowego, Europejskiego i Porównawczego, 2013, tom 11.
- Morawiecki M., Ekonomiczne aspekty integracji europejskiej., Kraków 2003.
- Wiktor J., Rynek Unii Europejskiej., Kraków 2005.
- Wysokińska Z., Witkowska J., Integracja europejska., Warszawa-Łódź 2001.
- Skowronek-Mielczarek A., Małe i średnie przedsiębiorstwa. Źródła finansowania, C.H. Beck, Warszawa 2005.
- Targalski J., Przedsiębiorczość i zarządzanie, Akademia Oeconomica, C.H. Beck, Warszawa 2003.
- Chok, N.S. (2010). Pearson's Versus Spearman's and Kendall's Correlation Coefficients for Continous Data. Mester's Thesis, University of Pittsburgh.
- Encyklopedia zarządzania https://mfiles.pl/pl/index.php/Metoda_Warda.

